پښتني قبيلې او روايتي ريښې

ليکوال:
محمدمعصوم هوتک

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب ټول چاپي حقوق په خپروونکي اړه لري

- **پښتني قبيلې او روايتي ريښې**
- **ليکوال: محمدمعصوم هوتک**

- خپروونکی: **علامه رشاد خپرندويه ټولنه**
- **کندهار – افغانستان**
- **تليفون: ۰۷۰۰۳۲۶۰۱۱**
- **ايميل:** mrohyal@yahoo.com

- کمپوز او ډيزاين: **روهيال نشراتي مؤسسه**
- **کچه: ۱۳/۵۰ × ۲۱ سانتي متره**
- **لومړی چاپ: ۱۳۷۹ ش**
- **دوهم چاپ: ۱۳۹۰ ش**
- **چاپ شمېر: زر ټوکه**
- **د مخونو شمېر: ۱۲۰**
- **د خپرونو لړ: ۴۸**

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

۱. د خپروونکي یادښت ۵
۲. کتابی کوچک بامحتوای بزرگ... اکادمیسین سیستانی ۶
۳. د دې رسالې د دوهم چاپ په باب ۸
۴. د لومړي چاپ د سرخبري ۱۰

لومړی څپرکی

۵. پښتانه څوک دي؟ ۱۲
۶. پښتون–افغان–پټان ۱۲
۷. پښتون ۱۲
۸. افغان ۱۹
۹. پټهان ۲۳
۱۰. پښتو ۲۴

دوهم څپرکی

۱۱. د پښتنو اصل و نسب ۲۷
۱۲. د پښتنو د بني اسرائیلیت نظریه ۲۷
۱۳. مخزن افغاني ۲۸
۱۴. قیس څوک وو؟ ۳۴
۱۵. د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې کمزوري اړخونه ۳۷
۱۶. د بني اسرائیلیت د نظریې د منځته راتګ عوامل ۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

۱۷. په تورات کې د خزن افغاني د تېر روایت په باب زما څېړنې ۴۷
۱۸. تورات ۴۸
۱۹. د تورات برخیا د مخزن افغاني له برخیا وو سره سر نه ۵۰
۲۰. د تورات آصف او د مخزن افغاني آصف هم نه سره وایي .. ۵۵
۲۱. د تورات ارمیا او د مخزن افغاني ارمیا هم نه سره وایي ... ۵۷

څلرم څپرکی

۲۲. روایتي شجرې ۶۴
۲۳. شجره څه ته وایي؟ ۶۴
۲۴. اودل – ابدال – اپتل – هفتل – یقتل ۷۲
۲۵. الکو، اراکو، الکوزي، اراکوزي..... ۷۴
۲۶. اثک – اثکزي ۷۶
۲۷. برېځ – پروټ – ډاسو – اپرېدي..... ۷۹
۲۸. ساک – سهاک – ساکزی – اسحاق زی ۷۹

پنځم څپرکی

۲۹. غرزي – غلزي – خلجي – غلجي ۷۲
۳۰. غلجي څوک دي؟ ۸۷
۳۱. اصل و وصل ۹۳
۳۲. مورته منسوب قومونه ترنورو لرغوني دي..... ۹۶
۳۳. خلجي او غلجي ۹۹
۳۴. له پیاوړي استاد محمد معصوم هوتک سره ۱۱۰
۳۵. د لیکوال چاپ او ناچاپ آثار..... ۱۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپروونکي یادښت

د پښتنو د اصل و نسب په باب خورا ډېرو داخلي او خارجي پوهانو او څېړونکو تحقیقات او څېړني کړي دي، خو په تأسف سره باید ووایو چې د دغه ډول تحقیقاتو ډېره برخه د خپل وخت و زمان د مسلطو شرایطو څخه متأثره سوې او د دغه تأثیر له اسیته خورا ډېر غیر واقعي افواهات او روایات په ګډ سوي دي.

دغه حاضره څېړنه د پښتو ژبې د تکړه او احتیاط کاره څېړونکي استاد محمدمعصوم هوتک د اوږدو پلټنو او تحقیقاتو نتیجه ده، چې د پښتنو د اصل و نسب په باب خورا نوې او پر واقعیتونو بنا څېړنه ده، د هغوی دغه څېړنه په لومړي وار په ۱۳۷۹ش کال په جرمني کې (د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې) له خوا د (پښتني قبیلې او روایتي شجرې) په نوم چاپ سوه، د دې اثر د بیا چاپولو په برخه کې د کتاب لیکوال د لومړي چاپ له خپروونکو سره تفاهم کړی دئ او هغو هم له دوهم چاپ سره موافقه کړې ده. اوسنۍ حاضره بڼه ئې د محتویاتو په لحاظ د پخوانۍ په پرتله خورا ډېر اضافات لري، چې دریم څېرکی ئې د یوه ښه مثال په توګه یادولای سو.

موږ د جرمني له کلتوري ټولنې څخه په مننه د استاد محترم دغه غنیمت څېړنه بیا چاپوو، خو دا ځل ئې د (پښتني قبیلې او روایتي ریښې) په نوم ټولنې ته وړاندې کوو، څو زموږ څېړونکو او نسب پېژندونکو ته د دغې رسالې د محتویاتو څخه دیوه باوري سند په توګه د استفادې پراخه زمینه مساعده سي.

مطیع الله روهیال

د علامه رشاد خپرندویه ټولنې مشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کتاب په باب د کانديداکادميسن
اعظم سيستاني د نظر (لنديز):

کتابی کوچک بامحتوای بزرگ

ازمحقق و دانشمند دقیق النظر افغان، محمدمعصوم هوتک، رساله یی کوچک (بامحتوای بزرگ) دریافت کردم زیر نام "پښتني قبيلې او روايتي شجرې" که نظیر آنرا تاکنون من از هیچ نویسنده ومولف دیگر افغان ندیده ام. "پښتني قبيلې او روايتي شجرې" رساله کوچکی است باقطع جیبی که بمناسبت ۱۲مین سال پیروزی افغانها در جنگ میوند بر دشمن متجاوز از طرف "د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه" تحت نظر آقای زرین انځور در جرمنی، در چهار فصل و ۸۶ صفحه در سال ۲۰۰۰ به نشر رسیده است. (شمار فصول و صفحات در چاپ دوم زیاد شده است. ناشر) این نویسنده رساله را باقدردانی به مادر بزرگوار خویش اهداء کرده، که کاری بسیار بجا و قابل نموده است. زبان رساله، پشتو و به لهجه شیرین قندهار به نگارش آمده که برای هر فرد افغان ولو بهره کمی از پشتو داشته باشد قابل فهم و درک است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولف در بمیان آوردن این رساله از معیارهای پذیرفته شده تحقیق کار گرفته و با مراجعه به آثار متعدد داخلی و خارجی، اثری بکر و مستند و مستدل بامنطق و استدلال قوی ارائه داده است که بسیار دلچسپ و قابل فیض بردن است ...

هر یکی از فصول چهار گانه فوق دارای نکات تازه، بکر و آموختنی است (آقای سیستانی درینجا قسمت قابل ملاحظه فصل دوم رساله رابه زبان دری ترجمه نموده است که ما آنرا درین چاپ نگرفته ایم. ناشر).

با بیان فرازهای ازین رساله، معلوم خواننده شده باشد که مولف در اثبات و یا تردید نظریات و تیوریهای ارائه شده در مورد اصل و نسب افغانها، چقدر وقت گذاشته و چقدر دقت بخرج داده تا چنین اثر گرانبهایی را به هموطنان عرضه کند. بدون تردید با خواندن این اثر تمام جعلیات و جفنگیات محققین داخلی و خارجی نقش براب میشود. توفیق مزید این نویسنده باحوصله را در نوشتن و بمیان آوردن آثار دیگر از این دست آرزومندیم.

گوتنبرگ – سویدن

۱۰اپریل ۲۰۰۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې رسالې د دوهم چاپ په باب

دا کوچنوټې رساله ما څو کاله پخوا خپره کړې وه او تر کمه ځایه چې راته معلومه سوې ده، لومړی چاپ ئې ډېرو کسانو ته رسېدلی نه وو. دوستانو هر وخت زما تر غوږه رارسوله چې که دغه رساله بیا چاپ سي، ښه به وي. له بلي خوا په دې څو تېرو کلونو کي د افغاني پوهانو ځيني داسي آثار خپاره سول چې د هغو له مخي مي باید د خپلې دغې رسالې د متن پر ځینو برخو باندې، په تېره بیا د یوناني مورخ هیرودتس د لیکنو په ارتباط، نوې کتنه کړې وای. په دې حاضر چاپ کي مي دغه برخه له سره ترتیب کړه او څه زیاتوني مي پکښې راوستلې. دغه راز مي په تورات کي د خپلو څېړنو محصول هم په یوه بېل څپرکي کي پر زیات کړ. درسالې نوم مي هم وراړولی دئ، ځکه پخوانی نوم ئې ډېر دقیق نه وو.

زه، زما د نزدې نیمي پېړۍ له اشنا ښاغلي حاجي اختر محمدخان څخه د زړه له کومي ممنون یم چې د دې اثر د بیا چاپ لګښت ئې پر خپله غاړه واخیست. نوموړی د کابل پوهنتون د ساینس پوهنځي له ممتازو فارغانو څخه دئ او ښه ډېر کلونه ئې د کندهار او کابل په معارفو کي د وطن د اولاد په روزنه کي تېر کړي دي. د ده د هیواد پالنې لوی ثبوت دا دئ چې له هیواد څخه د وتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هر راز امکاناتو له مساعدت سره سره ئې د مصیبت تېري څو لسیزې د سر او مال د درنو تلفاتو په قیمت دننه په هیواد کې ګاللي دي.

دغه راز له علامه رشاد خپرندویي ټولنې او ګران مطیع الله روهیال څخه هم منونکی یم چې د دې اثر د دوهم چاپ چاري ئې په ښه توګه سر ته رسولې دي.

د پخوا په شان مې خپلو پښتنو وروڼو ته سپارښتنه دا ده چې که د پښتو پر مختګ غواړئ، پښتو آثار خپاره کړئ. د پښتوآثارو د کمیت زیاتوالی د کیفیت پله هم ورسره درنه کوي.

په درنښت

م . هوتک

اوکویل - کاناډا

۶ مه د فبروري ۲۰۱۱ع

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوی خدای په نامه

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ١٣ [الحجرات: ۱۳]

د لومړی چاپ د سر خبري

د پښتنو د نسبي شجرو او روایاتو په باب نښه ډېري څېړنې سوي دي. د هروي نعمت الله له مخزن افغاني رانیولې بیا زما تر دغې لیکنې پورې ټولو د دغې موضوع پر یوه یا بل اړخ خبري کړې دي. په تېره بیا په دې وروستیو وختو کې په دې برخه کې ځینې درنې لیکنې هم سوي دي چې په هغو کې دارواښاد سرمحقق دوست شینواري،استاد محمدانور نومیالي او پوهاند دوکتور حبیب الله تږي له خوا د لیکل سوو رسالو او کتابو یادونه لازمه ده.

ما د پښتنو د ایتنیکي جوړښت او نسبي شجرو په باب له اوږدې مودې څېړنه کړې ده چې د (ډېوې) مجلې د دوهم او دریم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال په ګډو کي خپره سوې هم ده. دغه راز مي د ښاغلي پوهاند دوکتور محمدحسن کاکړ د غوښتني له مخي د دغو څېړنو لنډيز د دوی له خوا په نوي تدوين او تاليف سوي کتاب (رښا او دفاع) کي هم خپور کړ.استاد محمد انور نوميالي د يوه ليک په ترڅ کي زما دغه څېړنه خوښه کړې وه او راته کښلي ئې وه چې: "کاشکي مو خپلي څېړني سره شريکي کړي واى". د تېر کال په پاى کي زما ګران دوست او د پښتو ژبې پياوړي ليکوال ښاغلي زرين انځور راڅخه وغوښتل چې دغه څېړنې که د يوه ځانګړي اثر په توګه خپرې سي، ښه به وي. د چاپ په برخه کي ئې ده په جرمني کي د افغانستان د کلتوري ودي د ټولنې په نمايندګي ځيګر (ټټر) وټکاوه. ما پر خپلو يادښتو او خپرو سوو ليکنو باندي له سره غور وکړ. ځينې سمونې او زياتونې مي پکښې راوستې او په دغه اوسنۍ بڼه مي سره راغونډې کړې.

درنو لوستونکو ته بايد عرض کړم چې زما دغه ليکنه د پښتنو د نسبي شجرو بشپړه کره کتنه نه ده خو د هغې پر لور يو ګام دئ او يو شمېر کُلي نتيجې پر بنا دي. که په دې برخه کي زه پر کږه تللى يم، هيله لرم چې دوستان خپل نظر راڅخه ونه سپموي.

په درناوي

محمدمعصوم هوتک

ټورنټو – کاناډا

۲۰ مى ۲۰۰۰م

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

پښتانه څوک دي؟

پښتون – افغان – پټان

الف – پښتون:

د نړۍ د اولسونو په ټولۍ کي پښتون یو لرغونی قوم دئ چي د زمانې ډېري سړې او تودې پر راغلي دي، د سترو یرغلګرو تاړاکونه ئې لیدلي او مقابلې یې ورسره کړي دي او تر ډېرو سختو ازمویښتونو سرلوړی او بریالی راوتلی دئ، له ټېرو زیات و کم دېرشو کلو راهیسي بیا دا قوم له یوه بنیادي ازمویښت سره مخامخ دئ چي لا تر اوسه هم پکښې ولاړ دئ، دښمنانو ئې د تاریخ، ژبې او هویت د پایمالولو له پاره ناکام تلاښونه کړي دي.

له څلورمي هجري پېړۍ را وروسته مؤرخینو د پښتنو بیان په څرګند ډول کړی چي تفصیل به ئې وروسته راسي خو تر میلاد نزدې یو زر و پنځه سوه کاله وړاندي موږ د هندي آرینو په ویدي سرودونو کي د (پکهت) پر نامه پېښېږو چي د زیاترو کورنیو او بهرنیو پوهانو په نظر دغه کلمه د (پښت) معادله کلمه ده او زیاتره

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغاني پوهان د (پښتون) نوم له همدې کلمې څخه راوتلی ګڼي.

مشهور یونانی مؤرخ هیرودوتس (۴۸۴ ق م) چې په حقه سره یې (د تاریخ د پلار) لقب ګټلی دئ، د هخامنشیانو د بحث په ترڅ کې د شاوخوا سیمې د اوسېدونکو په باب بیان لري او د هغو د مشرانو نومونه راوړي، د کړو وړو په باره کې ئې ږغېږي. نوموړی لیکي چې: "آرینان Arians د میدیانو Medes په شان غشي لري خو نور وسایل ئې باختریانو Bactrians ته ورته دي. د ګندهاریانو جامې هم د باختریانو په شان دي[۱]".

په دې لړ کې د پکتیس Pactyes یادونه هم کوي او لیکي: "پکتیس واسکټونه Cleaks[۲] اغوندي، محلي لبنديز او نېزې له ځانو سره ګرزوي[۳]. بل ځای د کوچیانو بیان راووړي چې دی ورته Sagartians وایي او لیکي: "د دوی ژبه پارسیانو ته ورته ده خو وسایل ئې تر پارسیانو پکتیسانو ته نزدې دي، اته زره اسونه لري[۴]".

د هیرودتس Herodots پکتیان لکه وړاندي وویل سوه، تر ډېره وخته پوري د زیاترو مؤرخینو په نظر همدغه ننني (پښتانه)

---

(۱) د هیرودتس تاریخ: اووم فصل – ٦٦ ګڼه، ۴۹۳ مخ – انګرېزي ژباړه. دا یادښتونه پیاوړي مؤرخ پوهاند دوکتور محمدحسن کاکړ رالېږلي دي چې مننه ورڅخه کوم.

(۲) کلاکس Cloaks یو ډول بې لستونې جامې دي چې ارتي غاړې لري او ما (واسکټ) ورته مناسبه ژباړه وبلله.

(۳) هماغه اثر: اووم فصل – ٦٧ ګڼه، ۴۹۳ مخ.

(۴) هماغه اثر: اووم فصل، ۸۵ ګڼه، ۴۹۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلل کېدل. (د تفصل له پاره اسلامي دایرة المعارف – لومړی ټوک – د (افغان) بحث وګورئ). د هیرودتس دغه رانقل سوي روایت ته د هغو پوهانو په لړ کي چي هغه ته ئې د تاییید سر ښورولی وو، د "The Pathans" د مولف سراولاف کرو نوم مخي ته راځي. د ده په نظر د هیرودتس پکتیس له اوسنیو پښتنو (پختنو) سره مطابقت لري. ما (هوتک) د دې کوچنوټي رسالې په لومړي چاپ کي خبره پر همدې ځای پرې ایښې وه. د اروابناد کاندید اکاډمیسن محمدانور نومیالي دا خبره ډېره ژوره اودقیقه ده چي وایي "تر هغه ځایه چي د ژبې او قوم رابطه د بشري تاریخ په سابقه کي په عمومي توګه تعقیب کېدای سي نو له یوې خوا څخه لیده کېږي چي یو شمېر ژبې د خپل اصلي قوم د اقتصادي، اجتماعي، کلتوري او سیاسي انکشاف په دلیل له خپلې ایتنیکي محدودې څخه وتلي او نور بېلابېل ایتنیکي هویتونه ئې په خپله حوزه کي راکښې ایستلي وي. خو بل پلو ته بیا داسي ژبې په مخه راځي چي دغه راز انکشاف ئې نه وي په برخه سوی بلکي د قوم نوم او د ژبې نوم ئې یو له بل سره ټرلی پاته وي او په هم دې اساس ئې (ژبنی جمعیت) له (ایتنیکي هویت) سره بشپړ مطابقت کوي"، (وګ: د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي – ۱۸مخ). له دې بیان څخه داسي نتیجه اخیستل کېدلای سي چي که څوک د پښتو ژبې تاریخ څېړي، په حقیقت کي د پښتنو پر تاریخ باندي تحقیق کوي. اوس چي د نوي ژبپوهنې په برخه کي ښه مغزن پرمختګونه راغلي دي، د هغو له برکته د پښتنو د تاریخ ډېر تاریک او ګونګ اړخونه هم روښانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي او په هغو کي د هيرودتس د پکتويس په باب هم نوي تحليلونه او برداشتونه رامنځ سوي دي. د ښاغلي ډاکټر عبدالرازق پالوال صاحب په قول د کېمبرج پروفيسور بيلي(Bailey) او د اوسلو پروفيسور مارګن ستيرنه د هيرودتس د پکتيس او پښتون نومو مطابقت ته د شک په سترګه کتلي دي. ډاکټر پالوال د پروفيسور بيلي له خولې ليکي چې: "د فيلالوجۍ (Philology) پر اساس باندي پکتويس (Paktues) له پښتون (Pashtun) سره پيوندېدلای نه سي... او پختون (Pakhtun) په مقايسوي توګه سره يو نوی نوم او لهجوي شکل دئ"، (وګ: کندهار مجله – د ۱۳۸۷ل کال دريمه ګڼه، ۸مخ). ډاکټر پالوال صاحب په دې باب د پروفيسور مارګنستيرنه هغه نظر هم رااخيستی دئ چې "پښتون" ئې د شمال ختيځي لهجې تر "پختون" لرغونی او کلاسيک شکل بللی دئ.

پوهاند دوکتور مجاوراحمد زيار صاحب هم په دغه باب د فقيد مارګنستيرنه نظر تاييد کړی دئ او ليکلي ئې دي چې د جنوب لوېديځي لهجې پښتون او پښتو د ختيځو لهجو تر پختون او پختو لرغونی بربښي، (وګ: پښتو او پښتانه د ژبپوهنې په رڼا کې: ۱۹۴مخ).

ډاکټر پالوال صاحب د خورا پاخه ژبنې منطِق پر اساس دا خبره څېړلې ده چې سر اولاف کرو ولي د هيرودتس پکتويس له پښتون سره معادل نوم ګڼلی دئ. پالوال صاحب ليکي: "د کِرو لوی مشکل دا و، چې دء د /ښ/ او /ش/ تر منځ توپير کولای نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سواى چې هر کله ئې پښتون د پشتون په شان کښلى دئ. که ده د /ښ/ فهم لرلاى، دء به هم د بيلي او مارګنستيرنه سره ملګرتيا کړې واى.

بل لا دا چې ترومپ، ګريرسن او کِرو /خ/ هم د /ک/ غوندي ويله، او پختون به ئې پکتون باله. نو "پکتون" او "پکتوى" خو سم دم سره وايي... دوى ځير سوي نه دي چې دغه نوم "پکتون" نه دئ، تش د انګليسي ژبي تلفظ ئې داسي دئ.

مارګنستيرنه او بيلي چې د /ښ/ او/ش/ په توپير پوهېدل، دوى په دې هم پوهېدلي ول چې د پښتو کلاسيک شاعران لکه خوشحال، رحمان او نور په بېله لهجه ږغېدل، نه د پېښور صوبې په اوسنۍ لهجه. نو ځکه ئې دغه لهجه وروستنۍ او نوې بللې ده".

له دې بيانه څخه د ژبپوهنې د معاصرو اصولو پر اساس داسي نتيجه راوزي چې د هيرودتس پکتويس به له پختون کلمې سره ورته والى لري، مګر له پښتون سره مطابقت نه سي لرلاى، او څرنګه چې پختون د پښتون کلمې نوى شکل دئ، په دې اساس نو د هيرودتس پکتويس بايد له پښتون سره يو شاني ونه ګڼل سي اودپښتون دنامه ريښه بايدبل ځاى ولټول سي.

پوهاند دوکتور زيار صاحب د پښتون او پختون د اوښتون جريان بيان کړى دئ او د بيان په ترڅ کي ئې کښلى دي: "... (پښتون) او (پښتو) له خپل اړوند فونېتيکي قانون سره سم له مخنيو بڼو پرسوانا – parswana– او پرسوا –parsawa– څخه پښتون او پښتو ته رااوړي، را وروسته دغه دواړي بڼې بيا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځنۍ پښتو کې – paxtun– او –paxto– او په ختیزه پښتو کې پختون – paxtun – او پختو –paxto– ته رااوړي" (۱۹۳ – ۱۹۴مخونه).

دوکتور زیار صاحب ورپسې زیاتوي: "د هېرودت (۴۲۵ – ۴۸۵ز) پکتویس یا ویدي پکتها له ټول تاریخي – جغرافیایي زبات سره سره له پښتو او پښتون سره د دغو ژبنیو آرونو له مخي اړخ لګولای نه شي او پر ځای ئې پرسوا او پرسوانا پخوانۍ بڼې باوري برېښي..."، (۲۳۰مخ).

د هیرودتس پکتویس چې پوهانو یو وخت له پختون، پښتون سره یو شان باله، دا د هغه وخت مشخص تحلیل وو. اوس چې د پښتو ژبپوهنې د ساینټفیکو اصولو پر اساس د پښتنو د اصل و منشاء په باب نوي نظرئې میدان ته راوتلي دي، نور نو له پکتویس سره د پښتون کلمې ټرل ګویاعلمي تاداو نه لري.

د پښتنو اصلي ټاټوبی یوه پراخه سیمه وه چې د ننني افغانستان زیاتره برخي او د پاکستان شمال شرقي خواوي پکښې شاملي وې. د دې پراخې اورشو پخوانی نوم (روه) وو. د تاریخ فرشته د بیان له مخي (روه) هغو سیمو ته ویل کېده چې له سواته نیولې د سیوۍ تر بناره او له حسن ابدال څخه تر کابل و کندهار پورې غزېدلي وې. ریاض المحبت د (روه) پولي له ایلمن (ننني هلمند) څخه تر قشقار پورې، له براهوي بلوچستان څخه تر کشمیر پورې ښودلي دي. ګویا په دې ډول په (روه) کې د اصلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ټولي سيمي شاملي وې[۱]. له تاريخي اسنادو څخه داسي ښکاري چې پښتانه د اسلام په اوايلو کې له بادغيس او هراته نيولې بيا د غور تر غرو پورې او دغه راز له زابلستان، ګندهارا او د ختيځې پښتونخوا په غرنيو سيمو کې مېشته ول او هغه د خوشحال خان خبره (سر يې هوري کندهار لم يې دمغار کي) وو. په پښتو کلاسيک ادب کې د (روه) يادونه ډېره سوې ده. اشرف خان هجري وايي:

قاصدان له روهه نه راځي مدت شو
سلام باد را رسوي منت يې تم دی

کاظم خان شيدا وايي:

په هندي ادا يې وکړې په ما چاري
زه شيدا په زړه ساده د روه افغان يم

په معاصرو غيرپښتنو مؤرخينو کې ارواښاد مير محمدصديق فرهنګ د خپل کتاب (افغانستان در پنج قرن اخير) اول ټوک په دريم باب کې د (افغان، پشتون و پتهان) تر نامه لاندې يو لړ مطالب راغونډ کړي دي چې زياتره حکمونه يې سر نه سره خوري. دی ليکي: "کلمات پشتو و پشتون که افغانها بر زبان و قوم خود اطلاق ميکند تا سدۀ هفدهم تنها در محاورۀ زبانی بين مردم معمول بود و در آثار کتبی به نظر نرسيده است". تر دغه عبارت يوولس کرښې وروسته ليکي: "... و هر سه کلمه (افغان، پشتون و

(۱) کاکړ – پوهاند ډاکټر محمد حسن – افغان، افغانستان و افغانها و تشکيل دولت در هندوستان، فارس و افغانستان: ۱۳ مخ، پېښور – ۱۹۸۸م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پتهان – م. هوتک) از سدۀ شانزدهم به بعد در کتابت راه یافته و در معنی واحد به کار رفته است". او تر دې بیان اته ویشت کرښې وروسته بیا لیکي: "اکثر مورخان، محل رهایش نخستین پشتونها را کوههای سلیمان و سرزمینهای مجاور آن در غرب رودخانۀ سند شمرده اند که در آنجا به علت دشوار گذار بودن اراضی و نظام قبیله ای، به شکل منزوی و نیمه مستقل زندگی میکردند. ازینجاست که در نبشته های دورۀ اسلامی تا هجوم مغولان بجز اشارات مختصر ... تفصیل بیشتری دربارۀ چگونگی زندگی ایشان به نظر نمی خورد. اولین شرح تفصیلی راجع به ایشان (پشتونها – م. هوتک) در خارج آن خطه در تاریخنامۀ هرات سیف بن محمد هروی آمده است که در اوایل سدۀ چهاردهم میلادی تالیف شده است" (پر کلماتو تاکید زما دئ – م. هوتک). یو ځای تر اوولسمي پېړۍ پوري (پشتو و پشتون) یوازي د خلکو په ژبنیو محاورو کي معمولي کلمې بولي او بل ځای بیا په خپله د دغو کلمو لیکل سوي مثالونه تر خپل دمخني حکم دوې پېړۍ وړاندي راوړي. زه نه پوهېږم چي دغه تناقض باید څه راز تعبیر سي؟

ب – افغان:

پښتانه په مجموع کي نورو اقوامو د (افغان) په نامه بللي دي. دوی خپل ځانونه پښتانه او خپله ژبه پښتو بولي. د افغان کلمې په باب پوهانو بېلابېل نظرونه ورکړي دي. ځینو د مهاباراته اسواکا Asvaka ته نزدې بللې ده. اسواکا د ګندهارا سیمي ته منسوبه کلمه ده چي د آس د سپرلیو معنا ورکوي. ځینو د سانسکریت له

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسواغانه څخه راپيداسوې کلمه ګڼلې ده چې معنا ئې د سورليو ټاټوبی (سرزمين سواران) دئ. په دې ډول وينو چې افغان هم د خلکو او هم د سيمې نوم دئ[۱]. ځيني څېړونکي بيا د اېران د نقش رستم په کتيبه کې د راغلي (ابګان) يا (اوګان) له پاره (افغان) ډېر ښه معادل بولي[۲]. داسي نظر هم سته چې اغوان په ارمني ژبه کې د غرو اوسېدونکو ته ويل کېده او دا نوم پښتنو ته د ارمني ګاونډيانو له خوا ورکړه سوی دئ[۳]. البته په ارمني ژبه کې اغوان د غرو اوسېدونکو ته وايي خو دا چې دا نوم دي په خاص ډول د افغانانو له پاره استعمال سوی وي، نوره څېړنه غواړي. (د زيات تفصيل له پاره وګورئ: پښتانه – د پوهاند دوکتور حبيب الله تېږي اثر – ۵۳ – ۵۴ مخونه).

په اسلامي عصر کې به حدودالعالم لومړنی کتاب وي چې د افغان نوم ئې ياد کړی دئ (۳۷۲ ق) د اروښاد علامه حبيبي په قول د حدودالعالم مولف "په هغه ځای کې چې د پښتونخوا ښارونه لکه ګردېز، لغمان او نور ذکر کوي په سول او بنيهار نومو ځايو کې د افغانانو استوګنه ښيي او داسي ښکاري چې پښتانه په ښارو کې هم اوسېده او مشهور وو[۴]". تر دې يادوني وروسته نو د علامه ابو ريحان البيروني په ګډون د غزنوي دورې د ځينو ليکوالو او شاعرانو په آثارو کې د افغان او افغانانو بيانونه موندلای سو. د غزنې د دربار

---

(۱) هماغه اثر: ۱۶ – ۱۷ مخونه.

(۲) تېږی – پوهاند دوکتور حبيب الله – پښتانه: ۵۲ مخ.

(۳) کاکړ – پوهاند ډاکټر محمد حسن – افغان ...: ۱۵ مخ.

(۴) حبيبي – پوهاند عبدالحی، د پښتو ادبياتو تاريخ: دوهم ټوک – ۱۵ مخ، ۱۳۴۲ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر فرخي له نن څخه څه دپاسه زر کاله مخکي ويلي دي:

بگونـهٔ شـل افغانيـان دوپـره و تيـز
چو دسته بسته بهم تيرهای بی سوفار

فردوسي په شهنامه کي زابل ته نزدې د (دشت خرگاه) د اوسېدونکو په باب ډېري خبري لري چې تفصيل به ئې وروسته ولولئ. دی وايي:

چنين گفت دهقان دانش پژوه
مر اين داستان را از پيشين گروه
که نزديک زابل به سه روزه راه
يکی کوه بد، سرکشيده به ماه
بيک سوی او دشت خرگاه بود
دگر دشت زی هندوان راه بود
نشسته دران دشت بسيار کوچ
زاوغان و لاچين و کرد و بلوچ

تر دې را وروسته نو د سيفي هروي تاريخنامه (تاليف: ۷۱۸ – ۷۲۱ هجري) هغه اثر دئ چې د (افغان) او (افغانستان) نومونه يې په پېښر راوړي دي. نوموړي مولف د هغه وخت د (افغانستان) ټول غير پښتانه وګړي لا هم (افغانان) بللي دي[1].

د روښاني غورځنګ ستر مخالف اخوند دروېزه ننګرهاري په مخزن الاسلام کي د (افغان) او حتی افغانستان يادونه کړې ده. د ده خپله وينا داسي ده: "الحاصل هر که ميخواهد خود را از بلای

(۱) تړی – پوهاند دوکتور حبيب الله – پښتانه: ۵۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر دو جهان نگهدارد و در اسلام ثابت باشند و در کفر نه افتند، از پیران این زمانه احتراز بکنند و مرید نشوند و الا همچنان احوال او را پیش خواهد آمد چنانکه دیده می شود درین ایام اکثر هر که از افغانستان و بلایی که درآمده است از پیری و مریدی درآمده است[1]".

د پښتو ژبي پخوانيو شاعرانو هم د (افغان) نوم په خپل کلام کي راوړی دئ. خوشحال خټک وايي:

د افغـان پـه ننـگ مـي وترلـه تـوره
ننگيـالی د زمـانې خوشحال خټک يـم

رحمان بابا وايي:

چـي کـشور د افغانـانو معطـر شـي
د هر بيت مصرع مي زلفي د خوبان کړې

کاظم خان شيدا وايي:

پـه هنـدي ادا يـې وکـړې پـه مـا چـاري
زه شـيدا پـه زړه سـاده د روه افغـان يـم

د شلمي پېړۍ په سر کي د افغان نوم له افغاني ملت سره د مينې او په افغانيت باندي د ويارلو يوه نخښه سوه. زياترو منورينو له خپلو نومونو سره د (افغان) لقب هم کيښ. دې نامه نو نور يوازي د پښتنو تمثيل نه کاوه، بلکي د هر افغاني تبعه له پاره کارېدله.

له څه مودې راهيسي په خارج کي ځيني افغاني نشرات د اېرانيانو په پيروۍ د (افغانستاني) بېخونده او مضره کلمه کاروي

---

(۱) اخوند دروېزه، مخزن الاسلام: ۲۰۷ مخ، دهلي – ۱۳۰۰ ق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په هیڅ صورت د افغانیت مفهوم نه افاده کوي. زما په فکر د دغي کلمې رواج به د افغانیت ویاړلي صفت ته زیانمن تمام سي.

لکه مخکي چې مي وویل د افغان نوم پښتنو ته نورو ورکړی دئ خو وروسته یې د پښتنو لیکوالو او شاعرانو په لیکنه او کلام کي رواج موندلی دئ. (په نړۍ کي نور قومونه هم سته چې د بل چا له خوا ورکړه سوی نوم ئې تر خپل نامه ډېر عام سوی وي. ویل کېږي چې المانیانو ته د [جرمن] نوم د سلټیانو له خوا ورکړه سوی دئ او د دوی تر خپل نامه [دویچن] ډېر عام او تاریخي سو)[۱]. خو پښتنو ځانو ته تل پښتون ویلي دي او له پښتونولۍ څخه ئې د خپل ژوند له پاره د یوه ویاړلي اجتماعي قانون په توګه کار اخیستی دئ او اخلي ئې.

ج - پټهان:

پښتنو ته د (پټهان) لقب هم ورکړه سوی دئ. دا لقب د هند په پراخه سیمه کي منځته راغلی او پسې عام سوی دئ. تر ایجاد وروسته ئې د ریښې معلومولو له پاره راز راز توجیهات سوي دي. په مخزن افغاني او له هغه وروسته په ځینو هغو آثارو کي چې د مخزن اغېزه پر پرته ده، پټهان د (بطان) اوښتی شکل بلل سوی دئ او پر زیات سوي دي چې دا لقب د آنحضرت صلی الله علیه وسلم له خوا قیس عبدالرشید ته ورکړه سوی دئ. بطان یې د ببړۍ د ملا تیر بللی دئ[۲]. د ځینو په نظر د پټهان د نامه ریښه په

---

(۱) نومیالی - محمد انور - د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي: ۳۳ مخ، مسکو - ۱۹۹۷م.

(۲) دا مطلب په خلاصة الانساب، تواریخ خورشید جهان، پښتانه د تاریخ په رڼا کښي او ځینو نورو کتابو کي راغلی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هند کي د پښتنو له لومړني ټاټوبي سره تړلې ده. فرشته ليکي: پښتانه چې د غور له غرونو څخه د هند سيمو ته ولېږدېدل، د بهار ايالت په پټنه کي يې واړول. هنديانو په پټنه کي د هغوی د مېشته کېدو له امله هغوی پټهانان وبلل[1]. مشهور ناروېژي ختيځ پوه مارګنسترن په پټهان کي د (پښتانه - پښتان) ريښه دخيله بولي[2]. د پټهان توجيه چې هر راز وي، زما د څېړنې موضوع نه ده خو دونه ويلای سم چې دا نوم په هند کي ايجاد سوی دئ او د پښتنو آثارو ته ئې لاره کړې ده. حقيقت دا دئ چې پښتون، افغان، پټهان د يوه قوم درې نومونه دي. شاعر وايي:

اسمانه ښه ئې واوره په وازکو مي درته وايم
فغان پښتون پټان دی يو مفهوم يوه نامه ده
ښايست حسن ښکلا ټوله د مينې تعابير دي
تو پير دی د الفاظو مسمی ټوله يوه ده

د- پښتو:

د پښتنو ژبه (پښتو) ده. لکه د افغان نوم چې د غير پښتنو له خوا دې قوم ته ورکړه سوی دئ، دغه راز غير پښتانه اقوام پښتو ژبې ته (افغاني) وايي. دا نوم همدا اوس د تاجکو، هزاره وو، اوزبکو او نور سره وروړو قومونو په عوامو کي د پښتو له پاره کارېږي. په پښتو ادبياتو کي د پښتو له پاره د افغاني نوم راوړلو ډېرې پخوانۍ

---

(۱) ظفر کاکاخېل - پښتانه د تاريخ په رڼا کښې: ۱۰۴ مخ - پېښور.
(۲) تاريخ تلفظ صرف پښتو: د دوکتور روهان فرهادي ترجمه - د استاد عبدالحي حبيبي له تعليقاتو سره - لومړی ټوک، ۲۱۱ مخ، کابل - ۱۹۷۷م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلگې سته. د روښاني افکارو مبلغ شاعر دولت لوانې وايي:

افغاني لفظ مشکل و لوست کوښښ نه شه
ورته وشوه کننده دیارلس حرفونه

له افغاني لفظ څخه ئې مراد پښتو ژبه ده. د نړۍ د زياترو پوهانو په عقيده، پښتو يوه آريايي ژبه ده چې د هندواروپايي ژبو د کورنۍ د هندواريانې څانګې د اوستا په ښاخ پوري تړلې ده. د پټې خزانې د روايت له مخې ئې د ادبي آثارو څرکونه د هجرت په دوهمه پېړۍ کې ليدلای سو.

اوس پښتو ژبه د يوه ژوندي قوم ژبه ده، چې د نوي او معاصر ادب ټولو اصنافو ته ئې په خپله لمن کې ځای ورکړی دئ او د چا خبره "د سيالانو سياله ژبه ده".

په دې شپو ورځو کې د ځينو کسانو له خولې اورو چې د ملګرو ملتو په کومه خپرونه کې ويل سوي چې په يويشتمه پېړۍ کې د نړۍ ځيني ژبې له منځه تلونکي دي او پښتو هم پکښې شامله ده. ما ته دا خبره معلومه نه ده چې د ملګرو ملتو د دغې خپرونې د ليکوال استناد به پر کومو دلايلو ولاړ وو. تر کومه ځايه چې د ژبو د مرګ و ژوند مسئله ده نو دا يوه نوې خبره نه ده. په نړۍ کې موږ لکه د ژبو زېرېدل چې ليدلې دي دغه راز مو د ژبو مړينه هم ليدلې ده. خو د پښتو ژبې د مرګ له پاره زه هيڅ راز توجيهي دلايل نه وينم. په دې ژبه باندې د شپېتو مليونو په شاوخوا کې وګړي خبرې کوي. د نړۍ د تقريباً ټولو ادبي ژانرونو بېلګې په پښتو کې موندلای سو او له نړيوال ادبي بهېر سره د دې ژبې د اوړه پر اوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يون شاهد يو. که څوک وايي چې دا يون سوکه دئ، وي به. خو همدا سوکه يون د دې حقيقت ښکارندوی دئ چې پښتو ژبه په خپل ذات کې له دغه يون سره د تګ وړ تيا لري. پاته سوه د ژبې د بدلون و پشپړ تيا و تکامل خبره. دا حقيقت بايد مورږ ومنو چې ننني پښتو د روښاني عصر له پښتو سره هم د شکل له مخې او هم د محتوی له رويه توپير لري. د راتلونکو پېړيو پښتو به په هغه صورت کې چې په خپله پښتانه د مرګې له خوبه راويښ سي، تر ننني پښتو ډېره بډايه او متکامله وي. خو دا کار بايد د ژبې د مړيني په توګه تعبير نه سي. د پښتو ژوند د پښتانه له ژونده سره تړلی دئ. که پښتون ژوندی وو دا به ژوندۍ وي[1].

(١) په کوټه بلوچستان کې په ١٩٩١م کال د پښتو (عالمي کانفرنس) جوړ سوی وو او تر څلوېښتو زياتي مقالې پکښې لوستل سوي وې. د غونډې د مقالو مجموعه چاپ سوې هم ده چې ښه د خوند مطالب پکښې دي. د دغې غونډې يوه برخه وال په خپله مقاله کې غوښتي دي ثابته کړي چې پښتو ژبه نوره ژوندۍ نه سي پاتېدلای او هرومرو به مري! دا خو د ليکوال نظر وو، چې د احترام وړ دئ خو ما ته د حيرانتيا ځای دا دئ چې د (کانفرنس) په پای کې د دغه (دلخراشه) مضمون ليکوال ته انعام هم ورکړه سو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم څپرکی

د پښتنو اصل و نسب

د پښتنو د بني اسرائيليت نظريه:

لکه د پښتنو د نامه په برخه کي چي د پوهانو نظرونه بېلابېل دي، دغه راز د پښتنو د اصل و نسب په باب هم راز راز خبري سوي دي. چا د بني اسراييلو د ورکو قبيلو بقايا بللي، چا قبطيان، چا ارمنيان، چا بيا تاتار او ځينو نور څه ګڼلي دي. ليکلي اسناد ښيي چي دې موضوع ته د لومړي ځل له پاره د زرمي هجري پېړۍ په شاوخوا کي منظم کار پيل سوی دی. د مغول جهانګير د دربار منشي خواجه نعمت الله هروي نورزي د نواب خان جهان خان لودي په سپارښتنه او د سمانا د حاکم هيبت خان په مرسته د (مخزن افغاني) په نامه يو کتاب په ۱۰۲۰ هجري قمري کي وکيښ. په دې کتاب کي د پښتنو د اصل و نسب په باب مفصله څېړنه سوې ده او د پښتنو قبيلو د روايتي شجرو چارټونه ترتيب سوي دي او په دې برخه کي شفاهي روايتونه په ليکلې توګه ثبت سوي دي. دمخه تر دې چي د پښتنو د اصل و نسب په باب د مخزن افغاني روايتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيان کړم ما ته دا غوره ايسي چې دغه کتاب او مؤلف ئې درنو لوستونکو ته وروپېژنم.

مخزن افغاني:

د نورزي نعمت الله هروي په قلم په ۱۰۲۰ هـ ق کال کښل سوی دئ. نعمت الله هروي د خواجه حبيب الله هروي زوی دئ، وايي چې خواجه حبيب الله هروي د اکبر پاچا (جلال الدين محمداکبر) له درباريانو څخه وو او ۳۵ کاله ئې په شاهي محکمه کي خدمت کړی دئ. ډاکټر محمدبشير حسين د اکبرنامې په حواله ليکي چې دا سړی هماغه حاجي حبيب الله کاشي دئ چې د اکبر په درباريانو کي منلی شخص وو. له اکبر سره په يوه تجارتي هيات کي ګوا ته هم تللی وو. کله چې اکبر په ۹۹۱هـ ق کي د ځينو خوراکي موادو د بيو د جګوالي په خاطر يو لړ تدبيرونه ونيول همدغه حبيب الله ئې پر بوره (شکره) باندي د نګران په توګه ودراوه[1]. حبيب الله د اکبرنامې له قوله په ۱۰۰۳ هجري قمري کال په اګره کي مړ سوی دئ.

د نورزي نعمت الله د ژوند په باب چې څه مواد په لاس کي لرو هغه زياتره د ده د مخزن افغاني له سريزي او متن څخه په لاس راغلي دي او له هغه څخه څرګندېږي چې نوموړی په اګره يا د هندوستان په کوم بل ښار کي زېږېدلی دئ. د وړوکتوب د زده

---

(۱) مخزن افغاني: اردو ژباړه (اردو ژباړونکی ئې ډاکټر محمدبشير حسين دئ) – د سريزي ۱۳ مخ، ۱۹۷۸م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي په باب ئې په څه نه یو خبر خو دومره پوهېږو چې په ۹۹۳ هـ ق کې د عبدالرحیم خان خانان د کتب خاني ناظم وو. خانخانان عبدالرحیم د جلال الدین اکبر سپه سالار وو. کله چې تر اکبر وروسته شهزاده سلیم د (جهانګیر) په نامه پر تخت کښېنوست (۱۰۱۴ هـ ق) نعمت الله ئې د منشي په توګه وټاکه. یوولس کاله ئې خدمت وکړ او وروسته ئې د خانجهان لودي ملازمت ته ملا وترله. خانجهان وربانديد پښتانه ورور په توګه ډېر باور درلود. نعمت الله له خانجهان لودي سره په هغه سفر کې ملګری وو، چې په ۱۰۱۸ هـ ق کال ئې د مرهټه وو د ارامولو په خاطر دکن ته کړی وو. په دې سفر کې نعمت الله له یو بل درانه پښتون هیبت خان کاکړ سره پېژندلي دي. د همدغه هیبت خان کاکړ پېژندګلوي او مرسته وه چې نورزی نعمت الله ئې د مخزن افغاني پر کښلو بریالی کړ. هیبت خان کاکړ د خانجهان لودي نژدې ملګری وو او د هغه د ژوند ډېر حالات ورته څرګند ول. ده له نعمت الله نورزي سره د پښتنو د ژوند و ژواک، اصل و نسب په معلومولو کې ډېره مرسته وکړه او ویل کېږي چې د مخزن افغاني په پای کې چې د هیبت خان کاکړ د پلار و نیکه حالات بیان سوي دي،هغه د ده په خپل قلم پر زیات سوي دي. باید وویل سي چې د مخزن په کښلو کې تر ټولو زیات د خان جهان لودي هڅونه او تشویق ډېر اغېزمن وو او ځینې څېړونکي د دې کتاب د لیکلو اصلي مشوق خان جهان بولي[1].

نعمت الله هروي نورزی د فارسي ژبې شاعر هم وو. د دېوان

(۱) محمد حیات خان–حیات افغاني: پښتو ژباړه–لومړی ټوک، ۱۷۰ مخ، کابل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرک ئې نسته خو په مخزن افغاني کې ئې یو دوه شعره راغلي دي. دغه راز په مخزن افغاني کې د پښتو شعرو سته والی د دې خبرې دلیل کېدای سي چې نعمت الله په پښتو ژبه پوهېدی که څه هم په هندوستان کې زېږېدلی او لوی سوی وو خو خپله مورنۍ ژبه ئې زده وه.

مخزن افغاني یوه دېباچه او مقدمه لري ورپسې په اووه بابه او خاتمه کې کتاب پای ته رسېږي هر باب او خاتمه ئې بیا پر بېلو بېلو فصلونو وېشلې ده. د کتاب د خاتمې په درو فصلونو کې ئې د سړه بنو، بېټنو او غرغښتو په قبیلو کې د مشهورو صوفیانو حالات راوړي دي. کتاب په لوی سر کې د پښتنو اصل و نسب څېړي. (دا برخه ئې اوس د انسابو پوهانو په نزد د منلو وړ نه ده ځکه پښتانه بني اسرایلو ته منسوبوي؟) بیا د لودیانو او سوریانو حالات بیانوي او ورپسې د خان جهان لودي د ژوند کارنامې لیکي. که تر دې خبرې ورتېر سو چې د پښتنو د اصل و نسب په باب ئې ناسم او له ځانه جوړ سوي نظرونه راوړي دي نور نو مخزن افغاني په هند کې د پښتنو ستانه وو په باب ډېر ګټور اثر دئ.

د دې کتاب ځینې ځانګړتیاوي به د نوموړي اثر د اردو ژباړونکي له خولې دلته رانقل کړو. تر ټولو لومړی ښېګڼه ئې دا ده چې مصنف د پښتنو د حسب و نسب شجرې د لومړي ځل له پاره راغونډې کړي دي چې د تاریخ په کوم بل کتاب کې په دومره تفصیل نه دي بیان سوي.

د خان جهان لودي د حالاتو او فتوحاتو بیان ئې ډېر مستند او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د باور وړ دئ ځکه د کتاب لیکونکي ډېر کلونه او په ډېرو کارونو کي د هغه ملګری وو.

د سوري شېرشاه د سترو کارنامو بیان که څه هم په (تاریخ شېرشاهي) او (واقعات مشتاقي) کي راغلی دئ مګر د مخزن افغاني معلومات باید یو داسي اضافت وبولو چي د هغه په مرسته مورږ د شېرشاه ستر شخصیت نور هم ښه ترا پېژندلای سو. په دې برخه کي ئې معلومات ثقه او مستند دي.

د دې کتاب یوه بله ځانګړتیا لا دا ده چي د لودیانو او سوریانو د زمانې بیان ئې له عقله لیري نکلو او افسانو څخه رابیل کړی دئ.

د کتاب په خاتمه کي چي د پښتنو ستانه وو او د خدای د دوستانو کوم معلومات راغونډ سوي دي،ځیني داسي کسان موندلای سو چي په نورو ماخذونو کي ئې څرک نه لرو.

تر مخزن افغاني وړاندي مورږ پر همدې موضوع باندي په دغه کم او کیف کوم منظم اثر نه لرو. د پوهاند دوکتور حبیب الله تېږي په قول د ابوالفضل (آیین اکبري) تر ټولو پخوانی لیکلی سند دئ چي د پښتنو د سترو قبایلو یادونه ئې کړې ده[1]. آیین اکبري په ۱۵۹۷ – ۱۵۹۸ کلونو کي لیکل سوی دئ. نوموړی پوهاند په دې باب د اخوند دروېزه ننګرهاري د تذکرة الابرار والاشرار روایت هم رانقلوي. ما ته د تذکرة الابرار والاشرار او مخزن افغاني لیکنې همزولي ښکاري او داسي مي لا هم په زړه کي راګرزي چي د اخوند دروېزه ماخذ دي د نعمت الله هروي اثر وي (والله اعلم). د نعمت

(۱) تېږی – پوهاند دوکتور حبیب الله – پښتانه: ۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله هروي زيار په خپل وخت کي يو نوښت (ابتکار) دئ او د مولف او همکارانو هڅه ئې د ستاينې وړ ده.

د مخزن افغاني د روايتو له مخې پښتانه بني اسراييل دي او په بني اسراييلو کي د ساول (طالوت) له نسله ګڼل سوي دي. ساول د حضرت يعقوب عليه السلام په دوولسو زامنو کي د ابن يمين له اولادې څخه وو. وايي ساول د حضرت اسماعيل عليه السلام په زمانه کي د بني اسرايلو پاچا وو. دوه زامن ئې ول چې (ارميا) او (برخيا) نومېدل، لور ئې د حضرت داود مېرمن وه، برخيا د حضرت داود عليه السلام وزير او ارميائي سپه سالار وو د ارميا زوی افغنه نومېدی چې د حضرت سليمان عليه السلام سالار وو او د برخيا د زوی نوم اصف وو چې د وزارت منصب ئې درلود. افغنه ته خدای څلوېښت زامن ورکړل او اصف تته اتلس. د حضرت سليمان د وفات پر وخت د دې وروڼو (افغنه – اصف) له اولاده دومره پياوړې قبيله جوړه سوه چې په ټولو بني اسرائيلو کي ئې ساری نه وو.

وايي چې بني اسرائيلو د حضرت سليمان عليه السلام تر وفات وروسته د خدای نافرمانۍ ته ملا وټړله. خدای د بابل پاچا (بخت نصر) پر مسلط کړ او د بني اسرائيلو ځينې قبيلې حجاز ته او ځينې غور ته مهاجري سوې حجاز ته د مهاجرو بني اسرائيلو وروستی مشر خالد بن وليد دئ چې د ځينو پښتنو مورنی نيکه بلل سوی دئ او د غور د بني اسرائيلو متاخر سړی قيس دئ.

د مخزن افغاني دغه روايت د ټولو هغو آثارو له پاره د يوه قوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذ حیثیت لري چې په دې برخه کې لیکل سوي دي. تاریخ مرصع، خلاصة الانساب، صولت افغاني، شوکت افغاني، توزک افغاني، تواریخ خورشید جهان، د پښتنو تاریخ او نورو د مخزن افغاني محتویات اخیستي دي. دغه راز یو شمېر لوېدیځو مولفینو هم د مخزن افغاني پر روایتو تکیه کړې او منلي ئې دي. په غربي څېړونکو کې د بنګال د ایشیاټیک ټولنې مشر سرویلیام جونز William Jones، الکساندر برنس Alexander Burnes، ویلیام موکرافټ William Moorcroft، چارلس مېسن Charles Masson، جورج روز G. H. Rose، والټر بیلیو H. W. Bellew او هنري جورج راورټي H. G. Raverty د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې پلویان دي او په دوی کې جورج روز د دغې نظریې د خورا جدي مدافعینو څخه دئ. (د ده د حکمونو په باب به وروسته وږغېږو). په مقابل کې منسټوارټ الفنسټن Mountstuart Elphinston، جان ملکم John Malcolm او برنارډ ډورن Bernard Dorn ئې بیا کلک مخالفین دي او پښتانه اریاییان بولي (د دغو څېړونکو د نظریاتو له پاره د ښاغلي پوهاند دوکتور حبیب الله تېږي د درانه اثر [پښتانه] لوستل له لوستونکو سره فوق العاده مرسته کوي).

په پښتنو لیکوالو کې ښاغلیل خان روشن خان د دغې نظریې په ملاتړ ډېر څه لیکلي دي. په دې برخه کې د ده د مشهور اثر اردو نوم (تذکره – پټھانون کی اصلیت اور انکی تاریخ) دئ.

د دغې نظریې له مخې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند کي حضرت خالد ابن وليد رضي الله عنه خپل هغه تربرونه چې په غور کي اوسېدل، د اسلام دين ته راوبلل. د غور پښتنو د قيس په مشري يو وفد (جرګه) مدينې منورې ته ولېږه. دغه وفد هورې د اسلام مقدس دين ومانه او په ايمان مشرف سول. آنحضرت صلى الله عليه وسلم پر قيس باندي د عبدالرشيد نوم کښېښوو. قيس عبدالرشيد د مکې د فتح په غزا کي برخه واخيستله او د خپلو جنګي کارنامو په وجه ئې د (بطان) لقب وګاټه. حضرت خالد خپله لور بي بي ساره په نکاح کړه. قيس له خپلو يارانو سره غور ته ستون سو او د اسلام ددين تبليغ ئې پيل کړ. په ۴۰ ق يا ۴۱ ق کي مړ سو. د همدې نظريې اغېزه د ملا عبدالباقي افغان کندهاري په دې لاندي بيتونو کي ليدل کېږي.

پټان قيس عبدالرشيد زمونږ بابا نومونې درې
د وحدت پياله يې نوش کړه له مشرکه شو راپرې
زه د ده تر لبو جار سم د حبيب خپړ يې مچ کړ
اولاده يې بهره مند سوه د اباوو دين يې پوچ کړ

(تهذيب الواجبات: پنځم مخ، ۱۴۰۸هـ ق)[۱]

قيس څوک وو؟

د مخزن افغاني د ليکنې له مخې او په پښتنو کي د يوې مسلطي عنعنې له رويه، قيس د اسلام د مقدس دين د بعثت پر

(۱) دا بيت ما څه دپاسه پنځوس کاله مخکي د لومړي ځل له پاره له خپلې مور ژخه اورېدلی وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت د غور د پښتنو مشر وو. د اسلام تر منلو او له آنحضرت صلی الله علیه وسلم سره تر مشرف کېدلو وروسته يې نوم عبدالرشید سو دا ځکه چې وايي (قیس) عبراني نوم وو. مرګ ئې په ۴۰ یا ۴۱ ق کې واقع دئ. د اروابناد دوست محمد کامل او فاضل استاد پوهاند عبدالشکور رشاد د څېړنو له مخې د قیس په نامه یو صحابي هم سته. خو دا چې دغه قیس دي هماغه وي چې د جوړ سوي افسانوي روایت له مخې دي د غور د پښتنو په نمایندګي مدینې منورې ته تللی وو او هورې ئې د اسلام دین منلی وو، بیا وروسته بیرته غور ته راستون سوی وواو درې زامن (بېټ، سړه بن او غرغښت) ځني پاته ول، هغه مسایل دي چې د ثبوت دلایل ئې کافي نه دي. علامه عبدالحي حبیبي لیکي: "کیس پښتو کلمه ده ... ملایانو دغه نوم معرب (قیس) کړ او په مخزن افغاني کې يې د عربیت افسانې وتراشل سوې چې د قیس عبدالرشید د خالد له خپلوانو څخه و او د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف سوی و مګر دا افسانه حقیقت نه لري او نه په اسلامي تاریخ او سیر یا د احادیثو په کتابو کې د قیس عبدالرشید نوم راغلی دئ او نه په بل قدیم کتاب کې دا افسانه سته او نه قدیم سند لري. د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم د ژوندون ټول وقایع او هغه وفود چې له نورو هیوادونو څخه د دوی مبارک حضور ته راغلي وه، ټول وقایع يې د سیر او مغازي او فتوح په کتابو کې منضبط دي خو دا قیس بالکل نسته. نو دا ویلای سو چې دا کیسه فقط د زرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

هجري کال په حدودو کي پيدا سوې او تاريخي اصالت نه لري[1]".

د مخزن له روايت سره سم د قيس درې زامن (سړه بن، بېټ او غرغښت) پاته سول چې اوسني پښتانه د همدغو درو تنو اولاده ده. خوشحال خان خټک وايي:

پښتون په اصل کي سړه بني دي
يا غـــورغښت دي يا بېټني دي
لودي غلجي دي د بېټني له لوره
په سړه بن پوري بيا کـــرلاڼي دي

دا وو د هغې نظريې لنډيز چې په مخزن کي ثبت سوې ده او وروسته ئې پلويان او مخالفين پيدا کړل او تر نونسمي پېړۍ پورې د يوې مسلطي او منل سوي نظريې په توګه وچلېده. پلويانو ئې پښتو ژبه د عبراني ژبو يو اوښتی شکل وباله او سامي ژبه ئې وګڼله. د دې نظريې له مخې پښتانه پنځو نيکونو ته رسېږي د سړه بن، غرغښت او بېټ اولادې ته (اصلي افاغنه) او (متوزيو او کرلاڼيو) ته (وصلي افاغنه) وايي. د نونسمي ميلادي پېړۍ په اوله نيمايي کې اروپايي پوهانو د پښتنو د بني اسرائيليت نظريه تر پوښتنې او څېړنې لاندې ونيوله او تر اوږدو ژبنيو تاريخي او ايتنيکي څېړنو وروسته دې نتيجې ته ورسېدل چې د پښتنو د بني اسرائيليت نظريه پر پاخه علمي تاداو ولاړه نظريه نه ده او افسانوي اړخ ئې له ورايه څرګند دئ. البته د تاريخ په ځينو پړاوو کي به د سامي اقوامو ځيني افراد او ګروپونه له پښتنو سره يو ځای سوي او پکښې

(١) حبيبي – عبدالحی – د پښتو ادبياتو تاريخ، دوهم ټوک، ١٠٢ – ١٠٣ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منحل سوي وي (اوسني سادات او تر هغو وړاندي مثالونه) خو حقيقت دا دئ چي نه پښتانه سامي قوم دئ او نه پښتو سامي ژبه ده (تفصيل ئې وروسته راځي).

د پښتنو د بني اسرائيليت د نظريې کمزوري اړخونه او تناقضات

پښتنو محققينو د دې نظريې د شنلو او څېړلو په نيامت د تورات[1] د روايتونو پر بنا اوږدې څېړنې کړي دي او په نتيجه کي څرګنده سوې ده چې:

– د ساول (طالوت) په زامنو کي د ارميا په نامه هيڅوک نسته او زوی ئې (افغنه) يو خيالي موجود دئ. د ظفر کاکاخېل د وينا له مخي خو د افغنه نوم په ټول تورات کي نه دئ موندل سوی[2].

– د ساول په زامنو کي د برکيا په نامه يو تن سته چې زوی ئې آصف دئ خو دا چې نوموړی دي د حضرت سليمان عليه السلام په وخت کي وزير مقرر سوی وي، په تورات کي هيڅ راز اشاره نسته.

---

(۱) تورات چې په لغت کي قانون ته وايي، د هغه اسماني کتاب نوم دئ چې پر حضرت موسي عليه السلام نازل سوی او له هغو څلورو کتابونو څخه دئ چې مسلمانانو ايمان پر راوړی دئ. په قرآن مجيد کي د تورات پر نامه ډېر پېښېږو. عيسويان د مقدس کتاب لومړيو پنځو برخو ته تورات وايي. دا پنځه برخي ئې په انګرېزي کي Pentateuch بولي چې په فارسي متونو کي ورته (خمسه موسی) ويل سوي دي(د لومړی چاپ حاشيه. په دې باب تفصيلي بيان وروسته راځی).

(۲) ظفر کاکاخېل – سيد بهادر شاه – پښتانه د تاريخ په رڼا کښي: ۳۵ مخ – پېښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاضل استادعلامه پوهاند عبدالشکور رشاد(رح) د (الدرس التام فی التاریخ العام) په حواله لیکي:

"د شاول (طالوت) د پاچا کېدلو کال ۱۰۹۲ ق م او د مرګ کال يې ۱۰۵٦ ق م ښودل سوی دی او تر شاول وروسته حضرت داود علیه السلام د بني اسرائیلو مشر وټاکه سو او تر څلوېښت کاله واکمنۍ وروسته په ۱۰۱٦ ق م ومړ ... د وروستنۍ لیکني په رونړا کي هم د درایت په حکم د مخزن افغاني دا لیکنه زړه ته نه لوېږي چي وایي (برخیا او ارمیا د ساول دوه پس مرګي زامن وو او د هغو زامن آصف او افغنه د حضرت داود وزیر او سپه سالار سول) دا ځکه چي که مور د برخیا او ارمیا زوکړه په ۱۰۵٦ ق م یا ۱۰۵۵ ق م کي فرض کړو نو د هغو د زامنو (آصف او افغنه) زوکړه که د پلرو په شل کلنۍ کي پېښه سوې وي نو آصف او افغنه باید په ۱۰۳۵ ق م یا ۱۰۳٦ ق م زوکړي او تر شل کلنۍ په کم عمر کي د حضرت داود غوندي برمیالي پاچا له خوا د وزارت منصب ته دغه آصف او د سپه سالارۍ منصب افغنه ته ورکول له عقل و عادته لیري ښکاري[1]".

– حضرت خالد بن ولید یو پیاوړی صحابي وو او په اسلامي تاریخو کي ئې د ژوند حالات پوره بیان سوي دي مګر د ده د هغه دعوت بیان هیڅ نه سو موندلای چي د غور پښتنو ته دي ئې ورکړی وي او ګویا هغوی ئې د اسلام دین منلو ته رابللي وي او که فرض محال دغه روایت ومنو هم، بیا هم د خالد بن ولید په برخه

---

(۱) محمد حیات خان – حیات افغاني: پښتو ژباړه – دریم ټوک، تعلیقات – با مخ، کابل – ۱۳۷۰ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي د پښتنو د بني اسرائيليت د نظريې د جوړونکو څخه غلطي پېښه سوې ده او هغه دا چې د دوی په نظر خالد بن وليد د امويانو په وخت کي د کابل والي وو، د حجاج بن يوسف له خوا چې د امويانو مشهور ظالم حکمران وو، مرکز ته وغوښت سو. خالد د حجاج له بېري مرکز ته نه ولاړ، په پښتنو ننووت، له هغو سره ئې خپښې وکړه او اوسني خالدي پښتانه چې ځيني کسان دا نسبت (بنګښو) ته کوي د ده اولاده ده. د فاضل استاد رشاد د څېړنو له مخې بايد وويل سي چې د کابل والي خالد بن وليد نه بلکي خالد بن عبدالله القسري وو. دغه خالد د يزيد لمسی د عبدالله زوی وو چې د عربو په بجيله قبيله کي د قسر بن عبقر له اولادې څخه وو او د دغه نسبت په واسطه ئې خالد بن عبدالله القسري بولي. په داسي حال کي چې د مخزن د روايت خالد نومی د وليد مخزومي زوی او لقب ئې سيف الله وو. ده د کابل د والي په توګه وظيفه نه لرله. د پښتنو د بني اسرائيليت د نظريې له جوړوونکو څخه دا دوه خالد نامي سره ګډ سوي دي[1].

– د بني اسرائيليت نظريه راته وايي چې قيس پر څلوردېرشم پښت افغنه بن ارميا ته او پر اووه دېرشم پښت ساول ته رسېږي[2] که اوسني پښتانه يوازي د افغنه له نسله وي نو تر قيس پوري د دغو ۳۴ پښتنو اولاده څه سول؟ هغوی خو به هم پښتانه يا پښتنو ته نزدې قبيلې وې. مور تر اوسه پوري په کوم

---

(۱) هماغه اثر: هماغه ټوک، تعليقات – يج مخ.

(۲) پښتانه د تاريخ په رڼا کښې: ۲۵ مخ – پېښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ کي د هغوی د اولادې په باب څه نه دي لوستي. له قیس څخه تر نن پوري د ډېرو دقیقو شجرو له مخي ۲۶ پښته ټاکل سوي دي. په ۲۶ پښته کي په میلیونونو انسانان منځ ته راغلل، په ۳۴ پښته کي خو به هرومرو تر دې زیات وای. دا په میلیونونو انسانان چیري تري تم سول؟

– د آنحضرت صلعم حضور ته که د غور د پښتنو له خوا یو هیات د حضرت خالد بن ولید رضي الله عنه په تشویق تللی هم وي او مشري ئې د قیس عبدالرشید پر غاړه هم وي نو د دغه هیات، وفد یا جرګې د نورو غړو اولادونه څه سول؟ دا هیات خو د غور د پښتنو په نمایندګۍ تللی وو، چې تر راستنېدلو وروسته ئې د غور په پښتنو کي د اسلام د دین تبلیغ ته ملا تړلې وه. نو بیا د دغو پښتنو اولاد څه سول؟ دې پوښتنو ته هم چا جواب نه دئ موندلی.

– د افغنه له زمانې څخه بیا د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم تر هجرته (۶۲۱م) پوري نزدې شپاړس سوه کاله تېر سوي دي. په دې اوږده موده کي به د افغنه له زوزاتو څخه څومره پراخ اولس جوړ سوی وي او دا اولس خو به هم د پښتنو تربرونه ول. دا اولس څه سو؟ د دې پوښتنې جواب هم نسته.

– قیس په یوه روایت په ۴۰ ق (تاریخ سلطاني) او په بل روایت په ۴۱ ق کي مړ سوی دئ. د مړیني پر وخت ئې عمر ۸۷ کاله وو (پښتانه د تاریخ په رڼا کښې). وایي چې د ایمان تر راوړلو وروسته ئې د حضرت خالد له لور (بي بي سارا) سره واده وکړ. واده ئې باید د ۷ – ۱۰ق کلونو تر منځ سوی وي او د واده پر وخت ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر باید د ۵۷ – ۶۰ کلو تر منځ وي. په پښتنو کي مسلط دود داسي دئ چي د قوم سرداران او خانزاده ګان په کم عمر (په اوله ځواني کي) واده کوي. قیس به هم له بي بي سارا سره تر واده دمخه بله ښځه یا ښځي کړي وي ځکه د سرداریٔ په حالت کي هغه هم بیا د پښتنو د سرداریٔ په حالت کي د یوه سردار له پاره تر ۶۰ کالو پوري مجرد پاته کېدل له عُرف و عادته لیري خبره ده. نو له دې بلي ښځي یا ښځو څخه پیدا سوې اولاده څه سوه؟ او که پښتانه یوازي د بي بي سارا اولاد وي نو بیا مورږ ولي ځینو پښتنو ته خالدي پښتانه وایو؟ د پورتني استدلال له مخي خو ټول پښتانه باید د مور له خوا حضرت خالد ته ورسېږي. دا پوښتني هم ټولي بې جوابه پاته دي.

– د پښتو ژبې په باب علمي څېړنو دا خبره ثابته کړې ده چي پښتو سامي الاصله ژبه نه ده او لکه وړاندي چي مي وویل دا ژبه د هندو اروپایي ژبو په کورنۍ اړه لري. دا څرنګه کېدای سي چي ژبه دي اریایي وي او قوم دي بیا بني اسرائیل[1].

– د پښتنو د بني اسرائیلیت په باب د لوېدیځو مؤلفینو

---

(۱) ځینې کسان وایي دا خبره ممکنه ده چي قوم دي بني اسراییل وي او ژبه دې هندواروپایي. په مثال کي ئې د Yeddish ژبه راوړي. دا ژبه د هندواروپایي ژبو په جرمانیک ښاخ پورې تړل سوې او یوه ډېره نوې جوړه سوې ژبه ده چي د Early German او Hebrew یو مخلوط دئ. دا ژبه ګویا د عبراني ژبې یوه نوې راپیدا سوې لهجه ده. نن ورځ ان د ایټالیا، ترکیې، هسپانیا، شمالي افریقا او امریکا یو زیات شمېر یهودان خولا پرې پوهېږي هم نه. (وګورئ What is a Jew? د Morris N. Kertzer لیکنه – ۱۱۷ مخ، څلرم چاپ، متحده ایالتونه – ۱۹۷۸م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادعاګاني هم جدي تناقضات لري. ما وړاندي دا خبره کړې ده چې په لوېديځو مؤلفينو کې جورج روز د دغې نظريې له کلکو پلويانو څخه دئ. تاسې د ده هغو خبرو ته ځير سئ چې اروابناد پوهاند دوکتور حبيب الله تږي د خپل وروستي کتاب (پښتانه) په ۱۲ مخ کې راوړي دي. دی وايي:

"روز په پای کې د ژبې خبره يادوي (مراد ئې د ورکو سوو يهودو قبايلو ژبه ده – م. هوتک) او وايي دا څه عجبه خبره نه ده چې پښتنو دي خپله اصلي عبراني ژبه بايللې وي. ځکه دی وايي کله چې د يوه ولس يو څو قبيلې له خپل ملک او خلکو نه جلا او په يوه بل ملک کې د يوه غښتلي او ګڼ ولس په منځ کې ميشتې شي، هلته نو بيا دا څه د تعجب خبره نه ده چې دغه قبيلې خپله ژبه بايلي ..." (پر کلماتو تاکيد زما دئ – م. هوتک) تږی صاحب د همدغه جورج روز له خولې ليکي:

"د اسرائيلو لس قبيلې ... په نهايت کې افغانستان ته تللي او پښتانه د همدغو لسو قبيلو اولاده ده".

يو ځای پښتانه "د همدغو لسو قبيلو اولاده" ګڼې او بل ځای وايي چې "يو څو قبيلې له خپل ملک او خلکو نه جلا او په يوه بل ملک کې د يوه غښتلي او ګڼ ولس په منځ کې ميشتې سوې ..." (تاکيد زما دئ م. هوتک) که پښتانه د "همدغو لسو قبيلو اولاده" وي نو بيا "دغه غښتلی او ګڼ ولس" څوک وو؟ چې "دغو لسو قبيلو" يکې خپله عبري ژبه بايلوده او اوس په پښتو ګړېږي. د دغه ولس ژبه خو به هرومرو پښتو وه. آيا دا حکم پر دغه حقيقت باندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراف نه دئ چې د دغو لسو قبيلو تر ورکېدو دمخه دلته يو ګڼ او غښتلی ولس وو او ژبه ئې پښتو وه.

پوهېږو چې د دې نظريې جوړوونکي په مغولي واکمني کې اوسېدل. د دې واکمنۍ په حدودو (هند) کې تر پښتون د (افغان) کلمه ډېره مروجه وه. د هغه وخت د پښتنو په نزد هم د افغان نوم تر پښتون لرغونی ښکارېده. ځکه ئې نو ساول هم په کورنۍ کې د ارميا او افغنه افسانه جوړه کړه. که دوی ته دا معلومه وای چې پښتون نوم تر افغان لرغونی دئ، هيڅکله به ئې د ارميا پر زوی د افغنه نوم نه وای ايښی بلکې پښتون ته ورته نوم به ئې ورته تراشلی وای.

د بنې اسرائيليت د نظريې د منځته راتګ عوامل:

د پښتنو د اصل و نسب او د هغو د قبيلوي شجرو کتابي ثبت په ۱۰۲۰ق کې سوی دئ او په دې کال نورزي نعمت الله هروي د (مخزن افغاني) په نوم کتاب وکيښ. دا وخت مغول جهانګير پر تخت ناست دئ. نعمت الله هروي د خانجهان لودي ملازم وو او کتاب ئې د همدې خانجهان په تشويق کښلی دئ (تفصل ئې مخکې بيان سوی دي). د حيات افغاني ليکوال ډېټي محمد حيات خان د مخزن افغاني په حواله کاږي چې خانجهان لودي د افغانانو (پښتنو) د (سلسلۀ نسب) د معلومولو له پاره خپل ملازمان (قطب خان، سرمست خان ابدال، همزه خان توخی، عمرخان کاکړ، ظريف خان يوسفزی) افغانستان ته ولېږل. هغوی د نسب دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلسله له ساوله رانيولې بيا تر قيس عبدالرشيد پوري نوم په نوم په مفصله توګه ليکلې راوړه[1]. د حيات افغاني مولف د دغې نسبنامې په باب خپل تردید په واضحو ټکو بيان کړی دئ او پوښتې چې د ساول له مړيني څخه دوه نيم زره کاله وروسته به آيا دا ممکنه وي چې د دومره اوږدې زمانې مفصله نسبنامه دي سينه پر سينه په سمه توګه رارسېدلې وي؟ جواب ئې ده منفي ورکړی دئ. نوموړی مؤلف وايي د مخزن افغاني هغه قلمي نسخه چې ده ترې استفاده کړې د کابل د يوې معتبرې کورنۍ له کتب خانې څخه ورته غلام حسين عليزي ورلېږلې وه. په دغه نسخه کې د کتاب د تصنيف علت دا راز بيان سوی دئ. د جهانګير دربار ته د اېران يو ايلچي راغی او د پښتنو د نسب ريښه ئې له دېبانو (دېوانو) سره تړلې وبلله او حواله ئې پر يوه معتبر کتاب ورکړه. پر خانجهان لودي باندې دا خبره درنه تمامه سوه د خپلو ملازمانو يوه جرګه ئې چې نومونه ئې وړاندې بيان سول، د پښتونخوا بېلابېلو برخو ته ولېږله او دغه نسبنامه او د پښتنو د بني اسرائيليت نظريه ئې بيان کړه. په دې وخت کې د پښتنو له لاسه پاچهي وتلې ده. نه هغه پخوانی برم ورپاته دئ او نه مقام. د مغولو په دربار کې پاته پښتانه هم په بېلابېلو ډولونو سره تر روحي شکنجې لاندې دي. په دغسې حالت کې چې د خپل اصل و نسب په باب دا راز له سپکاوې ډک توجيهات اوري، څرګنده خبره ده چې د زغملو توان ئې نه سي

---

(۱) خپل – هارون – آفريده های مهجور علامه حبيبي – ۱۲۹ – ۱۳۸ مخونه، کابل – ۱۳۶۷ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرلای. د پاچهیِ د اعادې له پاره خو ئې د توري کمی نه محسوساوه او خپلو هلوځلو ته ئې امید لاره خو د اصل و نسب د سپکاویِ چاره ورته درنه تمامېدله. په دغه راز یوه فضا کې د قیس عبدالرشید سره د ټولو پښتنو د ټرلو افسانه میدان ته سوه. دا افسانوي نظریه هسې د عادي خلکو له خوا وضع سوې هم نه ده. ډېر دقت پکښې سوی دئ. زیار ایستل سوی دئ چې افسانوي روایتوته د هغې عیني زمینې له مخې چې تفصیل به ئې وروسته راسي، لږ څه منطقي او واقعي رنګ ورکړه سي او د هغه وخت د مسلط تفکر پر اساس باید د پښتنو د اصل و نسب سلسله د حضرت نوح علیه السلام دریو زامنو (حام – سام – یافث) ته ورسول سي. باید وویل سي چې دریو تنوته د انساني ټولیو د رسولو عنعنه یوازې په پښتنو پورې منحصره نه ده. په شهنامه کې راغلي دي چې فریدون هم درې زامن (سلم، تور او ایرج) درلودل او جهان ئې پر دریو برخو ووېشه، هر زوی ته ئې یوه برخه ورکړه. د تاریخ پلار هیرودوت له خولې روایت دئ چې د اروپا په پراخه نااستوګنه سیمه کې چې واردواره یو سړی پیدا سو، تارژیتائوس نومېدی او درې زامن ئې پیدا سول (لیپوخائس، ارپوخائیس او کولاخائیس). د اوستا د روایتو له مخې زردشت هم درې زامن درلودل (ایست واستره، اوروه تت نره، هوره چیتره)[1]. چې بیرته خپل اصلي مطلب ته راوګرزم، د پښتنو د سامیت د نظریې د منځته راتګ پر وخت په هندوستان کې د پښتنو اړیکي له دوو قوتونو سره وې. مغول او

(۱) حیات افغاني – پښتو ژباړه: لومړی وک – ۱۷۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوان. د ظفر کاکاخېل په عقیده مغولو او هندوانو د خپل نسب لړۍ حام او یافث ته رسول. پښتنو له مغولو سره سیاسي رقابت درلود او له هندوانو سره مذهبي دښمني. د دې له پاره چې له دوی دواړو سره ئې اړیکي شلولي او خپل خط ئې بېل کړی وي، ځکه ئې نو خپله شجره سام ته ورسوله. دې کار دوې ګټې ورته وکړې. یو ئې د خپلي مذهبي عقیدې د تسکین له پاره ځانونه له هندوانو رابېل کړل او عربو ته ئې چې د دوی په نظر ډېر مقدس ول ،ورسول او بل ئې له خپلو سیاسي سیالانو سره د مخالفت له پاره تیوریک تاداو جوړ کړ. د دې له پاره چې خپلو شجرو ته ئې علمي او منطقي رنګ ورکړی وي، نو ئې د ساول په زوزاتو کي د افغنه په نامه یو شخص ور زیات کړ او پښتانه ئې ورسره وټړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکی

په تورات کي د مخزن افغاني د تېر روايت په باب زما څېړني:

يوولس کاله مخکي چي ما دا کتابګوټی کيښ، په تورات کي د مفصلي څېړني امکانات راته ميسر نه ول، ځکه مي نو د مخزن افغاني روايتونه د هغو پوهانو د تحقيق په استناد وڅېړل چي په تورات کي ئې مطالعه درلوده. د کتاب تر چاپ وروسته ما په خپله د تورات د مطالعې په مرسته ځيني حقايق وموندل چي د مخزن د روايتو په رد کي استناد په کېدلای سي. دغه موندل سوي حقايق به په دې څپرکي کي له لوستونکو سره شريک کړم.

د مخزن افغاني د تېر روايت په باب ما د بايبل انګرېزي متن وکوت. دغه متن (A New Translation of THE BIBLE) **نومېرۍ چي د** (James Moffatt) **په زيار خپور سوی دئ.**

جېمز موفاټ (۱۸۷۰-۱۹۴۴ع) د ګلاسکو پوهنتون له فارغانو څخه دئ. ده په ۱۹۱۱ع کال کي د عهدجديد (New Tesaments) **مواد، د ده په نظر پر تاريخي نظم باندي سره واوړل او دغه متن ئې، چي اوس زما مخ ته پروت دئ، په ۱۹۲۶ع کال کي بشپړ کړی دئ او زه ئې د همدې ليکنې پر وخت د ۱۹۳۵ع کال چاپ څخه استفاده کوم.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موفاټ هدف دا وو چې د بايبل متن په ډېره ساده انګرېزي ژبه برابر کاندي. د ده په لاس دغه برابر سوی متن په رشتيا سره هم په ډېره ساده انګرېزي ژبه ژباړل سوی دئ. ده د بايبل فصلونه هم سره لاندي باندي کړي دي چې دا کار ئې د ډېرو پوهانو د اعتراض سبب ګرځېدلی دئ خو له دې اعتراضو سره سره د ده ژباړې، د چا خبره "عامه قبول" ګټلی دئ.

د بايبل له مطالعې څخه ما ته ځيني مسايل روښانه سول چې هغه به له درنو لوستونکو سره شريک کړم. خو مخکې له دې چې اصل موضوع ته ورننوزم ، د تورات په باب به هم څه ناڅه ورڅېرم.

تورات:

تورات هغه کتاب وو چې د خدای پاک له خوا پر موسی عليه السلام باندي نازل سوی وو. دغه کتاب اوس د يهودو مذهبي کتاب دئ چې د بايبل په سر کې د (Old Testament) په نامه راغلی دئ او په فارسي او اردو ترجمو کې ئې د (عهدعتيق) په نامه بللی دئ په اولړ ټيسټمنټ کې پنځه کتابه (Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy) شامل دي او له همدې خاطره ورته کله خمسه موسی يا "اسفار پنجګانه" يا (Pentateuch) هم وايي. "اسفار" د "سِفر" جمع ده او سِفر د (کتاب، ليک) معنا لري (وګ: غياث). د دغو پنځو کتابو په لومړي کتاب (Genesis) کې د کائناتو د پيدايښت (تکوين) بيان راغلی دئ او په مصر کې د عبرانيانو تر ځای پر ځای کېدو پوري حالات بيانوي. په دوهم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب (Exodus) کې د جلاوطنۍ بیان راغلی دئ، په دریم کتاب (Leviticus) کې مذهبي احکام بیان سوي دي او د طهارت، اخلاق، مقدسو ورځو په باب د یهودانو زیاتره قوانین له همدې کتابه اخیستل سوي دي، په څلرم کتاب (Numbers) کې په دښتو کې د بني اسرائیلو د اته دېرش کلني سرګردانۍ بیان راغلی دئ او پنځم کتاب (Deuteronomy) ته "تثنیه" یا د یادسوو کتابو بشپړوونکی ویل سوی دئ (وګ: لغتنامه دهخدا). په قرآن کریم کې د تورات یادونه اتلس ځایه سوې ده. په سوره آل عمران کې شپږ ځایه، په سوره المائده کې اووه ځایه، په سوره الاعراف کې یو ځای، په سوره التوبه کې یو ځای، په سوره الفتح کې یو ځای، په سوره الصف کې یو ځای، او په سوره الجمعة کې یو ځای. (وګ: المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم – انتشارات بیدار – قم – ۱۳۶۶هـ ش) تورات ته په انګرېزي منابعو کې (Torah) وایي چې د (قانون) معنا لري. د (Torah) کلمه ما په بایبل کې نه ده په سترګه سوې خو د (Pentateuch) لغت د هغو کلماتو په لیست کې ثبت دئ چې په بایبل انسایکلوپیډیاکې د (Complete Bible word list) په نامه ضبط دئ. دغه متن چې اوس د بایبل (انجیل) په سر کې راغلی دئ له هغې یونانۍ نسخې څخه رانقل سوی دئ چې ویل کېږي د دوهمې او دریمې عیسوي پېړۍ په اوږدو کې منځ ته راغلی دئ.

(وګ: "The Bible,A New Translation" د "James Moffatt" په قلم – د سریزې – xvi مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو آثارو کي د تورات نوم واردواره د اخونددروېزه ننګرهاري په مخزن الاسلام کي راغلی دئ او په پښتو ژبه ئې لومړۍ ترجمه د ویلیام کېري په قلم سوې او په ۱۸۲۴ع کال په کلکته کي چاپ سوې ده (وګ: په هند کې د پښتو ژبې او ادبیاتو د ایجاد او ودې پړاوونه – ۴۷۴مخ).

د تورات د اوسني متن په باب ځيني منقدين داسي نظر لري چي دا متن د يو څو ليکوالو په قلم ليکل سوی دئ او هغه متن نه دئ چي حق تعالی پر موسی عليه السلام باندي نازل کړی دئ.

د تورات برخيا د مخزن افغاني له برخياوو سره سر نه خوري:

د مخزن افغاني د روايت له مخي برخيا د ساول (طالوت) زوی وو. زما د مطالعې له مخي په تورات (Old Testament) کي د برکيا (Berechiah) په نامه څلور تنه سته. په دې ډول:

۱– دغه برکيا نومی د زيرو بابيل (Zerubbabel) زوی وو او د جودا (Judah) په شاهي کورنۍ پوري ئې اړه درلوده. د دغه برکيا يادونه د عهدعتيق (Old Testament) په ديارلسم کتاب ۱ Chronicles – دريم باب شلم آيت کي راغلې ده. ما دلته د باب او آيت اصطلاحات د ظفرکاکاخېل په پيروۍ راوړي دي خو نه پوهېږم چي دقيق به وي که يا؟

(وګ: انګرېزي بايبل د جېمزموفټ (James Moffat) ترجمه – ۴۵۶مخ).

۲ – د دغه برکيا نوم په هغو اوو تنو مشرانو کي راغلی دئ چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په عهدعتیق کي د (Ephraimite Chieftains) په نامه رابنوول سوي دي. د دغه برکیا د پلار نوم (Meshillemoth) وو او یادونه ئې د عهدعتیق په څورلسم کتاب اته ویشتم باب او ۱۲ آیت کي راغلې ده. (وګ: انګرېزي بایبل – ۵۱۵مخ). د میشلموت په نامه په تورات کي دوه تنه سته چې یو ئې همدا د برخیا نومي پلار وو او بل ئې یو مذهبي مشر ملا وو چې پلار ئې امر (immer) نومېدی (وګ: ۱۳: ۱۱– Nehemiah). د (اِمِر) په نامه هم څو تنه په تورات کي سته.

۳ – وایي د زکریا علیه السلام د پلار نوم هم برکیا و. په انګرېزي بایبل ۵۳۴ مخ او ۵۳۵ مخونوکي (د Ezra کتاب پنځم باب اول آیت او شپږم باب ۱۴ آیت) د زکریا علیه السلام د پلار نوم (Iddo) راوړی دئ. محققین په دې عقیده دي چې (Iddo) د زکریا د نیکه نوم وو. د زکریا علیه السلام د ژوند زمانه تر میلاد پنځه سوه شل کاله وړاندي ګڼل سوې ده او د پارس د واکمن داریوش د واکمنۍ له وخت سره سمون خوري (وګ: بایبل انسایکلوپیډیا د – Zechariah – بحث).

۴ – څلرم برکیا نو د (Shimea) زوی او د آصف (Asaph) پلار وو. د ده یادونه د انګرېزي بایبل په ۴۵۹ او۴۷۰ مخونو کي راغلې ده. (وګ: – Chronicles ۱ – شپږم باب ۳۹ آیت او پنځلسم باب ۱۷ آیت).

دا سړی د مخزن افغاني له روایتي برخیا سره یو څه ورته والی لري او په دې سبب زه یو څه زیات پر ږغېږم. په مخزن افغاني کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې برکیا د آصف د پلار په توګه راپېژندل سوی، د ساول (طالوت) په زامنو کي بلل سوی دئ. په داسي حال کي چې د تورات په روایت دغه برکیا د (Shimea) زوی وو. د انګرېزي تلفظ او عربی و عبراني تلفظونو توپیرونه زیات دي.

د (Shimea) په نامه په عهدعتیق کي څلور تنه پېژنو چې عبارت دي له:

۱ – د داود علیه السلام یو زوی چې یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۵۶مخ کي سوې ده (– Chronicles ۱– دریم باب پنځم آیت).

۲ – د (Levite) له قبیلې څخه د (Merari) د کورنۍ چې یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۵۹ مخ کي سوې ده (– ۱ Chronicles– شپږم باب دېرشم آیت).

۳ – د همدې قبیلې د (Gershon) کورنۍ څخه وو. یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۵۹ مخ کي سوې ده. (– Chronicles ۱ – شپږم باب نهه دېرشم آیت).

۴ – د داود علیه السلام یو ورور وو چې یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۳۲۵مخ کي سوې ده. (– Samuel ۱ – شپاړسم باب نهم آیت). د دغه نوم انګرېزي ثبت د (Shammah) په شکل دئ.

په دې کي دوهم او دریم نمبر شخص په لېوي (Levi) قبیله پوري اړه لري او دا قبیله د یعقوب علیه السلام اولاده ګڼل سوې ده. خو دا چې (Shimea) دي د ساول (طالوت) بل نوم وي، کوم څرګند روایت ما ونه موند.

په عهدعتیق کي د همدغه برکیا زوی آصف (Asaph) بلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی دئ. خو دا چي نوموړي دي د وزارت منصب درلود، کومه صریحه اشاره نسته. د تورات د روایتو له مخي آصف میوزیشن وو (وګ: د انګرېزي بایبل ۴۵۹ مخ او ۴۷۰ مخ).

عبرانیانو (The Hebrews) له موزیک سره ډېره جوړه وه. د تورات له متن څخه داسي ښکاري چي د ساموېل، داود او سلیمان وختونه د موسیقۍ د زیات رواج زمانه وه. په دغه زمانه کي موسیقي په معبدونو کي په منظمه توګه تدریسېدله او د مسلکي سندرغاړو یوه ډله هم په همدې زمانه کي منځ ته راغله.

داود علیه السلام په خپله د ښکلي آواز څښتن وو. پر ده باندي نازل سوی کتاب زبور نومېږي چي په انګرېزي ئې (Psalms) بولي. (Psalms) د عهد عتیق (Old Testaments) نونسم کتاب دئ چي ټول یوسلو پنځوس سرودونه پکښې دي. دغو سرودونو ته په عربي ژبه کي "مزامیر" وایي چي مفرد شکل ئې "مزمار" یا "مزمور" دئ. مزمار په لغت کي نل، سورنا او ټولو هغو لرګینو آلو ته وایي چي په خوله وهل کېږي. د مزمار بله معنا "دوعا" ده او "مزامیر" د دوعاوو په معنا د "زبور" بل نوم دئ.

شیخ سعدي رحمۃ اللہ علیہ فرمایلي دي:

آتشی از سوز عشق در دل داود بود
تا به فلک میرود بانگ مـزامـیر او

یا:

همه گویند و سخن گفتن سعدی دگر است
هـمه دانند مزامـیر نه همـچـون داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ سعدی اشاره هغه روایت ته ده چې موږ ئې په لغتنامه دهخدا کې د مجمل التواریخ والقصص په حواله داسې لولو: داود علیه السلام چې به زبور په خپل خواږه آواز باندې لووست، د هوا مرغانو به د ده د ښکلي آواز په خاطر په هوا کې سیلونه وټړل او پر څرخېدل به. په همدې لغتنامه کې د حمدالله مستوفي له خولې ویل سوي دي چې داود علیه السلام د انسانانو په توکم کې تر ټولو ښه آواز لرونکی سړی وو. چا چې به د ده په آواز زبور واورېد، نور نو ځني تېرېدلای نسوای او هرومرو به ورته درېدی. په فارسي ادبیاتو کې د "نغمه داودی"، "الحان داودی" پر عبارتو باندې ډېر پېښېږو.

نظامي ګنجوي وایی:

یافته در نغمه داود ساز
قصه محمود و حدیث ایاز

(د دهخدا له لغتنامې څخه)

شیخ سعدی شیرازي علیه الرحمه ویلي دي:

براین الحان داودی عجب نیست
که مرغان در هوا حیران ماند

د فارسي ژبې د یو بل شاعر څلوریځه، چې د زمانې له ناخوالو څخه ئې د خپل شین زړه ترسیم پکښې کړی دئ، زما په حافظه کې له زلمیتوبه څخه خوندي پاته ده خو له بده مرغه د شاعر نوم مې له حافظې څخه پاک سوی دئ. څلوریځه داسې ده:

امروز بهای هیزم وعود یکیست
درچشم جهان خلیل و نمرود یکیست

(c) ketabton.com: The Digital Library

در گوش کسانیکه درین بازار اند
آواز خـــر و نغـــمه داود یکیست

د تورات آصف او د مخزن افغاني آصف هم نه سره وايي:

په مخزن افغاني آصف د برخيا زوی او د ساول لمسی بلل سوی دئ. په تپر بحث کي خو خبره په اصل کي د برکيا د زوی آصف په باب وه او بيرته به هماغي موضوع ته راغبرگ سم. د آصف (Asaph) نوم په عهدعتيق کي درې پلاراغلی دئ:

۱ – دا آصف د (Levite) قبيلې ته منسوب دئ او د داود د دربار د سندر غاړو له ډلي (Choir) څخه وو. د ده يادونه د انگرېزي بايبل په ۴۵۹، ۶۳۶، ۶۵۱، ۶۵۹ مخونو او نورو ځايونو کي راغلې ده. (وگ:–Chronicles ۱– شپږم باب ۳۹ آيت او دغه راز پنځوسم، درواويايم او درواتيايم او نور مزمارونه "Psalm"). د آصف نامه ته منسوب مزمارونه ئې آصفي سرودونه (Asaphite Songs) بللي دي. آصف او داود عليه السلام دواړه د موسيقۍ د مخکښانو (seer) په توگه معرفي سوي دي (وگ: د انگرېزي بايبل ۵۱۸ مخ –Chronicles ۱ – نهه ويشتم باب دپرشم آيت).

د دغه آصف د زامنو يادونه په انگرېزي بايبل ۴۸۰ ، ۵۰۶ ، ۵۳۱ مخونو کي سته (وگ: – Chronicles ۱– پنځه ويشتم باب اول آيت، –Chronicles ۲– شلم باب څورلسم آيت او – Ezra – دوهم باب يوځلوپښتم آيت). خو ويل کېږي چي دغه کسان د شاعرانو او سندرغاړو يوه ډله وه چي آصف ئې د خپل استاد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه منلی وو.

۲ – دوهم آصف نومی د (Hezekiah) په وخت کي د محکمې د مشر (Recorder) او په بل روایت د (Chancellor) په توګه ثبت دئ. په انګرېزي بایبل ۴۴۳مخ کي ئې چانسلر بللی دئ (وګ: – ۲ Kings – اتلسم باب اتلسم او اووه دېرشم آیت). دی د غټې رتبې سړی ښکاري خو په بایبل انسایکلوپیډیا او نورو منابعو کي نه د ده د قبیلې یادونه سته او نه هم دا خبره چې دی د برکیازوی وو.

هیزیکیا (Hezekiah) د (Ahaz) زوی وو چې د انګرېزي بایبل په ۴۴۳ مخ کي ئې یادونه سته. د ده د پاچهۍ دوره له ۷۲۶ق م څخه تر ۶۹۷ ق م پورې ټوله نهه ویشت کاله ښوول سوې ده.

۳ – دریم آصف نامی د "پاچاهي ځنګلونو ساتونکی" وو او ویل کېږي چې (Nehemiah) د ده له پاره له (Artaxerxes) څخه یو "لیک" اخیستی وو او په هغه کي له آصف څخه غوښتل سوي وه چې د یوروشلیم د معبد له پاره الوارونه (تیران) ورکړي. د ده یادونه د انګرېزي بایبل په ۵۴۳ مخ کي سته، (وګ:– Nehemiah – دوهم باب اتم آیت). زما تر مطالعې لاندي بایبل کي د ځنګله پر ځای د (پارک) کلمه راغلې ده.

وایي په یوناني منابعو کي د (Artaxerxes) نوم د پارس د ځینو پاچهانو له پاره استعمال سوی دئ. د بایبل په –Ezra– څلرم سورت اووم آیت او اووم سورت اول آیت کې یادوني سته. د دغو پاچهانو په لړ کي د داریوش (Darius) د لمسي یادونه هم سوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده.

(Nehemiah) د (Artaxerxes) په وختو کي د شاهي مانۍ شربت دار (cup-bearer) وو او له پاچا او نورو منسوبينو سره ئې ښې اړيکي درلودې. وايي دی د يوروشليم په وران حالت ډېر خواشينی وو او د همدې خاطره ئې له پاچا څخه د(Judea) د گورنرۍ منصب وغوښت او پاچا هم له مضبوطي بدرگې او سپارښت ليکونو سره هغه ځای ته د گورنر په توگه د ۴۴۶ ق م په پسرلي کي واستاوه (وگ: بايبل انسايکلوپيډيا). د آصف په نامه ليک، چې وړاندي مو يادونه وکړه، په همدې سپارښت ليکونو کي وو.

د دې درو سرو آصف نامو بيان د مخزن افغاني د روايتونو له منلو سره مرسته نه کوي.

د تورات ارميا او د مخزن افغاني ارميا هم نه سره وايي:

په مخزن افغاني کي ارميا د ساول (طالوت) زوی او داود عليه اسلام سپه سالار وو.

د ارمياپه باب په همدې ليکدود په عهدعتيق کي څه نه موندل کېږي. مجبور يو دې ته ورته نومونه وپلټو. ما ته چې اوس د انگرېزي بايبل کومه نسخه پرته ده (د جېمز موفټ)، په هغې کي د ارميا ذکر نسته. ژبپوهانوته معلومه ده چې د عبراني ژبي(j) زياتره په (ی) باندي اوړي. ځکه نو ما د بايبل انسايکلوپيډيا د (j) رديف هم په دې نيت وکوت چې گوندي د (ارميا- يرميا) نامه ته نزدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم نوم پیدا کړم. هوړې مي د (Jeremiah) په نامه، چې یرمیا هم تلفظ کېدای سي، څو تنه ومونډل او له بده مرغه یا له ښه مرغه یو ئې هم د مخزن افغاني له ارمیا بن ساول سره سر نه خوري. په دغه نامه باندي د تورات په متن کي لس تنه راغلي دي:

۱- ډېر مشهور جرمیا (یرمیا) وو چې نوم ئې د پیغمبرانو په لیست کي سته. د عهدعتیق څلېرویشتم کتاب هم په دغه نامه نومول سوی دئ.

۲- دوهم یرمیا د بن یمین له خاندانه دئ. دی مچلوغزه ویشتونکی عسکر او له داود علیه السلام سره ملګری وو. په انګرېزي بایبل ۴۶۷مخ کې یادونه سته (وګ: - Chrinicles ۱ - دوولسم باب څلرم آیت).

۳- د پنځم یرمیا په نامه هم یادېږي. د ګادیت (Gadite) له قبیلې څخه وو او دی هم د داود علیه السلام ملګری وو. په بایبل (انګرېزي) کي د ده یادونه په ۴۶۷مخ کي سته (وګ:- ۱ Chronicles- دوولسم باب لسم آیت).

۴ - دی هم د ګادیت قبیلې سړی وو. په لسم یرمیا باندي یاد سوی دئ. عسکر وو او له داود علیه السلام سره ملګری. د نامه یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۶۷مخ کي سوې ده. (وګ: - ۱ Chronicles.دوولسم باب دیارلسم آیت).

۵ - دغه یرمیا نومی د (Libnah) قبیلې؟ څخه وو. لور ئې (Hamutal) نومېده او په (Josiah) واده وه. زوی ئې (Jehoahaz) پاچا وو. د نامه یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۴۹مخ کي سته

(c) ketabton.com: The Digital Library

(وګ: –Kings ۲– درویشتم باب یودېرشم آیت).

۶ – دغه یرمیا د یوې مشهورې قبیلې (Manasseh) مشر وو. دا قبیله د اردن په ختیځ کي میشته وه. د دغه یرمیا نوم د بایبل (انګرېزي) په ۴۵۸مخ کي راغلی دئ، (وګ: – Chronicles ۱– پنځم باب څلېرویشتم آیت).

۷ – د (Rechabite) قبیلې څخه وو. زوی ئې (Jaazanieh) نومېدی. نوم ئې په انګرېزي بایبل ۸۶۸ مخ کي راغلی دئ، (وګ : –Jeremiah– پنځه دېرشم باب دریم آیت).

۸ – یوملا (Priest) وو. یادونه ئې په بایبل ۵۵۳ مخ کي راغلې ده. (وګ: – Nehemiah– لسم باب دوهم آیت).

۹– دی هم ملا (Priest) وو.له (Zerubbable) سره (Judah) ته له تبعیده راستون سو. یادونه ئې د بایبل په ۵۵۶مخ کي سته (وګ: –Nehemiah– دوولسم باب دوولسم آیت).

۱۰ – یو مشر وو چې د یورشلیم د دېوال په اهدا کولو کي ئې برخه درلوده. بیان ئې د انګرېزي بایبل په ۵۵۶ مخ کي سوی دئ، (وګ: –Nehemiah – دوولسم باب څلوردېرشم آیت).

پر دې ټولو لسو تنوباندي پر یوه لاهم د مخزن افغاني د ارمیا خیال نه سي راتلای.

هسي خو له لویه سره د ساول په اولاده کي د ارمیا نوم نسته. د ساول (طالوت) د اولادې نومونه چې ما ته په انګرېزي تلفظ او لیکدود را معلوم دي، دا دي:

زامن: (Jonathan)، (Ishvi)، (Melchishua).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لونې: (Merab)، (Michal).

خو د تورات په (٢ Samuel) کتاب یوویشتم باب اتم او نهم آیت کې د (Rizpah) د یوه زوی یادونه سوې ده چې بایبل انسایکلوپیډیا ئې د ساول زوی بولي. دا شخص (Armoni) نومېدئ، (وګ: د بایبل ۳۷۴،۳۷۳مخونه). وایي ارموني د داود علیه السلام له خوا (Gibeonites) ته وسپارل سو او هغو غرغړه کړ. ریز په (Rizpah) د (Aiah) لور او د ساول مینځه (Concubine) وه. دې د (Mephibosheth) په نامه بل زوی هم درلود. (وګ: Samuel– ٢– دریم باب اووم آیت، یوویشتم باب اتم ،لسم اویوولسم آیتونه).

د ارموني د غرغړه کېدو(په دارولو) کیسه داسې بیان سوې ده: د داود علیه السلام د پاچهۍ په نیمایي کې په یوروشلیم کې یوه غمناکه کاختي (Grievous Famine) راغله. دا بخوله پر داود علیه السلام باندې د ساول له سببه نازله سوې وه ځکه چې ده جیبیونایتان (Gibeonites) وژلي ول. جیبیونایتان د (Gibeon) ښار اوسېدونکو ته ویل کېدل او وایي چې ټول غښتلي او مقتدرخلک ول. داود علیه السلام له جیبیونایتانوڅخه وپوښتل چې دوی په څه باندې غاړه باسي او پخلاکېږي؟ هغوی په جواب کې د ساول د اوو زامنو وژل وغوښتل او دواد علیه السلام دې غوښتنې ته غاړه کښېښووله او د (Rizpah) دوه زامن او د (Merab) نومي ښځې پنځه زامن ئې وروسپارل. میراب (Merab) د ادرییل (Adriel) له نسه څخه د ساول مشره لور وه. په ځینو ځایو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغي ښځي نوم (Michal) ثبت سوی دئ. په دې زامنو کي ئې (Armoni) هم وروسپاره. جيبيونايتانو دغه ټول ورسپارل سوي کسان په (Gibeah) غره کي غرغړه کړل. وايي چي د ارموني مور ريزپه (Rizpah) پنځه مياشتي او په بل روايت شپږ مياشتي په دغه غره کي د خپلوزامنو مړو ته تېري کړلې چي پرې نږدي حيوانات او مرغان د دې د اولادو غوښې وخوري. د دوی لاښونه وروسته د داود عليه السلام په امر ښخ سول. زما (هوتک) د څېړني له مخي، جيبياه (Gibeah) د يوروشليم د شمال په درې ميلې کي د يوه ځای نوم دئ چي اوس ئې تل الفول بولي.

د ارموني په نامه شخص که هماغه د مخزن افغاني ارميا هم وي، نو د ده د اولاد خو اصلاً په تورات کي څه ذکر نسته.

زما د څېړني له مخي په تورات کي د نارينه وو نومونو شمېر يوزر و يوسل و يواتيا(١١٨١) تنه دئ. د تورات په دغو ټولو يوزر يوسل يو اتيا نارينه نومو کي د افغنه په نوم کوم څوک نسته.

دا وو زما د هغي څېړني بيان چي په تورات کي مي کړې ده او د هغې له مخي ويلای سم چي د تورات په محتوياتو باندي د پښتنو د اصل و نسب په باب د مخزن افغاني د روايت ملاتړ نه سي کېدلای او څوک ويلای سي چي د دې روايت تر تاريخي اړخ افسانوي خوا ډېره پياوړې ده.

***

زه د تورات د انګرېزي ترجمې د مطالعې پر وخت د اشخاصو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نومو په برخه کي له ستونزو سره مخامخ سوم او همدې مشکل په يوه ليست کي د بايبل د انګرېزي متن د نومو د عربي معادل راوړلو ته وهڅولم، چې د نورو څېړنو له پاره به هم ښايي د لوستونکو په درد وخوري.

(Elisha) = الياسا

(Andrew) = اندراوس

(Job) =ايوب

(Benjamin) = بنيامين

(David) = داود

(Ephraim) = افرايم

(Aaron) = هارون

(Eve) = حوا

(Abraham) = ابراهيم

(Elijah)=الياس

(Jesus,Joshua) = عيسى

(Issac) = اسحاق

(Ishmael) = اسماعيل

(Israel) = اسرائيل

(Gabriel) = جبرئيل

(Gad) = جد

(Luke) = لوقا

(Mary) = مريم

(c) ketabton.com: The Digital Library

(Matthew)= متی (متا)

(Michael,Mojad) = میکائیل

(Moses) = موسی

(Noah) = نوح

(Psalms) = المزامیر

(Sarah,Sara) = سارا

(Solomon) = سلیمان

(Obadiah) = عبیدالله

(Jacob,James) = یعقوب

(John) = یحیی، یوحنا

(Jonah) = یونس

(Joseph) = یوسف

(Zachary,Zechariah) = زکریا

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلرم څپرکی

روایتي شجرې

شجره څه ته وایي؟

شجره یا په دقیقه توګه (نسبي شجره) چې ځینې پښتانه ئې د لهجوي ځانګړتیاوو له مخې (سجره) بولي، یوه عربي کلمه ده او معنا ئې درخته (ونه) ده. په انسابو کې شجره هغې جینیټیکي نقشې Genealogical Chart ته ویل کېږي چې د کورنۍ د غړو تر منځ د وینې د ګډون تسلسل پکښې بیان سوی وي. دغې نقشې ته په انګرېزي Family Tree وایي. استاد محمدانور نومیالي د شجرې تعریف داسې بیان کړی دئ:

"نسبي شجره هغه څرګندونه ده چې د یو چا یا د یوې ټولۍ د منل سوي مبدې په باره کې ویله کېږي[1]".

د نړۍ د زیاترو ملتونو افراد د خپلو کورنیو چارټونو په ثبتولو سره غواړي خپله ایتنیکي لوړتیا یا اشرافیت ثابت کړي، د امریکا د متحده ایالتونو زیاتره مخوري کورنۍ چې غواړي خپله خانداني

---

(۱) نومیالی –محمدانور– د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي: ۳۷ مخ –مسکو –۱۹۹۰م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړتیا او اصالت وښیي نو خپلې نسبي اړیکي هغو مسافرو ته رسوي چې په ۱۶۲۰ع کال د Mayflower په بېړۍ کي امریکا ته راغلي ول[1]. اروپایي اشراف د دې له پاره چې خاندانې امتیازونه تر لاسه کړي، زیار باسي خپل ځانونه لرغونو اتلانو، حتی په خپل زعم خدایانو ته ورسوي. د عیسویانو په مقدس کتاب Old Testament کي هم د آدم، نوم او ابراهیم علیهم السلام شجرې راغلي دي.

پښتانه د خپلو نسبي شجرو خوندي کول د خپل قوم او قبیلې یو منلی دود ګڼي او زده کول ئې پر ځان لازم بولي. دوی ته د خپل قوم و ګدۍ د سوچه توب مساله زیات اهمیت لري. کله چې د قوم سوچه توب تثبیت سو، بیا ئې نو په کلي او اولس کي حیثیت، وقار او ټولنیز موقف ډېر درومند وي. سر اولف کیرو د الفنسټون له خولې لیکي:

"... قبیلوي شجرې زیات ازرښت لري او ټول وېشونه او قبیلوي داخلي حکومتونه پر همدې باندي متکي دي". بل ځای ورپسې زیاتوي: "... پښتنو ته شجره د ژوندانه ساه ده او نور و ته ښایي د پاڼې اړول". دوی د خپل پلار و نیکه نومونه او د خپل قومي تسلسل روایتونه په سینو کي ساتي او هغوی چې بیا په لیک لوست پوهېږي، په لیکلې توګه ئې خوندي کوي. د کورنۍ شجرې معمولاً پر اوږدو طومار ډوله کاغذي تراړو باندي لیکلي وي د نسبي

---

(۱) په ۱۶۲۰م کال په اتلانټیک سمندر کي یو ښه ساري توپان پېښ سوی وو، چې ٦٦ ورځې ئې دوام درلود. له دغه توپان څخه یوه کوچنۍ بېړۍ راووته چې سپرلي ئې مذهبي مبلغین ول. دغو مبلغینو په شمالي امریکا کي یوه ټولنه جوړه کړه چې زوزات ئې د امریکایي کلتور له مخې زموږ د ځینو پښتنو په شان ځانونه (ستانه) بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شجرو د لیکلي ثبت دود زیاتره په اشرافي کورنیو کي باب (رواج) دئ. ښاري پښتنو او تعلیم یافته قشر دا دود تر ډېري اندازې خوشي کړی دئ. خو په هیواد کي د تېرو دوو لسیزو تراجیدی د پښتنو یو لوی جمعیت د نړۍ پر پنځو لویو وچو سره تیت کړ او په نویو مېنو کي د هغوی ټولنیز دریځ تر ګوابښ لاندي راغی نو د نسبي اصالت مړژواندې دود ئې بیرته را ژوندۍ کړاوورداتي دموکراسۍ بیابښه پسې وپاله.

هغسي چې د پښتنو د بني اسرائیلیت نظریه د لومړي ځل له پاره په مخزن افغاني کي په مفصله توګه ثبت سوه، دغه راز د هغوی د نسبي شجرو لومړنی مفصل ثبت هم په دغه کتاب کي واردواره پیل سو. مخزن افغاني د پښتنو له عمومي عنعنوي روایت سره سم ټولې پښتني قبیلې او قومونه د بیټ، سړه بن او غرغښت له لاري قیس عبدالرشید ته رسولي دي او لکه وړاندي چې وویل سول قیس د اسلام د اوایلو د زمانې سړی ښوول سوی دئ او دا لا هم وایي چې صحابي وو. زما په فکر که د قیس نیکه صحابي توب ثابت هم وي، بیا هم دا درې پښې د ده زامن نه سي کېدلای ځکه چې تر اسلامي عصر ډېر وړاندي نومونه دي. که دا درې پښې مورِ د قیس زامن وګڼو نو دژ وند زمانه به ئې د لومړۍ هجري پېړۍ شاوخوا وي یعني په دغه وخت کي باید پښتانه د ټولنیز جوړښت له مخي د افرادو یا کورنیو په حالت کي وي او د قوم یا قبیلې سطحي ته باید ډېر وروسته رسېدلي وي. پر دې خبره خو تقریباً اتفاق سته چې په دوو، درو پېړیو کې له یوه فرد څخه د زرګونو یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکونو کسانو زېرېدل د عقل و عادت پر خلاف حکم دئ. خو تاریخ مورِ ته وایي چې د پښتنو د دغو درو نیکونو تر زمانې دوې درې سدۍ وروسته پښتانه د یوه داسي جنګي ځواک په توګه منل سوي دي چې ستر واکمنان حساب وربانديي کوي. په دې برخه کي به بده نه وي چې دا څو بېلګې ولول:

– وایي چې سبکتګین (د ٣٦٦ ق شاوخوا) د خپل جنګي ځواک د پیاوړتیا او د خپلې پاچهۍ د ټینګښت له پاره له پښتنو سره خپښي وکړه او د زابل (زاول) د پښتنو د یوه مشر لور یې ځان ته وغوښته. اروانښاد علامه حبیبي لیکي چې: "چون سبکتګین داماد افغانان شد، تمام افغانان در لشکر او میجنګیدند[1]". داسي یو ځواک چې سبکتګین غوندي برمیالی پاچا دي ئې په زوموالە پیاوړی کېږي، باید د شمېر په لحاظ هم زیات او مؤثر وي. خو د روایتي شجرو له مخي په دغه وخت کي نه د ابدالیانو مورث اعلی (ملک اودل) زېرېدلی وو او نه د غلجیو د موجد اعلی بولګه وه! چې دا پښتانه به نو څوک ول؟ (د ابدالیانو د مشر نیکه ملک اودل د ژوند زمانه د ۴۴۰ هـ ق حدود ټاکل سوي دي او په همدې اساس باید د غلجیو د مشر نیکه زمانه هم د ۴۰۰ق حدود وي) د تېري پوښتني جواب دا دئ چې د سبکتګین خپښان د همدغو اوسنیو پښتنو اسلاف ول خو روایتي شجرو او د هغو پر اساس د قومونو د موجدانو د ژوند د زمانو اټکلي ټاکلو مورِ ناسمي لاري ته رهنمایي کړي یو.

---

(١) حبیبي – پوهاند عبدالحی – تاریخ مختصر افغانستان – ۱۴۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

– د روايتي شجرو له مخي د ببټ نيکه د لور بي بي متو دوه زامن ول چي غلجی او ابراهيم (مشهور په لودي) نومېدل او د ببټ زمانه بايد د دوهمي هجري پېړۍ شاوخوا وي ځکه وايي پلار ئې قيس عبدالرشيد په ۴۰ – ۴۱ ق کي مړ دئ او ببټ هم معمر سړی معرفي سوی دئ. د لودي او غلجي زېږېده هم بايد د دوهمي هجري پېړۍ حدود ومنو (که څه هم روايتي شجرو په کتابو کي لودي د خپل تربور ابدال يا اودل همزولی ښوول سوی دئ او د ابدال د ژوند زمانه ئې د ۴۴۰ق ټاکلې ده). خو په حيرانتيا سره وينو چي د همدې لودي اولاده د خپل موجد تر زېږېدو په يوه حساب يو نيم سل کاله دمخه او په بل حساب اويا کاله دمخه د شمېر او قوت په لحاظ دومره پياوړي کېږي چي په ملتان کي پوره نيمه پېړۍ پاچهي کوي داسي پاچهي چي حدود يې شمالاً او جنوباً له لغمانه تر ملتانه ول. وايي ملتان په هغه وخت کي د يوه ښار نوم نه وو بلکي يوې پراخي سيمي ته ويل کېده، دومره پراخه سيمه چي يو سل شل زره کلي ئې درلودل[1]. د دې پاچهۍ بنسټ ايښوونکی حميد لودي وو چي له سبکتګين سره ئې د دوستۍ ټرون درلود او سبکتګين ئې پاچهي په رسميت پژېندلې وه[2].

د نسب پوهانو يوه پېړۍ د دريو نسلونو له پاره ټاکلې ده او يوه نيمه پېړۍ له نيکه څخه تر کودي پوري زمانه نيسي يعني

---

(۱) رشاد عبدالشکور – لودي پښتانه – ۱۳ مخ.

(۲) تاريخ سلطاني ۲۳ مخ، تواريخ خورشيد جهان: ٦٧ مخ، لودي پښتانه: ۱۲ مخ، د تاريخ فرشته د لومړي ټوک ۱۸ مخ په حواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه نسله. په پنځه نسله کي انساني زېرېدنه دومره نه سي ډېرېدلای چي له خپل ټاټوبي (کسي غر) څخه په زرګونو ميله ليري (ملتان) کي دي د يوې درنې پاچهۍ بنسټ کښېږدي، داسي پاچهي چي د سلطان محمود غزنوي د لښکرو په مخ کي خنډ وي او سلطان مجبورېږي هغه په زياته قوه له منځه يوسي (۴۰۱ق).

– غوري پاچا علاوالدين (مشهور په جهانسوز) پر غزنوي دولت باندي په ۵۴۵ – ۵۴۶ق کي بری ومونډ، او د بست و تخارستان تر فتح کولو وروسته له سلجوقي سلطان سنجر سره ونښت. خلک ځني خواتوري سوي ول ځکه ئې له لښکرو څخه شېږ زره تنه غلجي و تورک سلطان سنجر ته تسليم سول[1]. که د غلجي د ژوند زمانه لکه څرنګه چي د روايتي شجرو څېړونکو ټاکلې ده څلور سوه هجري قمري ومنو نو دلته بيا هم د تولد و تناسل له ناممکن ډېرښت سره مخامخ کېږو. په يو سل و پنځوس کاله کي له يوه فرد (غلجي) څخه دومره اولاده منځ ته راغله چي يوازي درې زره تنه ځوانان ئې سلطان سنجر ته تسليم سول. د دې ځوانانو کورنۍ (مور و پلار، خوندي و وروڼه) چي پر زيات کړې، خبره لکونو ته رسېږي. عقل دومره زياته زېرېدنه په يوه لنډه زمانه کي نه سي منلای.

– په روايتي شجرو کي متوزي او کرلاڼي پښتانه (وصلي افاغنه) بلل سوي دي. د اصل و وصل خبره به وروسته وڅېړو، خو که د اصل و وصل (جزء و کل) مفهوم په پام کي ونيسو نو بايد

(۱) حبيبي – پوهاند عبدالحی – تاريخ مختصر افغانستان: ۱۵۷ – ۱۵۸ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي قومونه تر وصلي د شمېر له مخي زيات وي. مګر اوسنۍ شمېرني موږ ته برعکس معلومات راکوي. د پښتنو د قبيلوي ترکيب په باب نسبتاً جامع څېړنه په يوه کتاب کي سوې ده چې د (پښتني قبيلې) په نامه د پښتنو څېړنو د نړيوال مرکز له خوا په ۱۳۷۰ ش کال په کابل کي خپور سوی دئ. په دې کتاب کي د پښتنو قومونو په باره کي تفصيلي خبري سوي دي، تر يوې اندازې ئې د ډاډ وړ احصائيې ورکړي دي او د اوسېدنو ځای ځايګی ئې ښوول سوی دئ. ما چې دا قومونه وشمېرل نتيجه ئې په لاندي ډول راووتل:

سړه بني (اصلي) = ٦١ لوی قومونه.
غرغښتي (اصلي) = ١٦ لوی قومونه.
متوزي (وصلي) = ۷۱ لوی قومونه.
کرلانې (وصلي) = ۲۹ لوی قومونه.

اروابناد سرمحقق دوست شينواري په مخزن افغاني کي ټولي درج سوي قبيلې (۳۹۵) او په هغو کي ئې سړه بني (۱۰۵)، بېتني (۲۵)، متوزي (۵۲) او کرلانې (۱۲۰) شمېرلي دي[1]. په دې ډول وينو چې د وصلي شمېر تر اصلي واوښت. دا کار خو له ناممکناتو څخه نه دئ، خو عادت و درايت ئې نه سي منلای.

د روايتي شجرو په عنعنه کي اساسي تېروتنه دا ده چې هلته د پښتني ټولني د جوړښت واحدونه د افرادو په توګه منل سوي دي په داسي حال کي چې دا واحدونه افراد نه بلکي د افرادو لويي لويي

(۱) شينواری – سرمحقق دوست – پښتانه څوک دي؟ – ٦٨ مخ، پېښور – ۱۹۹۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولې دي. ابدال، غلجي، وردک، ځائی، منګل، اشک، سلیمان ... او نور د افرادو نومونه نه دي بلکي د لویو لویو اتنیکي ټولیو نومونه دي. استاد نومیالی لیکي:

"د پښتنو ایتنیکي مجتمع د یو بشپړ اورګانیزم په توګه تش د منفردو وګړو مجموعه نه ده بلکي یو اجتماعي - اقتصادي سیستم دئ چې د مادي او معنوي عناصرو له تاریخي ترکیبه څخه د اوږدې زمانې په دوران کي د تشکل او تکامل پر لار باندي منځ ته راغلی دی. د دې اورګانیزم واحدونه وګړي نه دي بلکي لویي لویي قبیلې یا ټپې دي چې د هري یوې تشکل او تکامل د خورا ډېر وخت مولود دئ..."[1].

پوهاند دوکتور حبیب الله تږی لیکي، چې:

"... په پخوانو تاریخونو او آثارو کي رښتیا هم ډېر زیات داسي خیالي او جعلي روایتونه او خام مطالب راغلي دي چې یو ئې هم د اصولي کره کتنې او منطقي استدلال تاب نه لري. یو مثال د پښتنو په باره کي د افغنه او قیص عبدالرشید افسانه او د هغې په اساس باندي د پښتنو د نسب جوړه شوې شجره ده، چې هم د منطقې پخواني او ځیني اوسني تاریخونه پرې ډک دي، او هم په پښتنو کي له ډېر پخوا نه په شفاهي ډول رایجه شوې ده. خو که دا او داسي ډېر نور د پخوانو تاریخونو او آثارو مطالب د اصولي، اجتماعي او تاریخي کره کتنې د معیارونو په اساس وڅېړل شي نو یقین دئ چې افسانوي اړخ به یې په واقعي اړخ دومره غالب شي

(۱) نومیالی - محمد انور - د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي: ۴۶ مخ - مسکو، ۱۹۹۰م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا ټول روایت به باد یوسي[۱]".

سراولف کیرو وایي: "د دې کیسې خیالي اړخ پوره څرګند سو. حتی د قیس او د ده د ملګرو نکل هم د ځینو باوري اسلامي منابعو له خوا رد سوی دئ. مشهور سیاح البیروني او درباري العُتبي (Alutabi) دواړه د محمود غزنوي د یوولسمي پیړۍ د زمانې خلک دي او د قیس نکل ردوي. د دوی لیکنې ښیي چې له قیس څخه څلور پیړۍ وروسته د کابل ولایت لا مسلمان شوی نه وو".

نوموړی زیاتوي: "... له دغو کیسو څخه د ډهلي د څراغ د تیلو بوی ځي. د دربار افغانانو خپلې شجرې بیانولې او ځان ته ئې کریډټ ورکاوه حال دا چې پښتو ئې نه وه زده او په پارسي به غږېدل. دوی د مغول پاچا د خوشحالۍ او خندولو لپاره هر څه ویل[۲]".

اوس به د پورتنۍ حقیقت په پام کې نیولو سره د پښتون قوم یو شمېر ستري څانګې د مستندو تاریخي پېښو په رڼا کې وڅېړو او وبه ګورو چې د دغو څانګو څرک د روایتي شجرو پر خلاف تر اسلامي عصر ډېر وړاندې موندلای سو.

اودل - ابدال - اپتل - هفتل - یفتل:

ابدالیان د پښتنو یوه مشهوره قبیله ده د افغانستان په تاریخ کې د دغې قبیلې رول ډېر زیات دی. دې قبیلې د معاصر افغانستان د جوړېدو له وخته د دوه نیم سوو کالو په اوږدو کې واکمنې کړې چې په هیواد کې د ټولو میشته وو پښتنو او غیرپښتنو له خوا منله

---

(۱) ترې - حبیب الله - پښتانه: شپږ مخ، پېښور - ۱۹۹۹م.

(۲) سراولف کارو - پښتانه (پټانز) - پښتو ژباړه - ۲۵ - ۲۶ مخونه، پېښور - ۱۹۹۹م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوې هم وه. د روسانو غیر مستقیم او مستقیم تېري د دوی واکمني پای ته ورسوله. د دغې قبیلې زیاتره مشاهیر د افغانانو او ټولو پښتنو ګډ ملي ویاړونه دي. د ابدالیانو د نامه ریښه هغو سپین پوستي اریایي قبیلې ته رسېږي چې په تاریخ کې یې د اپتل Aptal یا هفتل په نامه پېژنو. اروپایان دغو اریایي هپتالیانو ته سپین هونان وایي. د (هون، هان) اوښتی شکل اوس په پښتو کې (خان) دئ چې ځینې پښتانه ئې د (خون) په بڼه هم تلفظ کوي. د (ه) او (خ) د اوښتون نور مثالونه هم سته. د (خوارزم) پخوانی ثبت د (هوارزم) په شکل هم لیدل سوی دئ. عربو دې قبیلو ته (هیاطله) ویله. تاریخي څېړنې ښیي چې دغه سپین پوستي اریایان د اوسني افغانستان سیمو ته تر راتګ وروسته د دې ځای له لرغونو قبایلو (پکهت، پښت) سره ګډ سوي دي. د هفتالیانو ژبه چې هر څه وه خو له پکتهانو سره له ګډون وروسته ئې ژبه یو مخیزه (پښتو) سوې ده. د اپتل قبیلې د (۴۰۰ م) په شاوخوا کې په باختر او تخارستان کې یو پیاوړی دولت جوړ کړ، له ساسانیانو سره ئې جګړې وکړې او کتیبې ئې د کندهار په شمال او ارزګان کې موندل سوي دي[۱]. د روایتي شجرو له مخې د ابدالیو پښتنو نیکه (ابدال) نومېدی او په اسلامي عصر کې پیدا سوی دي. د ترین زوی، د شرخبون لمسی، د سړه بن کوسی او د قیس عبدالرشید کودی وو. د ژوند زمانه ئې د ۴۴۰هـ ق شاوخوا ټاکل سوې ده. د اسلامي دورې دغه ابدال نیکه که چیرې عیني موجودیت هم ولري نو به د لرغونو

(۱) حبیبي – پوهاند عبدالحي – تاریخ مختصر افغانستان: ۲۳۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اپتاليانو له زوزاتو څخه يو متاخر سړي وي. ځکه ابدالي قبيلې د اسلام د مبين دين تر بعثت څه دپاسه دوه سوه کاله وړاندي پياوړی دولت درلود. مورږ د روايتي شجرو په ګرافيکه نخشه کي پر ډبرو داسي نومونو پېښېږو چي له پوښتنو خالي نه دي. حضرت بېټ نيکه په هيڅ ډول هغه بېټنی نه دئ چي قوم ئې په نامه سته. د پټي خزانې بابا هوتک د هوتک قبيلې يو متاخر شخص دئ او په هيڅ راز ئې بايد هغه منبع ونه بولو چي د هوتکو پراخ قوم ورته منسوب دئ.

ابداليانو ته د (دراني) لقب لوی احمدشاه بابا ورکړی دئ. تر احمدشاهي عصر وړاندي ئې ټولو منابعو نوم ابدالي يا اودالي راوړی دئ.

الکو، اراکو، الکوزي، اراکوزي:

د روايتي شجرو له مخي الکو د ځيرک په اولاده کي د بارک او پوپل سکنی ورور دئ. ځيرک د ابدال زوی د ترين لمسی د شرخبون کړوسی د سړه بن کوسی او د قيس عبدالرشيد کودی دئ. د ژوند زمانه ئې بايد د ۷۸۰ هـ ق شاوخوا وبولو ځکه د ورور (پوپل) د ژوند زمانه ئې تاريخونو د ۷۸۰ هـ ق حدودو ښوولي دي[1]. يعني د اتمي هجري پېړۍ پای يا له نن څخه نزدې ۶۵۰ کاله وړاندي. د الکوزيو پښتنو ټاټوبی په مشخصه توګه د احمدشاهي کندهار شمال لوېديځ ته د ارغنداو ناوه ده. د زابل ولايت په جلدک او په فراه ولايت کي هم يو شمېر الکوزي اوسي خو اصلي مېنه ئې د ارغنداو د رود غاړي دي. د ارغنداو حوزه په

(۱) تاريخ مختصر افغانستان: ۲۳۹ مخ – پښتانه د تاريخ په رڼا کښي: ۱۲۷۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاريخي لحاظ د اراکوزيا سيمه ده. وايي کله چې مقدوني سکندر (تولد ئې ۳۵۶ ق م) له اتيا زرو لښکرو سره د اسيا پر لويه وچه برید وکړ، دريم داريوش ته ئې ماته ورکړه، د هخامنشي سلطنت پلازمېنه (پايتخت) ئې وسوځله، مخ ئې پر خراسان ونيو، د هرات تر نيولو وروسته ئې د هيلمند ناوه او ورپسې د اراکوزي ناوه د اراکوزيانو له سخت مقاومت وروسته فتح کړه. د ۳۲۹ ق م په دوبي کې ئې د اراکوزي سکندريې ښار د اوسني کندهار په شاوخوا کې جوړ کړ[۱]. د اراکوزيا سيمه په ريګويدا کې د (سراسواتي) او په اوستا کې د (هراويتي) په نامه يادە سوې ده[۲]. دغه اراکوزيان چې د ارغنداو پر غاړو اوسېدل او له مقدوني سکندر سره ئې (سخت مقاومت) کاوه، څوک ول؟ دا خلک د همدا ننيو الکوزيو

---

(۱) تاريخ مختصر افغانستان: ۴۰ مخ.

(۲) ريګويدا د ويدي سرودونو يو کتاب دئ. ويدي سرودونه له نن څخه نزدې څلورنيم زره کاله وړاندې ويل سوي دي. ويونکي ئې هغه اريايي قبايل ول چې د آمو سيند په شمال کې اوسېدل او خپله مېنه ئې (اريانا ويجه) بلله. (اوېجه اوس لا هم د کندهار په لهجه کې د (سرزمين) په معنا ژوندي او مستعمله کلمه ده). اريايي مدنيت د ويدا په څلورو کتابونو کې منعکس سوی دئ. له دغو څلورو کتابونو څخه د يوه نوم ئې ريګويدا دئ نور درې ئې سام وېد، اتهرواوېد، يجوروېد نومېږي. ريګويدا ئې تر ټولو قديم دئ.

اوستا بيا د زردشتي مذهب مقدس کتاب دئ چې دوې لويې برخې لري. په لومړۍ برخه کې ئې دغه لاندې کتابونه راغلي دي: يسنا، ويسپرد، وندېداد. او دوهمه برخه ئې دوې ټانګې لري: خورده اوستا او يشتونه د (يشت) معنا د (ستاينې سرود) ده. که د اوستا لومړۍ او دوهمه برخه په پام کې ونه نيسو، نو په مجموعه کې ګويا پنځه کتابه کېږي: يسنا، ويسپرد، وندېداد، يشت او خورده اوستا. (وګورئ: افغانستان در شاهنامه د ارواښاد احمدعلي کهزاد ليکنه – ۹۳ مخ – کابل – ۱۳۵۵ ش).

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلاف ول. د الکوزي او اراکوزي په نومونو کي د (لام) او (رې) اوښتون (ابدال) پېښ دئ. (رې) په (لام) اوښتې ده. د دغه راز ابدال نوري بېلګې هم سته لکه: دېوار = دېوال، غربېل = غلبېل، قیطور = قیطول. (د کندهار ښار لوېدیځ ته د سرپوزې د غره لوړه څوکه [قیطول] نومېږي). ما ته لا په (رې) او (لام) کي د (لام) بډغ لرغونی ښکاري او په (الکوزي) کلمه کي د پای له خوا (زې) هغه سوفیکس نه بولم چې د نومونو په پای کي ورلوېږي او د (زوی) معنا ورکوي لکه د (بارک) او (محمد) د نامه و پای ته چې ورلوېدلي او (بارکزي) او (محمدزي) ځني جوړ سوي دي یعني د بارک زوی او د محمد زوی، الکوزی او اراکوزی د شخص نوم نه بلکي د هغه جمعیت نوم دئ چې د اراکوزیا اوسېدونکي ول.

اڅک-اڅکزي:

په ابدالیو پښتنو کي اڅکزي هغه قبیله ده چې د ژوند ډېرې لرغوني لاري چاري، راشه درشه، رسم و رواجونه، دودونه و عادتونه ئې خوندي ساتلي دي. د پښتنو د ایتنیکي څېړنو له پاره دا قوم خورا غني مواد لري. د دوی دنګ دنګ قدونه، پیاوړي بدنونه، غښتلي موټي، ګردي مخونه، مست اټکونه، غېږي او نور ئې هر یو په خپل ذات کي د اریایي توب او لرغونتوب نخښي دي. د دې قوم د خپلونو نومونه هم خورا لرغوني علایم لري. د روایتي شجرو پر بنا اڅک او محمد دوه وروڼه دي چې د بارک له اولادې ګڼل کېږي. د بارک د ژوند زمانه د ٧٦٠ هـ ق شاوخوا اټکل سوې ده او په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حساب باید د اڅک نیکه وخت تر دې وروسته کلونه وي او تر ۸۰۰ هـ ق وروسته کلونه ئې وبولو. دا خبره مي لا باید دمخه کړې وای چې د یوې قبیلې د جوړښت د پیل له پاره دغه شان دقیقه نښې یا کال ټاکل پخپله د علم له موازینو سره سر نه خوري. د اڅک د پیدایښت کلونه که د ۸۰۰ هـ ق حدود ومنو نو دا د اسلامي عصر هغه دوران دئ چې اسلامي تفکر د مسلمانانو او په ټبره بیا پښتنو د ژوند په ټولو اړخونو کې ژوري ریښې ځغلولي دي. پر ژبه د عربیت ژوره اغیزه مسلطه سوې ده. نومونه ئې عربي، اصطلاحات عربي، هر څه عربي سوي دي. دا خبره د منلو نه ده چې د اسلامي مجد و عظمت په دغسي یوه دوران کې دي د یوه مسلمان قوم نومونه غیر اسلامي یا غیر عربي وي او مسلمان اڅک دي پر خپلو زامنو (ګجن) و (بادین) نومونه کښېږدي، لسمی دې د (څول) کړوسی دې د (سدی)، کوسی دې د (پایک) او کودی دې د (خودک) په نامه ونوموي. تاسي ته به زه د یوه اڅکزي شاعر شجره وړاندي کړم او تاسي به دا ټول غیر عربي نومونه پکښې ووینی. دا شاعر ملا عبدالسلام اشیزی نومېږي او په اولس کې په سلام بابا مشهور دئ. نوموړی د ملا حبش زوی هغه د ملا صمد هغه د ملا برت هغه د جمال هغه د ګلي هغه د غازي هغه د پیرعلي هغه د خودک هغه د پایک هغه د سدي هغه د څول هغه د ګجن هغه د اڅک زوی دئ[1]. د دې شجرې د پای شپږ نومونه خو په څرګند ډول تر اسلام دمخه

(۱) ملا عبدالسلام اغشیزی – د مقدس خان معصوم لیکنه – پښتو اکاډمي، بلوچستان – ۱۹۸۷م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه دي[۱]. که دري پښته يوه پيړۍ وګڼو نو شپږ پښته دوه سوه کاله کېږي او د دې معنا به دا وي چې د اڅک زېږېدنه بايد لږ تر لږه دوه سوه کاله تر اسلام وړاندي وبولو. روايتي شجرو ته د نېټې ټاکونکو د هغه عمر شپږ سوه کاله کړی دی. په دغه موده کې له يوه فرد څخه د اڅکزو د دومره پراخ اولس جوړېدل تر عقل وتلې خبره ده. ما د يوه اڅکزي شاعر شجره ځکه د بېلګې له پاره راوړه چې د دې قوم پر شجرو زيات باور کېدلای سي. په ابدالیو پښتنو کې د اڅکزو قبيله د نسبي اړيکو په خوندي کولو کې تر نورو قبيلو ډېره پابنده ده. په دوی کې د قبيلې پوښتنه اساسي سوال دئ. له نابلده مېلمه څخه تر روغبړ وروسته لومړۍ پوښتنه دا ده چې څوک يې؟ يعني په قوم څوک يې؟

د اڅک د ژوند زمانه ډېره قديمه ده. د شجرو جوړوونکو د کجن او اڅک تر منځ د پېړيو پېړيو فاصله غورځولې ده. ښاغلي دوکتور عبدالرازق پالوال په خپل درانه اثر (د پښتنو نوی پخوانی تاريخ) کې د يوناني آثارو پر بنسټ د (ارڅک) شاهانو په باب (چې مراد ئې اڅک شاهان دي) ډېر لرغوني شواهد او تازه و بکر معلومات ورکړي دي. د دغه درانه او ګران کتاب دوهم ټوک چاپ سوی دئ (۱۹۹۴م) پښتانه د دغه اثر د نورو ټوکونو د خپرېدو لار ځاي.

---

(۱) په وروستيو څو لسيزو کې پر پښتنو کوچنيانو باندي د غير عربي نومونو ايښوول باب سوي دي. زمور زلمي پښتانه کوښښ کوي پر اولادو باندي پښتو نومونه کښېږدي. دغه تمايل د وروستيو لسيزو محصول دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بړېځ - پروټ - ډاسو - اپرېدي:

د اریایانو په لرغونو سرودونو (ویدونو) کي موږ د ارغنداو په ناوه کي د پښې، ډسه، پراوټه او بریسه قبیلو نومونه مومو چي له دوی څخه همدا نن پښي په سیوې او کندهار کي سته، بریسه په یقین سره د بړېځ قوم دئ، پروټ د الکوزیو یو ښاخ دئ، د اپرېدیو نوم د اپاریتي په بڼه ثبت دئ او په سلېمانخېلو کي د ډاسو (ډسه) په نامه یو خېل سته[1].

ساک - سهاک - ساکزی - اسحاق زی:

له تاریخي څېړنو څخه څرګندېږي چي ساک قبایل د آمو په شاوخوا کي تر میلاد شپږ سوه کاله مخکي اوسېدل. وایي لوی کوروش د سیستان د فتح پر وخت همدغه ساکان د هغوی د ښو خدمتونو له امله (نېک کردار) بللي او نازولي ئې دي. اروانباد علامه حبیبي لیکي کله چي دغه کوچي ساکان صحرانشین سول د باختر په سیمو او د آمو سیند په جنوب کي له پښت قبیلې سره ګډ سول او د ساکه نوم د دغو قبایلو په نومونو کي ځای سو. لکه په زابل او کابل کي د سهاک او په هیلمند کي د ساګزي په پښتنه قبیله کي همدا نوم سته. له ساکانو څخه عبدالله محمد بن صالح ساګزي په سیستان کي د یعقوب لیث صفار پر خلاف پاڅون وکړ او مات سو (۲۵۹ هـ ق) مشهور انګرېز افغان پوه سراولف کیرو د ګندهارا د ساک واکمنانو په نومونو کي خورا ډېر پښتو مشابهتونه

---

(۱) حبیبي - پوهاند عبدالحی - تاریخ مختصر افغانستان: ۱۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موندلي دي[۱]. اروانښاد دوست شينواری خو لا ساکان د پښتنو قام په جوړښت کي يو اساسي عنصر ګڼي. د ده په عقيده د پښتانه په خټه کي د (سلم، ساک او سامي) عناصرو بېلګې سته[۲]. پوهاند دوکتور زيار صاحب خو د پروفيسور مارګينستيرنه په پيروۍ د پښتنو پرساکي منشاءباندي پنډ کتاب کښلی دئ.

په پښتنو کي د عربي فرهنګ له خپرېدو سره سم خورا ډېري پښتو کلمې په عربي بڼه او وروسته په پارسي شکل واوښتې لکه صرود (سردسېر)، جروم (ګرمسير)، مستنج (مستنګ)، سجستان (ساګزستان)، سجزي (ساګزي)، قهستان (کوهستان)، مير واعظ (ميرويس)، ضحاک (سهاک)، لهوګرد (لوګر)، فوفلزايي (پوپلزی)، طوخی (توخی)، صدوزی (سدوزی)،ارغستان (ارغسان)، سفيد روان (سپېروان) او نور. په دې ډول له سهاک څخه (ضحاک او اسحق) جوړ سو (لکه له ښرخبون او خرښبون څخه چې ئې شرف الدين او خيرالدين جوړ کړي دي!) او د ساګزو قبيلې نوم په اسحق زايي واوښت. دا لرغونې قبيله چې مورِ ئې د موجوديت څرک (۲۵۰۰) کاله وړاندي لرو، د روايتي شجرو د مسخ کوونکو له خوا دوه ځايه سوې ده. يوه برخه ئې د سړه بن په اولاده کي د ابدال له لاري د پنج پای په ګروپ کي شامله سوې او بله يې د سهاک ولد ابراهيم ولد بي بي متو بنت بېټ بللې ده[۳]. که د ابدال زمانه د ۴۴۰ هـ ق شاوخوا ومنو نو د سهاک = اسحق د ژوند عصر بايد د اوومي هجري پېړۍ سر

---

(۱) پورتنی اثر: ۵۸ مخ.

(۲) شينواری – سرمحقق دوست – پښتانه څوک دي؟ – ۱۹ مخ، پېښور – ۱۹۹۸م.

(۳) خلاصة الانساب: ۱۲۶ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي او په دې توګه به مو د يوې لرغوني قبيلې د عمر لږ تر لږه اتلس سوه کاله عمر خوښلی وي.

د پنج پای له ګروپ سره د ساکانو يو ځای کول ما ته مصنوعي ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

غرزي – غلزي – خلجي – غلجي

په پښتنو کي غلجي قبايل هم د شمېر له مخي او هم په تاريخ کي د خپل ځانګړي نقش له رويه د يادوني وړ موقعيت لري او همدا علت دئ چي ما په دې ليکنه کي هغوی په يوه بېل څپرکي کي راوړل. له دې قبيلې څخه لوديانو د څلرمي هجري پېړۍ په سر کي په ملتان کي د يوې درنې پاچهۍ تاداو کښېښود چي نيمه پېړۍ ئې دوام وکړ او د غزنوي سلطان محمود له خوا په ۴۰۱ هـ ق کي ورانه سوه. تر دې وروسته په هند کي د خلجي (غلجي) شاهانو اوږده دوره پيل کېږي چي پيل ئې په ۱۲۰۶م کي وو او څه دپاسه درې سوه شل کاله ئې دوام وکړ. (د خلجي او غلجي په باب به وروسته ږغېږو). د نهمي هجري پېړۍ په نيمايي کي لوديانو د دوهم ځل لپاره د شاهوخېل لودي سلطان بهلول په لاس د هندوستان په شمال (ډيلي) کي د يوه پرتمين سلطنت بنسټ کښېښود چي تر اتيا کاله عدل وروسته د مغول بابر په لاس ړنګ سو. تر بابر وروسته بيا د دغو قبايلو خپلوانو (سوريانو) د سلطان

(c) ketabton.com: The Digital Library

العادل سوري شېرشاه په همت پر هند باندي د پښتنو واکمني ټينګه کړه چې د مغول همايون په لاس چپه سوه او تر هغه وروسته بيا وينو چې په کندهار کې د حاجي ميرويس نيکه په قيادت ملي غورځنګ پيل سو (۱۱۱۹ هـ ق) پښتانه ئې واکمنۍ ته ورسول. دا واکمني اته دېرش کاله وروسته د افشار نادر په لاس نسکوره سوه. لکه وړاندي چې مي وويل د دې قبايلو په باب زه ځکه لږ څه په تفصيل ږغېږم چې په روايتي شجرو کې همدوی زياتره د مناقشې وړ ګرځول سوي دي. د دوی په باب ظالمانه قضاوته سوي دي. د پښتنو د روايتونو له مخې د غلجيو ريښه د بېټ نيکه لور بي بي متو ته رسېږي. بي بي متو په غوري حسين[1] واده وه. په مخزن افغاني کې د متو او حسين د واده په باب د مجمع الانساب په حواله يوه افسانه ليکل سوې چې وروسته ئې نورو تاريخونو ته هم لار کړې ده[2]، افسانه داسي ده:

د وليد بن عبدالملک بن مروان د خلافت په وخت د ده سپه

---

(۱) د فاضل استاد پوهاند رشاد په عقيده دغه نوم "په را وروسته کې حسين سوی دئ. اوسوني (Uswinee) په مونث صورت په سانسکريټ کې هغه لومړي ستوري ته وايي چې د سپوږمۍ په مدار کې واقع دئ او د سپوږمۍ لومړي مزله ته هم وايي" (وګورئ: لودي پښتانه – د عبدالشکور رشاد ليکنه – ۳ مخ – اوله حاشيه – کابل – ۱۳۳۶ش).

(۲) د دغې افسانې تکرارول پر ځينو خواخوږو پښتنو ښه نه لګېږي. ما چې په ډېوه مجله کې په دې باب ليکنې کولې (۱۹۹۵ – ۱۹۹۶م) ښاغلي قدرت الله حداد خپله ناخوښي د همدې مجلې د دريم کال په شپږمه ګڼه کې وښوولې. زه له دغو خواخوږو څخه بخښنه غواړم خو په دې بحث کې مجبور يم چې افسانه يو وار بيا تکرار کړم ځکه له تکرار پرته ئې نقدول بې ربطه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سالار حجاج بن یوسف ثقفی د خراسان او غورستان د نیولو په نیت له یو لوی لښکر سره راوخوځېد. په غور کي د حجاج په راتګ سره لویه ګډوډي راغله. مخوري کورنۍ او د نامه کسان له کور و کلي ووتل په هغو کي د حسین په نامه یو ځوان د وطن پرېښوولو ته مجبور سو. (د حسین د نسب شجره ئې د غور حاکم سلطان بهرام ته رسولې ده او هغه ئې د سلطان معزالدین محمد بن سام غوري له اولادې بللی دئ. وایي چي د څلرم خلیفه حضرت علي کرم الله وجهه له خوا سلطان بهرام ته د غور د حاکم په توګه فرمان صادر سوی وو). په افسانه کي راغلي دي چي حسین نامی د کسي په غره کي د شیخ ببټ نیکه کورنۍ ته پناه وروړه. شیخ ببټ ئې په تندي کي د عالي نسبۍ او نېک فطرتۍ نخښي ولیدلې. په کور کي ئې ځای ورکړ او د کهاله محرم ئې وګانه او د زوی په شان چلند ئې ورسره وکړ. څه موده وروسته د حسین او د شیخ ببټ د لور (متو) تر منځ مینه پیدا سوه او د متو د مور و پلار په پټه سره کور و کهول سول. متو حمل واخیست. مور ئې د چارې په فکر کي سوه د پلار سره ئې خبره طرحه کړه او ځني وئې غوښتل چي د هلک و نجلۍ نکاح وتړي. پلار ئې د هلک د اصل و نسب د معلومولو له پاره یو سړی چي (کاغ دوړ) نومېدی د حسین له یوه لیک سره چي د خپلي کورنۍ په نامه ئې کښلی وو، غور ته ولېږه. کاغ دوړ په غور کي د حسین د پلار و نیکه څرک ویوست او تر راتګ وروسته ئې شیخ ببټ ته ډاډ ورکړ چي هلک عالي نسبه شهزاده دئ. شیخ ببټ د خپلي لور و حسین نکاح وتړله. متو ته خدای زوی ورکړ. نیکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې له دې امله چې هلک و نجلۍ د ده بې سلا یو ځای سوي ول، پر ماشوم باندې (غلزوی) نوم کښېښو یعني د غلا زوی. دا نوم وروسته غلزی، غلجی سو[۱]. تاریخ سلطاني دې افسانې ته نېټه هم ایښې ده او دا پېښه ئې په پنځه سوه هجري کې بللې ده[۲]. حسین ئې د شهزاده سام غوري زوی بللی دئ او له غور څخه ئې د هغه د راوتلو علت غور ته د غزنوي لښکرو ورتګ ګڼلی دئ. دا افسانه په مخزن افغاني کې پیل سوه او تر ننه پورې ډېرو کتابو اخیستې ده. زمونږ له پیاوړو استادانو څخه علامه رشاد رحمۃ اللہ علیہ هغه (مضحکه وجه تسمیه) بللې ده[۳] له دغو یادونو سره سره به زه اوس د دغې افسانې په باب یو شمېر دلایل وړاندې کوم او ګران لوستونکي به وګورې چې دغه افسانوي روایت او (عامیانه اشتقاقونه) څومره له حقیقته لیرې دي.

– لومړی دا چې د غوري پاچهانو په هغه لست کې چې علامه حبیبي په خپل کتاب (تاریخ مختصر افغانستان – ۱٦٦مخ) کې راوړی دئ، د سلطان بهرام په نامه څوک نسته. زما په ګومان د دغې افسانې طراحانو د غزنوي شاهانو د لړۍ پر یوه تن (بهرام شاه بن مسعود سوم) باندې ئې د (غوري) لقب ورزیات کړی دئ. دا امکان زه ځکه وارد بولم چې د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې د جوړولو په ترڅ کې ئې هم د اصفیا په اولاده کې د افغنه نوم ورځای

---

(۱) هروي – نعمت الله – مخزن افغاني: اردو ژباړه – ۴۳۵ مخ.
(۲) تاریخ سلطاني: ٦۹ مخ.
(۳) حیات افغاني: پښتو ژباړه – د تعلیقاتو برخه – د پوهاند رشاد صاحب په قلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی دئ.

– د حضرت علي کرم الله وجهه شهادت په ۴۰ هجري قمري کي پېښ او سلطان معزالدين غوري د شپږمي هجري پېړۍ سړی دئ. د ده په اولاده کي سلطان بهرام نامي؟ ته د حضرت علي کرم الله وجهه له خوا د فرمان صادرېدل له تناقضه ډک روايت دئ. ځکه د حضرت علي د شهادت او د سلطان معزالدين د واکمنۍ تر منځ د شپږو پېړيو واټن پروت دئ. ګويا د اسلام څلرم خليفه تر خپل شهادت شپږ پېړۍ وروسته يو چا ته فرمان صادروي!.

– مخزن افغاني خو د متو او حسين د نکاح کېدلو وخت نه راښيي خو تاريخ سلطاني لکه وړاندي چي مو ولوستل په صراحت سره وايي چي دا پېښه په پنځمه هجري پېړۍ کي سوې ده. په داسي حال کي چي وليد بن عبدالملک په ۹۶ هـ ق کي مړ دئ او د حسين له کوره وتل او د کسي غره ته تلل بايد په لومړۍ هجري پېړۍ کي ښوول سوي واى. متو د قيس لمسۍ ده. قيس په ۴۰ يا ۴۱ هـ ق کي مړ دئ او په دې ډول خو اول د نيکه او لمسۍ تر منځ زماني فاصله (۴۵۰) کاله ده چي د عقل په حکم ممکنه نه ده. بله د حيرانتيا خبره دا ده چي حسين د لومړۍ هجري پېړۍ په پاى کي له کوره وتلى خو واده ئې درې پېړۍ وروسته کړی دئ. نه پوهېږم چي دا مسأله به څرنګه تشريح سي؟

– وايي شيخ بېټ په خپل وخت کي په تقوا او نېکي مشهور وو، د لور په ورکړه کي د نورو پښتنو په شان ډېر محتاط وو. د خپښۍ په وخت کي ورته د اصل و نسب مسألې زيات اهميت

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلود او له همدې امله ئې د حسين غوري د پلار و نيکه د معلومولو له پاره کاغ نومي دوړ ته له کسي غره څخه د غور تر لتو پوري د اوږده سفر ماموريت ورکړ. آيا د دغسي يو شخص څخه دا هيله کېدای سي چي د خپلي کورنۍ لمن دي په خپل لاس پورته کړي او پر لمسي باندي دي د (غل زوی) نوم کښېږدي؟ په پښتنو کي همدا اوس پر ناموس باندي د تېري او ناروا داغ جزا مرګ دئ. آيا دا خبره به د بېټ نيکه په وخت کي چي اسلام او پښتونولي تر نن سل چنده ټينګه وه، د يوه روحاني مقتدا په باب د منلو وړ وي چي خپله لور داسي يوه شخص ته په نکاح ورکړي چي د ده کورنۍ ته ئې پېغور اړولی وي؟ هيڅکله نه.

– د دې افسانې بل تناقض د (کاغ دوړ) مساله ده. که کاغ نامی په رشتيا سره په قوم (دوړ) وو، نو د دوړ قوم لومړی نيکه بايد تر بېټ نيکه دمخه يا ئې همعصر وي. په داسي حال کي چي د روايتي شجرو په روايت خو (دوړ) په (شيتک) کي شامل دي (نوري څانګي ئې تنې او بنوڅي دي) شيتک د ککي زوی، هغه د کرلاڼ زوی او هغه د بېټ سره په يوه ليکه کي راغلی شخص ښوول سوی دئ. د پورتني روايت له مخي خو لمسي تر نيکه دمخه ژوند کاوه!

د دغو تناقضاتو حل په هغه چا اړه لري چي د غلجيو په باب پر دغه افسانوي روايت باندي ګروهمن وي.

غلجي څوک دي؟

د غلجيو د نامه په توضيح کي ننني پوهان د نوو څېړنو په رونا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ټول په يوه خوله دي او هغه دا چي دا نوم غرزی (کوهزاد) دئ. د غرزي کلمه ورو ورو په غلجي اوښتنې ده. د (زې) او (جيم) د اوښتون ډېر مثالونه سته (ژوند – زوند – جوند، ژبه – زبه، جبه، ژرنده – زرنده – جرنده). علامه حبيبي د توماس چک له خولې وايي چي په لرغوني باختري دري ژبه کي (گر – Gar) غره ته وايي او د آمو سيند د لوړي خوا د غرنيو سيمو آريايي اوسېدونکي (غرچه) نومېدل. غرځه او غرځني په ننني پښتو کي مروجي کلمې دي او د غره مرونو ته وايي. غر د يوې لاحقې په توګه د پښتانه له نامه سره ترلې کلمه ده. عربو د غور پښتانه پاچهان (ملوک الجبال) يعني (د غرونو شاهان) بلل. د غزنوي دربار مشهور مديحه ويونکی شاعر ابوالقاسم فردوسي په خپل تاريخي شهکار (شهنامه) کي د زابل په غرو کي د افغانانو د يو مشر او پهلوان اورد داستان لري. دا مشر (کک کوهزاد) نومېدی، چي په قوي احتمال سره ئې (غرزی کک، غلجی کک) بللای سو. د شهنامې د ملحقاتو روايت داسي دئ:

چنين گفت دهقان دانش پژوه
مر اين داستان را ز پيشين گروه
که نزديک زابل بسه روزه راه
بيک سوی او دشت خرگاه بود
دگر دشت، زی هندوان راه بود
نشسته در آن دشت بسيار کوچ
ز اوغان و لاچين و کُرد و بلوچ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یکی قلعه بالای آن کوه بود
که آی حصن و از مردم انبوه بود
مر آن حصن را نام مرباد بود
ازو جان نابخردان شاد بود
بدژ در یکی بدکنش جای داشت
که در رزم با اژدها پای داشت
نژادش زاوغان سپاهش هزار
همه ناوک انداز و ژوبین گزار
ببالا بلند و به پیکر ستبر
به حمله چو شیر و به پیکار ببر
دورانش بمانند ران پیل
گه رزم جوشان تر از رود نیل
به نیروجد اکردی از کوه کمر
گریزان ز رزمش بدی شیر نر
چو پیکار جستی زمردان مرد
زمردان به اوردی از گرز گرد
ورا نام بودی کک کوهزاد
بگیتی بسی رزم بودش به یاد
هزار و صد و هژده اش سال بود
بسی بیم ازو در دل زال بود[1]

(۱) کهزاد – احمدعلي – افغانستان در شاهنامه: ۲۸٦ – ۲۸۹ مخونه، کابل – ۱۳۵۵ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروابنباد استاد احمدعلي کهزاد په نظر د (مرباد) غر په فراه کي واقع دئ او "که نزدیک زابل بسه روزه راه" داسي تعبیروي چي زابل یوه پراخه سیمه ده او په دې ځای کي له زابل څخه مراد د هیلمند او ارغنداو غاړي دي. نوموړی استاد زیاتوي: "دشت خرگاه عبارت از سرزمین پهناوریست که علی العموم کوچی ها در آن مستقر بودند و خیمه ها و غژدی ها و خرگاه های خود را در آن پهن دشت بر پا می نمودند. راهی که بطرف هندوان رفته بود، امکان دارد که از طرف جنوب در راه قندهار و چمن و کویته جانب (هند) میرفته، ولی امکان دیگر هم موجود است که راه مذکور از طریق قندهار و غزنه به مرکز کابلستان که در آن وقت حصهٔ زیاد آن پیروان هندوئیزم بودند، کشیده شده باشد"[1].

د (دشت خرگاه) موقعیت مورِ ته دا رابنیي چي دا دښت د اوسني زابل و غزني له پراخو دښتو سره څرمه پروت وو او تر دا نن پوري لا هم د غلجي کوچیانو کرډې پکښې پلني وي. د شهنامې د روایت له مخي (کک کوهزاد) افغان وو. په دې باب مورِ یو شمېر نور بیتونه هم لرو چي د کک افغانیت (پښتونوالی) ځني څرګندېږي. فردوسي د رستم نکل کوي او وایي چي نوموړی یوه ورځ (بازرګاه) ته ځي او د لارویانو له خولې د (کک کوهزاد) د غښتلتوب بیان داسي اوري:

---

(۱) هماغه اثر: ۲۸۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یکی گفت ای نامور پهلوان
دل کارزار و خرد را روان
نهنگ دمانست و شیر ژیان
به نیروی او کس نبسته میان
نژادش ز اوغان سپاهش بلوچ
ابر دشت خرگاه بگزیده کوچ

کک کوهزاد اژدهای نر است
ز گرشسپ و ارسام جنگی تر است

دگر آنکه در کوه با آن دلیر
هزاران جنگی همه همچو شیر
به مردی فزونند هریک ز کک
بود کک ز پیکار ایشان سبک
هزاران سواران افغان گروه
ز لاچین دلیران ابر گرد کوه

رستم چې دا بیان اوري له خښمه سره تاوېږي او قسم خوري چې د کک چاره به کوي:

ندارم درنگ امشب ایدر ز کین
مگر سوی اوغان و خرگه زمین

سوی دشت خرگاه تازیم زود
ز افغان و لاچین برآریم دود

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه نه غواړم د شهنامې ټول داستان دلته رانقل کړم. مقصد مي دا دئ چې (کک کوهزاد) د شهنامې په استناد افغان – اوغان وو، د (دشت خرگاه) پښتانه ئې عزیزان ول او په لښکر کي ئې په زرو (زرگونو) افغانان شامل ول. (کک) چې افغان سو نو په یقین سره ویلای سو چې د (کوهزاد) لقب همدغه (غرزی) دئ چې وروسته غلزی – غلجی – خلجی سوی دئ. د (اک – ak) لاحقه په نورو پښتني قومونو کي هم سته لکه خټک، شیتک، هوتک، اڅک، بارک او نور.

د روایتي شجرو له مخي غرزی = غلجی د بېټ نیکه د لور (بي بي متو) زوی ګڼل سوی او د ژوند زمانه ئې تر اسلام وروسته وختونه دي په داسي حال کي چې د همدې شخص بیان د شهنامې په استناد تر صدراسلام ډېر وړاندي په فولکلوریکو داستانو کي ځای نیولی دئ او دې خبري ته مو باید پام وي چې فولکلوریک داستانونه که د عقل و درایت ملاتړ وګټي نو بیا د ثقه اسنادو ځای نیولای سي. روایتي شجرو چې د غلجي په اولاد کي د توران، بولر، بارو، بابو، درخی ... نومونه راوړي دي، په خپله د دې شاهدي ورکوي چې دا نومونه تر اسلام ډېر وړاندي لرغوني نومونه دي.

نسبي شجرو غلجي قبایل په (وصلي افاغنه) کي راوستي دي. د دې له پاره چې د دې مطلب اساس ښه څرګند سي، لازمه ده چې پر دغه برخه یو څه وړاندې ولړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل ووصل:

قبیلې او قومونه د انسانانو لوی لوی جمعیتونه دي او د جوړښت جریان ئې یوه ډېره اوږده زمانه نیسي. چې د پیل ټکی معلومول ئې یو څه مشکل کار دئ. یوه شخص ته د لویو قومونو د مبداء رسول زیاتره له علمي معیارو سره سر نه خوري. پښتانه چې خپله نسبي شجره بیانوي، وایي پلانی د پلاني زوی د پلاني لمسی د پلاني کړوسی د پلاني کوسی د پلاني کودی ... او بالاخره د پای ټکی ئې یوې لویې ټولې (پوپل، اڅک، اپرېدي، ...) ته رسوي. تر لویې قبیلې پورې د نسب سلسله د افرادو له لارې بشپړېږي. د روایتي شجرو تېروتنه دا ده چې دغه لویې قبیلې یا قومونه ئې د شخص په توګه منلي دي او داسي ئې انګېرلې ده چې ګویا پوپل، خټک، اڅک، اپرېدي ... اشخاص دي په داسي حال کي چې هغه اشخاص نه بلکي د افرادو لویې ایتنیکي مجوعې دي چې ټوله بیا د (پښتون) په نامه په یوه لوی واحد کي د ملي یووالي درجې ته رسېدلي دي. او لکه وړاندي چې مي وویل د دغو لویو ایتنیکي واحدونو جوړېدل د خورا ډېرې اوږدې زمانې محصول دئ. د پښتنو په دا اوسنۍ سیمه کي د تاریخي حوادثو له مخې څوک دا اټکل کولای سي چې دلته په خورا لرغونې زمانه کي د انسانانو یوه ټولې د (ملي توحید) یوې داسي مرحلې ته رسېدلې وه چې نوري ټولې او جمعیتونه ئې ځان ته راجذبولای او په ځان کي منحلولای سوای. د دغه جذب او انحلال مفهوم په روایتي شجرو کي د (وصل) یا (وصلي) په نامه بیان سوی دئ. وصل او ادغام یوه داسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمليه ده چې مثالونه ئې د نړۍ په نورو قومونو کې هم موندل کېږي. د استاد محمدانور نومیالي په عقیده: "... په لرغوني تاریخ کې دلته یو شمېر لومړنۍ قبیلې ډېرې وختې د ایتنیکي جوړښت یا تکوین یو پاخه او په ځان پوره قبیلوي نظام ته رسېدلي دي. بیا نو د دغه نظام د انضباطي او انتظامي ارزښتونو له برکته چې په خپل وخت کې ئې زیاتې اجتماعي او اقتصادي ښېګڼې درلودې، په لیرې او نژدې ګاونډیتوب کې ئې هر څوک ځان ته راجلبوله او په دوی ورګډېدله. د ظلمونو له مرکز څخه فراره او د شرقي استبداد له دولتو څخه بېزاره پرګنې چې د دوی په ګاونډیتوب کې ئې پناه موندله، د دوی د ژوند لاره ئې غوره کوله"[1]. پر (فراره او بېزاره پرګنو) سربېره له نظامي فتوحاتو سره سم ځینې مهاجم جمعیتونه او افراد هم په نیول سویو سیمو کې د تل له پاره مېشته سوي دي چې د اسلام له خپرېدو وروسته په پښتنو کې د عربي عناصرو منحلېدل ئې ښه مثال کېدلای سي. دغو عناصرو چې اوس د پښتنو ستانه دي، خپله ژبه او کلتور سره له دې چې د مذهبي تقدس ملاتړ هم ورسره ملګری وو له لاسه ورکړی دئ. په کندهار کې یو شمېر سپېڅلي پښتانه همدا نن ځانونه (تاجک) بولي او ځینې ئې (بلوڅ). خو نه د یوه تاجکي زده نه د بل بلوڅي او نه ئې راشه درشه د تاجک و بلوڅ ده.

کله چې څوک په پښتنو کې د (وصل) عملیه ګوري نو وینې چې یو وخت هفتلیان – اپتلان د دې سیمې له بومي اوسېدونکو

---

(۱) نومیالی – محمدانور – د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي: ۳۰ مخ – مسکو – ۱۹۹۰م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(پکتهانو) سره یو ځای سوي او (ابدالیان و غلجیان) ترې جوړ سوي دي[۱]. بل وخت د سامي توکم ځینو قبیلو خپله بقا له پښتنو سره په یو ځای کېدلو کي موندلې ده او ځانونه ئې پکښې منحل کړي دي او بل وخت بیا د منځنۍ اسیا د پراخو سیمو اوسېدونکو ساکانو خپل هر څه له خپلو ګاونډیو پکتهانو سره ګډ کړي دي. د همدغو طبیعي عملیو د څېړلو په نتیجه کي ننني پوهانو داسي انګېرلې چي د پښتني ټولني د جوړښت مهم توکي (سلیمانیان، ساکان او سامیان) دي[۲]. د سړې سینې خبره دا ده چي د دې ټولو عناصرو نخښي د پښتنو په سره یو موټي ترکیب کي موندل کېدلای سي. لرغونو کتابو او د هغو په پیروۍ ځینو ننني څېړونکو چي د دغه ادغام او وصل ځیني نخښي په پښتنو کي موندلي دي، د دې پر ځای چي د وصل د عملیې څرنګوالی دي ئې څېړلی وي ټول پښتانه ئې هغو ته منسوب کړي دي. همدا علت دئ چي ځینو څېړونکو پښتانه بني اسرائیل بللي، ځینو تاتار او ځینو منګولیان و...

د (وصل) له طبیعي عملیې څخه د سیاسي واکداریو او ملاحظاتو په ګټه ناروا استفادې هم سوي دي او د دې پر ځای چي دغه عملیې ته د یوې عیني او عادي واقعې په توګه کتل سوي وای، د یوه قوم د تذلیل او د بل د تجلیل له پاره کار ترې اخیستل سوی دئ[۳].

---

(۱) حبیبي – تاریخ مختصر افغانستان: ۷۵ مخ.

(۲) شینواری – دوست – پښتانه څوک دي؟: ۶ – ۳۲ مخونه – پېښور – ۱۹۹۸م.

(۳) د (اصل و وصل) په برخه کي چي ما په ډېره مجله کي کوم استنتاجونه بیان کړي دي، پر هغو مي نوې کتنه کړې ده چي تاسي وړاندي ولوستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور ته منسوب قومونه تر نورو لرغوني دي:

شرقي ملتونه د قومي لرغونتوب مسالې ته اهميت ورکوي. په دې بحث کي له لرغونتوب څخه زما هدف دا نه دئ چي ګويا لرغوني قومونه پر نالرغونو لوړ دي يا دا د قومونو له پاره يو امتياز دئ. دا د بشري انکشاف يوه غير ارادي عمليه ده چي ځيني انساني ټولې وړاندي او ځيني وروسته د قوم درجې ته ورسېږي. زما مقصد د ځينو هغو تاريخي حقايقو بيانول دي چي په پخوانيو کتابو کي له پامه اچول سوي ول. له دغو تاريخي حقايقو څخه يو هم د مورني اصالت په دوران کي د قبيلو او قومونو منځ ته راتګ او د مور نامه ته د هغو منسوبېدل دي.

د نړۍ په تاريخ کي داسي شواهد موندلای سو چي د ځينو بشري ټولیو جوړښت د مور په نامه پيل سوی وي او د نامه ريښه ئې د مينډو له نومو سره تړلې وي. دا د بشري انکشاف او تکامل هغه پړاو دئ چي د ټولني د اقتصادي او ټولنيزو چارو په سر ته رسولو او پرمختيا کي د ښځو رول تر نارينه زيات وي. کله چي د اقتصادي او اجتماعي ودې له امله په ټولنه کي د نارينه غلبه ټينګه سوه، دلته نو د نسب نوم هم د مور له نامه رابېل او په پلار پوري وتړل سو.

په پښتنو کوچيانو کي نن ورځ لا هم د ورځنيو چارو په تر سره کولو کي د ښځو نقش تر نارينه ډېر دئ. د کډو بارول او اړول، د مېږو پالنه و روزنه، د غوړو و کوچو او وړيو توليدول او د کوچياني ژوند نوري اړوندي چاري د ښځو مسئوليتونه او وظايف دي. د بشري و طبيعي حوادثو په وړاندي د قبيلې دفاع د نارينه وو وجايب

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. په پښتني قبيلو کي چي ځيني ئې د مور يا ښځو نامه ته منسوبي دي، د دې حقيقت ښکارندوی دي چي ګويا د دغو قبيلو د جوړښت پيلامه د بشري تکامل په هغه دوره اړه لري چي په هغې کي د مور يا ښځي نقش تر پلار يا نارينه زيات وو. له قراينو څخه داسي ښکاري چي د دغو قبيلو نومونه د اسلام د مقدس دين تر راتګ ډېر وړاندي په لرغونو زمانو کي وضع سوي دي خو د نامه توضيح و تحليل او پر هغو باندي د نتايجو بنا کول ئې په هغه دوران کي سر ته رسېدلي دي چي په ټولنه کي د نارينه بابايي (غلبه) ټينګه وه. د دغسي غلبې په وخت کي د ښځي د موقف د ټيټېدلو له پاره هر راز جواز سته او دغه علت دئ چي د مور نامه ته منسوبو قبيلو د توهين و سپکاوې ډېري څېړې خوړلي دي. د دې انتساب اغېزه دومره ستره ده چي د پښتو نومیالي شاعر خوشحال خټک (۱۰۲۲ – ۱۱۰۰ هـ ق) له خپلې خانې، دبدبې، علمي سويې سره سره ځان حقير ګڼي ځکه چي قبيله ئې (سباکې انا) ته منسوبه بلل سوې ده. دی وايي:

که د واړو پښتنو راته تسليم دی
زه خو بيا د سباکې انا خښتک يم

په پښتنو کي له متيزيو پر ته نور خپلونه هم سته چي د ښځو نامه ته منسوب دي. د خښي ابن کند ابن خرښبون په اولاده کي د کمال نامي دوې ښځي وې چي دواړو ته يې (انې) ويله. مشره انې او کشره انې. د يوسفزو دوه مشهور خپلونه مشرانزي او کشرانزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې دوو ښځو ته منسوب دي[۱] په ملېزيو کي د اکوزيو دوه ښاخه (راهي زي او کورا) د ميندو په نامه (راهې او کورا) مشهور دي (راهي زي په اتمانخېلو ګډېږي). د اپرېدو زخه خېل (زخې انا) ته منسوب دي[۲].

په پښتني قبيلو کي د لرغونيت اندازه د دوی د نومونو له څرنګوالي څخه هم اټکلېدلای سي. استاد نوميالی هغه قومونه چي د نامه "له کلماتو څخه ئې هيڅ تاريخي دلالت نه راوزي" د جامد قبيلوي نوم او هغه چي د نامه له کلماتو څخه يې "د نسبي سلسلې تاريخي دلالت ... څرګندېږي" د مشتق قبيلوي نوم په نامه بللي دي[۳]. په جامدو نومو کي کاکړ، هوتک، ځائي، ماکو، اندړ، وردګ او نور راتلای سي او په مشتق نومو کي محمدزي، علي خېل، احمدزي او نور يادولای سو. د جامدو نومو قومونه تر مشتقو لرغوني دي. ژبنی دليل ئې دا دئ چي په نامه کي ئې د اسلامي نومو او عربي ژبي اغېزه نه ليدله کېږي او "د ټولنپوهني له پلوه ئې دليل دا دئ چي دا د هغي دورې نسبي نومونه دي چي هغه وخت لا د ميراث مؤسسه نه ده غښتلې سوې او هيڅ داسي اړتيا نسته چي خلک د (زي) او (خېل) غوندي مشتقي لاحقې په خپلو نسبي نومونو کي زياتي کړي او د پلار د خوا تناسلي رابطه د ميراث په خاطر ژوندۍ وساتي".

---

(۱) حافظ – رحمت خان – خلاصة الانساب: ۱۱۲ مخ.

(۲) د هجري ياد: د مقالو مجموعه – ۱۰۹ مخ.

(۳) نوميالی – د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي: ۴۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلجي او غلجي:

له دريمي او څلرمي هجري پېړۍ را په هيسته په زياترو ليکلو آثارو کي د (خلجي) په بڼه د (غلجي) قوم ناسم تلفظ او ليکنه ليدله کېږي او د دغه ناسم تلفظ پر بنسټ د دغه قوم په باب داسي نظريات څرګند سوي دي چي ګويا (خلجيان) له لويه سره تورکي الاصل قبايل دي او زابلستان ته تر لېږدېدلو وروسته ئې د دغه ځای له اوسېدونکو سره د ګډ ژوند په نتيجه کي خپله ژبه و کلتور له لاسه ورکړی او (غلجيان) سوي دي. خلجيانو د اوومي پېړۍ له پيل څخه په هندوستان کي درنه امپراتوري جوړه کړې وه چي څه دپاسه درې نيم سوه کاله ئې دوام موندلی وو. د دغه درنې پاچهۍ په باب کورنيو او بهرنيو څېړونکو ښايسته ډېري ليکنې کړي دي او په ځينو کي ئې د دوی تورکي والي ته اشارې هم سته. زمور مشرانو ليکوالو په خپلو مستندو څېړونکو سره دا خبره سپينه کړې ده چي (خلجيان) او (غلجيان) يو قوم او د تورکي والي نسبت ئې ناسم دئ. زه به په دې برخه کي د ارواښاد علامه حبيبي د هغي څېړنې لنډيز او ترجمه تيمناً رانقل کړم چي زما سره ئې همدا اوس انګرېزي متن سته او (Khaljies are Afghans) نومېږي[1]. تر کومه ځايه چي ما ته معلومه ده ارواښاد علامه په دې برخه کي د (اصل خلجيان افغاني، رفع اشتباه دربارۀ ايشان) په نامه يوه څېړنه لري چي په ۱۳۴۹ش کال په تهران کي چاپ

(۱) د دغي ليکنې کاپي ما ته ښاغلي سليمي کندهاري راکړې ده چي ورځخه ممنون يم. د دې رسالې د دوهم چاپ پر وخت سليمي صاحب وفات سوی دئ (هوتک).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوې ده[۱]. دغه راز ئې په (پښتو و لويکان غزنه) او (د پښتو ادبياتو تاريخ – دوهم ټوک) کي هم پر دغه موضوع باندي رونا اچولې ده.

اروابناد علامه حبيبي په نوموړې مقاله کي ليکي: "په ۱۹۳۹م کال د انډين هستړي کانګرس په غونډه کي يوه ويناوال څرګنده کړه چي خلجيان تورکان نه وه د ده ځپړنه د کانګرس په خپرونو کي چاپ سوې هم وه. تر ده دمخه اډوارډ توماس (Edward Thomas) په خپله مقاله کي چي (د ډيلي د پښتنو پاچهانو پېښليک) نومېړي او په ۱۸۷۱م کي ئې په لندن کي خپره کړې وه ويلي وو چي له ۱۱۹۳م څخه تر ۱۵۵۴م پوري د ډيلي سلطانان افغان پښتانه پاچهان ول. سرولزلي هيګ (Sir Wolseley Haig) هم د کمبرج هستړي آف انډيا په دريم ټوک – چاپ – ۱۹۲۸م کي د (تورک و افغانان په هندوستان کي) تر نامه لاندي ويلي چي خلجيان افغانانو ته منسوب دي او زياتوي چي دوی هغه تورکان ول چي افغاني دود و عادت ئې اخيستی وو او د افغانستان د ګرمسېر په سيمه کي اوسېدل[۲]. اروابناد د طبقات ناصري د مؤلف قاضي منهاج سراج له خولې وايي: "له ٦۰۰ هجري را وروسته څه دپاسه پنځلسو سترو خلجيو واکمنانو پر هندوستان واکمني چلوله او په شمالي هند او د بنګال د شمال په لوړو سيمو کي ئې

(۱) خپل – هارون – آفريده های مهجور علامه حبيبي – ۳۲ مخ – کابل – ۱۳٦۷ش.
(۲) تر دې وروسته چي د خلجيانو په باب د اروابناد حبيبي خبره رانقلېږي، لوستونکي دي پوه وي دا د هغې مقالې محتويات دي چي وړاندي مي يادې کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خراسانی او اسلامي ثقافت خپراوه. خلجیان یو ځل بیا له ٦٨٩ څخه تر ۷۲۰ هـ ق پوري د ډیلي واکمنان سول. دا واکمنان د افغانستان غلجیان ول".

اروابنـاد حبیبي د محمدقاسم فرشته هغه حکم ته د شک په سترګه ګوري چي د طبقات اکبري د مولف نظام الدین احمد بخشي هروي له خولې ئې بیان کړی او ویلي ئې دي چي خلجیان د چنګېزخان د زوم خلیج خان (قلیچ خان – م. هـ) اولاده ده او لیکي: "له تاریخي اسنادو څخه څرګندېږي چي خلجیان یا غلجیان تر چنګېز درې پېړۍ وړاندي په زابلستان کي اوسېدل. د حدودالعالم ناڅرګند مولف په ۳۷۲هـ کي وایي چي په غزنه او شاوخوا کي ئې ... د خلج تَرکان (Taraks of Khalj) اوسي. دوی کوچي خلک دي او د پسو ډېري رمې لري. د خلج د دغو تَرکانو یو زیات شمېر په بلخ، تخارستان او ګوزګانان کي هم لیدل سوي دي ... منهاج سراج یو ځل بیا ثابتوي چي خلجیانو تر چنګېز او د هغه تر زوم ډېر دمخه پر هندوستان باندي واکمني کوله او د امپراتورۍ حدود ئې د شمالي بنګال تر لوړو سیمو پوري رسېدل. د ده د کتاب شلم فصل په بشپړه توګه د دغو خلکو بیان ته وقف سوی دئ. دی زیاتوي چي خلجیان غزني ته نژدې په ګرمسېر او غور کي اوسېدل، مګر د دوی د تورکوالي په باب ئې هیڅ نه دي ویلي. له بلي خوا دی نور تورکي واکمنان په واضح ډول د تورک اولاده بولي".

اروابنـاد حبیبي زیاتوي: "خلج چي د خطاطانو له خوا د خَلُخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شکل اړول سوی دئ، د (حدودالعالم) تر ترتیبولو ډېر وړاندي د جغرافیه لیکونکو په منځ کي یوه ښه پېژندل سوې کلمه وه. ابن خرداذبه (۲۳۰ – ۲۳۴هـ) هم د (خلجیه) په باب ږغېږي. دی دا خبره مني چې د خَلج (Khalj) او خَلُخ (Khallukh) تر منځ توپیر سته او ورپسې زیاتوي: د خرلخ (خلخ) د ژمي د موسم تورکي اوسېدونکي طراز (Taraz) ته نژدې دي. دوی ته ورځرمه د خلج (خلجیه) څرګایونه پراته دي. دغه بیان ثابتوي چې د هغه وخت د خلج کوچي قبایل له ننني عادت سره سم د کال په ساړه موسم کي تودو سیمو ته لېږدېدل. ابن خرداذبه دغه سیمي جرمیه بللي دي (بلاذري او منهاج سراج ئې جروم بولي). ابن خرداذبه لیکي چې د دوی ژمني څرګایونه د اکسوس سیند پر دې غاړه پراته دي. ځیني کوچي قبایل اوس هم دغو سیمو ته ځي".

علامه حبیبي د یوه بل جغرافیه لیکونکي، ابراهیم ابن محمد اصطخري (۳۴۰ هـ حدود) له خولې لیکي: "خلج د اتراکو یوه څانګه (Clan) ده. (اتراک په غالب ګومان سره د تَرک Tarak جمع ده)[۱]... دوی د پسونو لویي رمې لري او ژبه و پوښاک ئې تورکو ته ورته دي". علامه زیاتوي چې خلج و افغان تل یو ځای سره یاد سوي او د دوی سیمه، ریښه او نژاد هم مشترک ښودل سوی دئ. د عبدالجبار عتبي زوی ابو نصر محمد (۴۱۴هـ) د سبکتګین د فتوحاتو په ترڅ کي لیکي: "افغان او خلج د

(۱) د غربي ژبې د اصولو له مخې اتراک د افلاک پر وزن د ترک (د لومړي او دوهم زور) جمع کېدلای سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبکتګین امر ومانه او اکثراً د ده له لښکرو سره مله ول".

ابن الاثیر هم دغه پېښه په عین شکل بیان کړې ده. علامه حبیبي په خپله مقاله کي دا هم وایي: "په دې ډول خلجیان او غلجیان د هغو تورکانو یا (غز) اولاده نه ده چې په اسلامي دوره کي خراسان ته راغلي دي، بلکي د آرین نژاد هغه هفتالیتس دي چې د سپینو هونانو په نامه مشهور او په تخارستان او زابل کي اوسېدل. د دوی اخلاف د زابل اوسني غلجي قبایل (کوچي – کوشي) دي". اروانښاد علامه وروسته د غلجي، د بدخشان د سیمي په ژبه کي د غلچه – غرچه کلمات څېړي او په دري ادب کي د هغو لرغوني مثالونه راوړي او ورپسې زیاتوي: "محمد کاشغري (٤٦٦ هـ) چې په خپله هم تورک وو، وایي: په ترکمنو غزانو کي څلېرویشت قبیلې سته خو دوې خلجیه قبیلې چې د تورکانو په شان نښکاري، تورک نه دي. دغه تورکي تاریخ پوه له تورکو سره د خلج د نامه له ګډولو څخه ډډه کوي ... منهاج سراج چې د خراسان اوسېدونکی او د دغي سیمي او دغه راز په هند کي د تورکي واکمنانو په چارو نښه پوره خبره دئ، تل تورکان د تورک په نامه او خلجیه د خلجیانو په نامه یادوي". هندوستانی مورخ ضیاء برنی (۷۵۸هـ) په خپل کتاب تاریخ فېروزشاهي په یوه بېل فصل کي وایي: "... کله چې ملک جلال الدین خلجی د ډیلي پر تخت کښېنوست، پر خلکو درنه تمامه سوه. ځکه چې خلجیان تورکان نه ول". اروانښاد لوی استاد حبیبي وروسته د خوشحال خان هغه بیت راوړي چې د هند په پاچهانو کي ئې سلطان جلال الدین (د ولایت غلجی) بللی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ:

بیا سلطان جلال الدین پر سریر کښېناست
چې په اصـــــل کې غلـــــجی د ولایت و

(پښتنو د خیبر په ها سیمه د ولایت په نامه بلله). او ورپسې د تورک او تَرک د دوو کلمو تر منځ د اشتباه موضوع څېړي او لیکي: "خلجیان پښتو ویونکي تَرک (Tarak) وو نه تورک (Turk) د دغو دوو کلمو تر منځ مغالطه د اسلامي دورې له پیل څخه راشروع سوه".

لکه لوی استاد چې اشاره کړې، زما(هوتک) په نظر هم څرنګه چې په عربي الفبې کې (Tarak) او (Turk) دواړه د (ترک) په شکل لیکل کېږي. د اِعراب نه سته والي د دغو دوو کلمو تر منځ مغالطه پیښه کړې ده او ورپسې نو د خلجیانو د تورک والي خبرې رامنځته سوي دي. د لوی استاد د لیکنې له مخې "د بکران زوی محمد په ۶۰۰ هجري قمري کې لیکي "تَرک (Taraks) خلجیان له خَلُخ (Khalukh) څخه زابلستان ته وکوچېدل. دوی د غزنین په اوارو دښتو کې میشته سول. د تودې هوا له امله ئې رنګونه واوښتل. ژبه ئې هم بدله سوه...".

پورتنی رانقل سوی روایت د محمد بن نجیب بکران دئ چې په خپل اثر جهان نامه کې ئې راوړی دئ. جهان نامه ئې په ۶۰۵ هجري کې کښلې ده[1] د جهان نامې دغه روایت د ځینو افغاني څېړونکو پر لیکنو هم اثر کړی دئ چا ئې په تایید چا ئې په تردید

(۱) تږی – دوکتور حبیب الله – پښتانه – ۸۱ مخ – پېښور – ۱۹۹۹م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ليکني کړي دي له هغو څخه يو هم اروابنداد مير محمدصديق فرهنګ دئ. نوموړی په خپل وروستي کتاب (افغانستان در پنج قرن اخير) د غلجيو په بحث کي ليکي: "يک تعداد از ايشان (پشتونها – م. هوتک) در سدهٔ دوازدهم ميلادی در جزء اردوی سلطان محمد غوری به ان سرزمين (هند – هوتک) داخل شده در آنجا اقامت اختيار نمودند". او ورپسې زياتوي: "در اين زمان يکی از سران ايشان بنام جلال الدين در سال ۱۲۹۰م با لقب فيروزشاه بر تخت بادشاهی دهلی جلوس نمود و سلسلهٔ را که در تاريخ بنام خلجيان معروف است، بنياد نهاد"[۱]. له دې عبارتو څخه داسي ښکاري چي د اروابنداد فرهنګ په نظر خلجيان (پښتانه) دي. د خلجي کلمې تر تحليل وروسته نوموړی وايي: "... امابعد در ضمن شرح تهاجمات مسلمانان به هند، کلمهٔ خلجی ملازم کلمهٔ افغان گرديد". تر دې ځايه د اروابنداد فرهنګ خبري ظاهراً سمي ښکاري خو وروسته ډېره ناسمه نتيجه ځني راباسي. دی ليکي: "پس از سقوط دولت خلجی در دهلی و شعبهٔ ديگر آن در مالوه اين کلمه در هند از رواج افتاد و به جای آن در خراسان در قبيله ای بنام غلجی ظهور کرد که يکی از شاخه های مهم ملت پشتون يا افغان بود"[۲]. (پر کلماتو تاکيد زما دئ. م. هوتک). د اروابنداد فرهنګ په نظر د غلجي قبيله په هند کي د خلجيانو د سلطنت تر ړنګېدو

---

(۱) فرهنګ – مير محمدصديق – افغانستان در پنج قرن اخير – اول جلد – ۳۷ – ۳۸ مخونه.

(۲) هماغه اثر: ۳۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته (١٣١٦م) په خراسان! کي منځته راغلې ده. وروسته نو نوموړی مرحوم د غلجيو د نامه په باب د (غلزوی) افسانوي وجه تسميه رانقلوي او ليکي: "حکايت بالا به اغلب احتمال بطور کنايه بيانگر اين واقعيت تاريخی است که غلجی ها يک شاخهٔ دخيل پشتون ها می باشند يعنی شاخه ای که در بدو امر جزء ملت ديگر بوده اما در اثر آميزش با پشتونها زبان و رسوم آنها را فرا گرفته و در آن جذب شده اس"[1] (پر کلماتو تاکيد زما دئ – م. هوتک). د نقل پر وروستی برخه باندي د محمد بن نجيب بکران د جهان نامې اغېزه پرته ده. خو دا چې د غلجيو (دخيلوالی) ئې يو تاريخي واقعيت بللی او په لومړي سر کي ئې دا قبيله د يوه بل ملت جزء بللې ده په يو څه شننه ارزي. دی وايي د غلجيو قبيله د خلجيانو د دولت تر سقوط وروسته په خراسان کي منځ ته راغله. له (خراسان) څخه د ده مطلب د غزني شاوخوا سيمي دي ځکه دې خبري ته ئې په ٦٤ مخ کي هم اشاره کړې ده. ګويا د خلجيو د سلطنت د ړنګېدو پر وخت د غزني په شاوخوا کي پښتون اولس موجود وو. دغو خلجيو له هغو سره تر ګډون وروسته د هغوی ژبه او دودونه زده کړل او په هغوی کي جذب سول. پوښتنه دا ده چې په دغه اولس کي د پښتون قام کومي قبيلې موجودي وې؟ د دغي پوښتنې جواب زمونږ يوه درانه استاد دوکتور حبيب الله تږي ورکړی دئ چې وروسته به ئې ولولی. اروابنباد فرهنګ تاريخي حقايق د کلماتو په پوښ کي سره ژوولي او تحريف کړي دي.

---

(١) هماغه اثر: ٣٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت دا دئ چې د هند خلجي واکمنان همدغه غلجي پښتانه ول چې له خپلې پلرنۍ سیمې (ننني افغانستان) څخه هند ته تللي او هورې ئې درنه پاچهي جوړه کړې وه. نه دا چې غلجي پښتانه د خلجیانو تر سلطنت وروسته په خراسان کي منځ ته راغلل. ما ته داسي څرګنده سوه چې اروابناد فرهنګ د خلجیو او غلجیو تر منځ د تساوي نخښه ایښې او منلې ئې ده خو و دغه مساوات ته ئې معکوسه معادله ترلې ده او همدغه ځای دئ چې لوستونکي د پښتنو په باب د ده پر خلوص نیت باندې شکمن کوي.

لکه وړاندې چې مو اشاره ورته وکړه د جهان نامې هغه حکم ته چې وایي "خلجیان اصلاً تورکان ول زابلستان ته ولېږدېدل. هلته مېشته سول او خپله ژبه او عادات ئې کسب کړل او پښتانه غلجیان ترې جوړ شول"، ښاغلي پوهاند دوکتور تېږي صاحب ډېره معقول او پر ځای جواب ورکړی دئ. دی لیکي: "... د خلجیانو د مهاجرت او په زابلستان کي د هغوی د منحلېدو پېښه طبعاً له ٦٥٠ هجري نه پخوا شوې ده (ځکه جهان نامه په همدې کال لیکل سوې ده – هوتک). د جهان نامې له متن نه دا هم په صراحت ښکاري چې د دغو مهاجرو څېره او ژبه د جهان نامې د لیکنې له وخت نه پخوا بدله شوې او ژبه یې هم له دې نه وړاندې بله شوې وه ... که څوک د جهان نامې خبره منې هغه به ضرور دا هم منې چې ترک خلجیان د شېږمي پېړۍ له اواخرو نه ډېر پخوا زابلستان ته لېږدېدلي دي ... او کوم څېړونکي چې وایي ترکي خلجیان د زابلستان په ځایي خلکو کي منحل شوي او په نهایت کي په پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلجيان بدل شوي دي هغوی په حقيقت کي دا خبره تصديقوي چي لږ تر لږه د دوهمي او دريمي هجري پيړۍ په حدودو کي د زابلستان ځايي اوسېدونکي پښتانه وو ... له بلي خوا بيا (دغه کسان) وايي چي پښتنو په ۱۴ او ۱۵ پيړۍ کي د غزني سطح مرتفع اشغال کړه". پوهاند ترۍ صاحب د دغو دوو خبرو تر بيانولو وروسته وايي: "له دې دوو خبرو نه يوه هرومرو غلطه ده. خو دا چي کومه يې غلطه ده؟ د دې سپينول هغه چا ته ور په غاړه دي چي وايي ترک خلجيان د زابلستان په ځايي خلکو کي منحل شوي او پښتانه غلځيان ترې جوړ شوي دي"[1].

* * * * *

زما په نظر د پښتنو د اصل و نسب د هغوی د قبيلو او قومونو او دغه راز د هغوی د روايتي شجرو په باب د وروستيو کلونو څېړنو چي زما ليکنه ئې يوه کړۍ ده دغو څو موضوعګانو ته د پای ټکي ايښي دي:

– د پښتنو د سامیت نظريه پر علمي اساس ولاړه نظريه نه ده. پښتانه اريايي الاصل قوم دئ. که د سامي نژاد ځينې ګروپونه او افراد د تاريخ په بېلابېلو پړاوونو کي ورسره يو ځای سوي او پکښې منحل سوي وي، وي به.

– له قيس عبدالرشيد سره د پښتنو ترۍ افسانوي روايت دئ او د منلو نه دئ. په روايتي شجرو کي چي د (کيس) کومه يادونه سوې ده هغه بايد له کسي غر، کاسي قوم او په غور کي په دغه نامه

(۱) ترۍ – پوهاند دوکتور حبيب الله – پښتانه: ۸۱ – ۸۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوې درې له موجودیت سره په ارتباط کې مطالعه سي، نه دا چې له هغه څخه د یوه عبراني نوم په توګه د پښتنو د بني اسرائیلیت د توجیه له پاره کار واخیستل سي.

– د غلجیو د نامه په باب جوړه سوې افسانه نه د منلو وړ ده، نه د تکرارولو.

– خلجي او غلجي د یوه قوم دوه نومونه دي او سره بېلول ئې نه د منلو وړ دي، نه د تکرارولو.

– پښتون، افغان، پټان، روهیله د یوه ایتنیکي واحد بېلابېل نومونه دي چې افغان ئې اوس په پراخه معنی د افغانستان د ټولو اتباعو د ملي هویت له پاره منل سوی دئ او پر پښتنو سربېره نور ټول هغه قومونه چې د افغانستان په جغرافیوي او سیاسي قلمرو کې اوسي، د افغان په نامه یادېږي.

– پښتانه یوازي د بېټ، سړه بن او غرغښت اولاده نه ده. په پښتنو کې ځینې دومره لوی قومونه سته چې په یوازي سر د دغو درو واړو نیکونو تر مجموعي اولاد زیات بلل کېږي چې مور ئې مصداق په (پورته اسمان، کښته سلیمان) یا (چې پیدا دي ګدا نه کړه، نو دي څله پښتانه کړه؟) متل وشمه خبرو کې وینو.

– د پښتنو ژبه (پښتو) د هندو اروپایي ژبو له شرقي ښاخه د اوستا په ګروپ پوري تړلې ده.

دا موضوعات اوس د یوه داسي حقیقت په توګه منل سوي دي چې د ختیځ او لوېدیځ پوهان وربانديي متفق الرایه دي او د تردید ټکی پکښې نه وینې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پیاوړي استاد محمدمعصوم هوتک سره
زما د وړدې پېژندګلوی څو یادونه

په ۱۳۴۵هـ ش کال کې زه د کابل د هغه وخت د دارالمعلمین په ۱۲ ټولګي کې زده کوونکی وم، په هغه وختو کې به د ۱۲ ټولګی زده کوونکو د مملکت مختلفو ولایتونو ته د علمي سیر په توګه سفرونه درلودل چې د همدې لړی په سلسله کې یوه ورځ د مازدیګر پر مهال زموږ ښوونځی، یعني د کابل دارالمعلمین ته یو سرویس موټر داخل سو، چې په هغه کې د کندهار د میرویس نیکه د لیسې د ۱۲ ټولګی زده کوونکي سپاره وه، مختلف کندهاري ځوان زده کوونکي د موټر څخه راکښته سول د شپې تېرولو دپاره زموږ په ښوونځی کښې ورته ځای برابر سوی وو، څرنګه چې په دغه وختو او کلونو کښې په روشنفکري کړیو کښې د سیاست میدان خورا تود وو ځکه نو زموږ د ښوونځی زده کوونکو د میرویس نیکه د لیسې د ۱۲ ټولګی له زده کوونکو سره د معرفی او ملاقات په خاطر د نظریو د تبادلې په وخت کې د یو بل سره تاوده بحثونه شروع کړه چې د شپې تر ډېره وخته ئې دوام وکړ، د دغه تودو خبرو او بحثونو په جریان کې یو ښایسته، نرۍ، جګ د ډډ آواز لرونکی ځوان په ډېره خوږه او زړه وړونکې لهجه په خبرو کې برخه اخیستله چې د هر چا توجه ئې جلبوله زه هم د ده خبرو ته ډېر ځیر وم او پر ما ئې خاص تأثیر ښندی، ځکه مي څنګ ته د ده د ټولګیوالو له یو تن څخه پوښتنه وکړه چې دغه ځوان څه نومېږي؟ هغه راته وویل چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معصوم جان نومېږي، د هماغي ورځي څخه تر اوسه پوري زه او زما ټول انډيوالان او دوستان دی د معصوم جان په نامه يادوو. که څه هم د ده د علمي تحقيقاتو، څېړنو، ليکنو او ډېرو علمي هلو ځلو له کبله ده ته د وطن د فرهنګيانو، ادبي ټولنو او علمي کدرونو له خوا څخه د علامه رشاد بابا د ځای ناستي افتخار وربخښل سوی دئ خو زه ئې په دغه څو ټکو کي تر آخره پوري د معصوم جان په نامه يادوم، ځکه دغه نوم زما په مغزو او زړه کي يو راز خاص ځای لري چي پر ثبت ئې ۴۵ کاله تېر سوي دي او تر دغه ګړيه تکرار سوی او تکرارېږي.

د ميرويس ليسې دغه ګروپ فقط دغه يوه شپه زمونږ سره وو، وخت ئې ډېر لنډ وو ځکه دوی د مزارشريف ښار د خپل سير علمي له پاره ټاکلی وو او په دا سبا سهار ئې وختي د تګ اراده درلوده. زه او معصوم جان په دغه شپه يوازي يو د بل سره معرفي سولو، ما ورته وويل چي د رخصتيو په شپو ورځو کي به په کندهار کي سره ووينو. د ژمي د موسم په رارسېدو سره زمونږ رخصتي شروع سوه، په دغه وختو کي په کندهار کي د تفريح او وخت تېرېدو دپاره پښتونستان او ميرويس هوټلونه ډېر ښه ځايونه وه، هلته به مود ده د خوږو، علمي او زړه وړونکو خبرو څخه په خوند اخيستلو هره ورځ د يو بل سره ناسته ولاړه کوله، خبرو ئې د مقناطيس غوندي جاذبه قوه درلوده، هر څوک ئې د جذب تر تأثير لاندي راتلی.

زه د ۱۲ ټولګی څخه تر فارغېدو وروسته د ساينس پوهنځی ته بريالی سوم او معصوم جان د کانکور په ازموينه کي په ډېرو ښو نمرو سره په خپله خوښه د پولتخنيک پوهنځی ته بريالی سو. د تحصيل په دوران کي به مو هر وخت سره ليدل د يو بل د حال او احوال څخه خبرېدلو. معصوم جان تر اوسه د (۳۰) چاپ سوو علمي او تحقيقاتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

آثارو او (۸) ناچاپ سوو آثارو په وړاندي کولو سره هر چا ته ثابته کړې ده چې د فوق العاده علمي استعداد درلودونکی دئ خدای ﷻ دي ئې زموږ څخه نه زوالوي. په دې حاضره لیکنه کې زه د ده پر علمي فعالیت باندي نه ږغیږم بلکي غواړم د ده د تېر شخصي ژوند د مختلفو برخو په شاوخوا کې، هغه څه چې ما لیدلی یا اورېدلی دئ څه ناڅه ولیکم.

زموږ د تحصیل په دوران کې به په مختلفو وختونو کې ډول ډول مجلسونه او میټنګونه جوړېدل کوم وخت چې به ده یا شعر لوستی او یا به ئې بیانیه ورکوله ټول ګډون وال به که د مخالف یا موافق نظر درلودونکي وه په آرام او سکون حالت کې به ئې د ده خبرو ته غوږ نیولی وو. په دغه ډول مجلسونو کې معمولاً ډېر غالمغال وي خو د ده د خپل خاص آواز او فوق العاده فصاحت درلودلو له کبله ئې ټول تر خپل تأثیر لاندي راوستل، د تحصیل دغه لړۍ یو دوه کاله روانه وه چې د ډېري بدقسمتۍ له مخي ورته د سړو شدیده ناروغي پېښه سوه، ښه ډېره موده په علي آباد روغتون کې بستري سو او پسله هغه تر دوامداره تداوۍ لاندي ونیول سو، پسله څه وخته چې ئې صورت څه ناڅه صحت پیدا کړ، د تحصیل د دوام په خاطر ئې مربوطه پوهنځۍ ته مراجعه وکړه متأسفانه هغوی د ده د مریضۍ د ورځو د غیابت په خاطر د پوهنځۍ څخه خارج کړی وو، هر ډول هلي ځلي ئې بې نتیجې سوې، هیڅوک ئې په درد ونه خوړی.

پسله هغه بیرته کندهار ته را ستون سو، بېکارۍ هیڅ خوند نه ورکاوه او د تحصیل تنده ئې هم نه وه ماته سوې نو ئې د کندهار د عالي دارالمعلمین په ۱۳ ټولګي کې ځان شامل کړ او په عالي درجې سره د ۱۴ ټولګۍ تر بریالي کېدو وروسته د کندهار په مشرقي لېسه کې د ښوونکي په حیث مقرر سو، دا چې څنګه ښوونکی وو، څرنګه تدریس

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې کاوه، د هغه وخت شاګردان ئې چې اوس به لیري او نژدې وجود ولري، ښه ترا قضاوت کولای سي او زه هم د ده د فوق العاده موثر تدریس نژدې شاهد یم، ځکه په دغه وخت کي زه هم په دغه لپسه کي ښوونکی وم.

معصوم جان د مېلو او بانډارو سره هم ډېره مینه درلوده، د (۱۳۵۰هـ ش) نېټې څخه کال دوولس میاشتي هره جمعه زمونږ مېلو دوام درلود چې معصوم جان پکښې خاص رول لوباوه. څرنګه چې زما کور په صحرا (زنګاوات) کي وو او د ښوونکي په صفت مي وظیفه په ښار کي وه، د لوی او کوچني اخترونو د رخصتیو شپې او ورځې به مي په صحرا کي له خپلې کورنۍ او دوستانو سره تېرولې، په دغه ورځو کي به زما ټول انډیوالان زمونږ کور، زنګاوات ته راتلل دوې یا درې شپې او ورځې به ئې تېرولې، زما یو اکا وو چې انډیوالانو "خان صاحب" باله، زه چې به صحرا ته ولاړم اکا به مي راته ویل: معلمه! انډیوالان دي ولي وځنډېدل؟ زما اکا ښوونځۍ نه وه لوستې خو د مطالعې څښتن وو. په مجلس کي به ئې له ټولو انډیوالانو سره جدي بحثونه کول. ده مرحوم به په مباحثو کي تل د بحث د دوام په خاطر مخالف موقف نیوی. په ساعتو ساعتو به د شپې تر آخره جر و بحث روان وو، اکا به مي راته ویل: معلمه! د انډیوالانو دي چنداني مزه نسته. یوازي هغه یو چې تاسي ئې معصوم جان بولئ، په یو څه پوهېږي.

د اخترو په دغو رخصتیو کي به ځینې ورځې چمنانو او د ډوری رود ته تللو، هغه وخت چمنان د اوبو ډک وه او ډوری به هم ډکه بهېدله د ښکار مرغان لکه هېلۍ او نور ډېر وه، مصعوم جان ښکاري هم وو، هېلۍ به ئې پر مځکه ناستي نه ویشتلې بلکي د الوتلو په وخت کي به ئې په هوا کي ویشتلې او ښکار ئې خطا نه درلوده...

(c) ketabton.com: The Digital Library

معصوم جان د قرآن کریم په تلاوت کي ښه قاري وو، قبله ګاه صاحب دې خدای وبخښي، دی به ئې له ځانه سره چي کوچنی وو مېلو ته ېیوی هلته به ئې په نمونوي ډول قرائت په وایه او د ده په دغه ښه لحن او تجوید به ئې فخر کاوه، څرنګه چي ما په کوچنیوالي کي د ده سره بلدیت نه درلود خو د مؤثقو ژوندیو روایتونو څخه راته څرګنده سوې ده چي دی په رشتیا سره هم یو ښه تکړه قاري وو او اوس هم دئ.

د پوهنتون د رخصتیو په شپو کي به ټول کندهاري محصلین په ګډه سره په یوه سرویس موټر کي د کابل څخه کندهار ته راتلل، څرنګه چي لاره اوږده وه چا به کیسې کولې، چا به خوب کاوه او چا به غزلي ویلي چي د اولي پلا دپاره مي د معصوم جان په خوا ږه او ډډ آواز کي غزل واورېدل او دا راته څرګنده سوه چي دی په موسیقي کي هم وارد دئ.

دغه د خوشحالۍ شپې و ورځي مو د (۵۸ – ۱۳۵۷) تر کلونو پوري په خوند تېري کړې. تر دې وروسته له بده مرغه په ټول وطن کي د اړودوړ حالت راشروع سو او تر اوسه پوري روان دئ معلومه نه ده چي تر څه وخته به نور هم دوام ولري، په هر صورت خپل اصلي مطلب ته به راسم.

په دغه کرکجن حالت کي خارج او داخل ته مهاجرتونه شروع سول څو د ډول ډول فشارونو، تهدیدونو، بندي ګریو ... څخه ځان وساتي چي معصوم جان هم په دې خاطر کابل ته مهاجر سو، هلته ئې په زیاتو اقتصادي مشکلاتو کي ژوند تېراوه، خو چا ته ئې د طمع په خاطر غاړه نه کږوله. څرنګه چي په انګلیسي ژبه کي ئې ښه مهارت درلودی د وخت د اطلاعاتو و کلتور په وزارت کي ئې د فارسي او انګلیسي ژبو څخه خبرونه په پښتو ژبه ترجمه کول، د څه وخت دپاره ئې دغه وظیفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر ته ورسوله. خو د دولت له خوا د جلب و احضار مسئلې هیڅوک پر آرامه نه پرېښوول. سره له دې چې مربوطه څانګې سخت ضرورت هم ورته درلودی، خو سربېره پر دغه ضرورت ئې د ده سره ډېره ناڅواني وکړه غیر مستحقو کسانو ته ئې د جلب او احضار د معافیت کارتونه ورکړل خو ده ته ئې ور نه کړ. د هغه وخت مقاماتو د خپلې دولتي و سیاسي حلقې څخه وتلي کسان عسکري ته سوقول او په دې ډول ئې ګویا د مرګ پُلي ته ورنژدې کول، ځکه د هغه وخت عسکري ۹۰٪ د مرګ په معنی وه. ده د دغه جبر څخه د خلاصېدو په خاطر د دوهم ځل دپاره د عالي تحصیلاتو دپاره د کابل په پوهنتون کې د کانکور ازموینه ورکړه په دغه ازموینه کې د ټول هیواد په سطحه کې عمومي اول نمره سو خو د وخت حق تلفو چارواکو د ده پر ځای په راډیو کې بل نفر د کانکور د عمومي اول نمره په صفت اعلان کړ، څه وخت چې ده د مربوطه څانګې سره تماس ونیوی او ورته وئې ویل چې زما نمرې تر دغه نفر چې تاسو د کانکور د عمومي اول نمره په صفت اعلان کړ، ډېرې دي، دا مو په کوم اساس اعلان کړ؟ هغوی ویل چې موږ به معلومات وکړو، چې تر ننه پورې ئې دغه معلومات نه دئ کړی.

په پوهنتون کې ئې د ادبیاتو پوهنځی په خپله خوښه غوره کړه او په اعلی درجې سره ئې پای ته ورسوله. د تحصیل په جریان کې د محصلی کارت په درلودلو سره د عسکري د جلب څخه هم معاف وو. د سهار څخه به تر مازیګر پورې په پوهنځی کې وو د مابنام له خوا ئې هماغه له فارسي او انګلیسي څخه په پښتو ترجمه کوله او د بخور و نمیر ژوند ئې مخ ته بېوی، د بې عزتی او بې غیرتی د ژوند پر ځای ئې د خپلو مُټو په زور ډول ډول فشارونه او تکلیفونه پر ځان قبلول ابرومندانه ژوند ئې تېراوه. د پوهنځی څخه تر فارغېدو وروسته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنتون د علمي شورا د فيصلې له مخي په کدر کي ونيول سو خو د ځينو مشخصو کړيو د مخالفت له امله ئې دغه استحقاق هم ورنه کړه سو. ده ګومان کاوه چې د تحصيل تر بشيړېدو وروسته به ئې په ژوند کي څه ناڅه اسانتياوي رامنځته سي خو برعکس د ژوند مشکلات ئې ورځ تر بلې ډېرېدل. دې شرايطو د خارجي هيوادونو مهاجرت ته مجبور کړ، د کاناډا تر هېواده ئې ورساوه او اوس هلته مېشت دئ. خدای ﷻ دې هلته جوړ او روغ ولري څو خپلې دغه ډول علمي او تحقيقاتي هلې ځلې، چې دی په بوخت دئ تر داغه لا هم پراخې کړي چې وړانګې ئې له هغه ځای څخه د افغانستان د ادب او فرهنګ د ډګر د لاروښانه کېدو سبب وګرځي، ژوند دې اوږد وي نوم دي ئې تل پاته وي.

په درنښت
حاجي اختر محمد معلم
کندهار
۱۳۸۹/۱۲/۲۵ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ليکوال چاپ او ناچاپ آثار

چاپ سوي اثار :

۱. سرمني اوښکي – شعري مجموعه – ۱۳٦۹ل = ۱۹۹۰ع، کراچي.
۲. پاشلي ويناوي – د مولوي صالح محمد هوتک – سريزه او حاشيې – ۱۳٦۹ل = ۱۹۹۰ع، کراچي.
۳. د ميرزا حنان بارکزي دېوان – سريزه، سمون او لغتنامه او خطاطي – ۱۳۷۰ل = ۱۹۹۱ع، کراچي.
۴. پوخ کاڼی – پټه خزانه يو واقعيت دئ – ۱۳۷۵ ل = ۱۹۹٦ ع، ټورنټو.
۵. احمدشاهي کندهار – لومړی ټوک، ۱۳۷۵ل = ۱۹۹٦ع، ټورنټو.
٦. ميرزا عبدالودود هوتک – ۱۳۷۷ ل = ۱۹۹۸ ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۷. پښتني قبيلې او روايتي شجرې – ۱۳۷۹ ش = ۲۰۰۰ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۸. ښکار او کندهار – ۱۳۸۲ل = ۲۰۰۳ ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۹. درنه کورنۍ (د علامه حبيب الله کندهاري کورنۍ) ۱۳۸۳ ل = ۲۰۰۳ ع، د علامه حبيبي د څېړنو مرکز.
۱۰. د پولادي امير تر سيوري لاندي، د فرانک مارتين ليکنه، پښتو ژباړه، ۱۳۸۳ل – د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. بحرالعلوم د دوست محمد ختک – لومړی ټوک، (سریزه، سمون او حواشي) ۱۳۸۳ل = ۲۰۰۴ ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۲. روښي شپې – شعري مجموعه – ۱۳۸۴ش = ۲۰۰۵ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۳. سل بګړې یو پوړنی – د هوتکو ملي، روحاني، علمي ادبي او ټولنیزي څېړې – ۱۳۸۴ د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۴. شین سترګي مستخدمین په افغانستان کي. څو قسطه په ګوربت مجله کي. په کتابي بڼه ۱۳۸۵ل، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۵. احمدشاهي کندهار – دوهم ټوک، ۱۳۸۴ ل = ۲۰۰۵ ع، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/کندهار.
۱۶. د علامه رشاد د کندهار یادابښتونه، (ترتیب، سمون او لمنلیکونه) ۱۳۸۶ل = ۲۰۰۷ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۷. د عبدالروف بېنوا میرویس نیکه، (سریزه او لمنلیکونه) چاپ: ۱۳۸۴ل = ۲۰۰۵ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۸. پر معیاري ژبه د معیار په ژبه یوه څېړنه، ۱۳۸۵ل = ۲۰۰۶ ع، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/کندهار.
۱۹. د سید جمال الدین افغان تتمة البیان فی تاریخ افغان، د پښتو ژباړې (د محمد رفیق حبیبي په قلم) ترتیب، سمون او لمنلیکونه – ۱۳۸۵ل = ۲۰۰۶ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۲۰. کندهاري وروڼه (کندهاري سرداران)، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۹ع، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/کندهار.
۲۱. پښتو! ستا مینې بوداپیست ته بوتلم، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۸ع، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/کندهار.
۲۲. احمدشاهي شهنامه، د متن سمونه، سریزه او لمنلیکونه – پېژندنه او تعلیقات د علامه رشاد، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۸ع، علامه رشاد اکاډیمي، کندهار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳. د شمس الدین کاکړ دیوان، سریزه او لغتنامه، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۴. د میرزاحنان بارکزي دیوان (بشپړ کلام)، سریزه، سمون او لغتنامه، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۵. د لوی احمدشاه بابا دیوان (مشهور په دیوان هرا)، ترتیب او مقابله، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۶. له (Erinn Banting) کاناډایي مېرمني سره د (Afghanistan) نومي کتاب په لیکلو کي مرسته او همکاري، (Crabtree Publishing Co)، کاناډا، ۲۰۰۳ع. دا کتاب په دریو برخو (Culture, Land, People) کي خپور سو، خو پر مطالبو باندي یې په ملګروملتو کي د افغانستان د هماغه وخت استازي مشورو تر دې اندازې پوري سیوری واچاوه، چې د لوی احمدشاه بابا عکس لا هم پکښې چاپ نه سو او کتاب زما (هوتک) د مشورو اولارښوونو پر خلاف چاپ سو.
۲۷. ادیب شیخ، ۱۳۸۸ل، د کندهار د اطلاعاتو او کلتور ریاست
۲۸. کچکول (د مقالو لومړۍ برخه)، ۱۳۸۹ل، د کندهار د اطلاعاتو او کلتور ریاست
۲۹. کچکول (د مقالو دوهمه برخه)، ۱۳۸۹ل، د کندهار د اطلاعاتو او کلتور ریاست
۳۰. له کندهاره تر اټکه، ۱۳۸۹ل، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/کندهار
۳۱. پښتني قبیلې او روایتي ریښې، ۱۳۹۰ل (دوهم چاپ – د اضافاتو سره)، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/کندهار

ناچاپ اثار :

۱. د هوتکو نومیالي (دوهم ټوک).
۲. د بې ادبه ادب څېړنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. پرتليز کليز، د هجري قمري او عيسوي سنو اړونه او را اړونه.
۴. د غره او د وره (ژوند پېښي).
۵. کچکول، د مقالو مجموعه – ۶ ټوکه.
٦. د افغانستان انټالوجي (۱۰۰۰ مخه) ټايپ سوې نسخه يې د بيهقي کتاب چاپولو په مؤسسه کې خوندي وه. اوس يې حال نه لرم.
۷. د مخلص کندهاري د کلام لغوي زېرمه
۸. د علامه رشاد جغرافيايي يادښتونه – سريزه، ترتيب او کمپوز.
۹. پښتو متون سمبدل غواړي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library